

УСАГЛАШЕНОСТ ДОМАЋИХ ПРОПИСА СА ИНСТИТУТИМА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ У ОБЛАСТИ МЕЂУНАРОДНЕ ПРАВНЕ ПОМОЋИ У КРИВИЧНИМ СТВАРИМА И ПРЕПОРУКЕ ЗА ХАРМОНИЗАЦИЈУ

група аутора

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

УДРУЖЕЊЕ ЈАВНИХ ТУЖИЛАЦА
И ЗАМЕНИКА ЈАВНИХ ТУЖИЛАЦА СРБИЈЕ

INSTITUTE FOR
**Sustainable
Communities**

Издавање ове публикације омогућила је Америчка агенција за међународни развој (USAID) кроз програм „Иницијатива јавног заговарања грађанског друштва“ којим руководи Институт за одрживе заједнице (ISC). Ставови изнети у овој публикацији представљају ставове аутора и нужно не изражавају ставове ISC-а, USAID-а или Владе САД-а.

УСАГЛАШЕНОСТ ДОМАЋИХ ПРОПИСА
СА ИНСТИТУТИМА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ
У ОБЛАСТИ МЕЂУНАРОДНЕ ПРАВНЕ ПОМОЋИ
У КРИВИЧНИМ СТВАРИМА
ПРЕПОРУКЕ ЗА ХАРМОНИЗАЦИЈУ

Издавач:

Удружење тужилаца и заменика
јавних тужилаца Србије

Аутори:

др Милан Шкулић, Радован Лазић, Златко Шуловић,
мр Јасмина Киурски, Верица Трнинић, др Горан Илић,
Светлана Ненадић, Лидија Комлен-Николић,
Снежана Ненезић, мр Марина Матић, мр Марио Рељановић

Сарадници на пројекту:

Душан Спасић, др Јован Ћирић,
Драган Добрашиновић, Марко Јовановић

Прелом текста:

Синиша Лекић

Тираж:

600

Штампа:

АТЦ, Београд

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

340.137:341.44/.45(4-672EU:497.11)

УСАГЛАШЕНОСТ домаћих прописа са институтима Европске уније у области
међународне правне помоћи у кривичним стварима и препоруке за хармонизацију /
Радован Лазић ... [и др.]. - Београд : Удружење јавних тужилаца и заменика јавних
тужилаца Србије, 2011 (Београд : АТЦ). - 176 стр. : илустр. ; 20 cm

Тираж 600. - Стр. 9-12: Увод / Милан Шкулић. - Напомене и библиографске референце
уз текст. - Библиографија: стр. 175-176.

ISBN 978-86-87259-20-1

COBISS.SR-ID 183227148

**др Милан Шкулић, Радован Лазић, Златко Шуловић,
мр Јасмина Киурски, Верица Трнинић, др Горан Илић,
Светлана Ненадић, Лидија Комлен-Николић,
Снежана Ненезић, мр Марина Матић,
мр Марио Рељановић**

**УСАГЛАШЕНОСТ ДОМАЋИХ ПРОПИСА
СА ИНСТИТУТИМА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ
У ОБЛАСТИ МЕЂУНАРОДНЕ ПРАВНЕ
ПОМОЋИ У КРИВИЧНИМ СТВАРИМА И
ПРЕПОРУКЕ ЗА ХАРМОНИЗАЦИЈУ**

УДРУЖЕЊЕ ЈАВНИХ ТУЖИЛАЦА
И ЗАМЕНИКА ЈАВНИХ ТУЖИЛАЦА СРБИЈЕ

САДРЖАЈ

Др Милан Шкулић

I УВОД.....	9
-------------	---

Радован Лазих и Злајко Шуловић

II ДОМАЋИ ПРОПИСИ	13
1. Општа разматрања и историјат	13
2. Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима	14
3. Закон о сарадњи с Међународним кривичним судом.....	19
4. Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела	23
5. Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела.....	29
6. Закон о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине.....	30
7. Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма.....	31
8. Кривични законик	34
9. Однос закона и међународних уговора	37

Мр Јасмина Киурски и Верица Трнинић

III ПОЛОЖАЈ И ОВЛАШЋЕЊА ЈАВНОГ ТУЖИОЦА У ПОСТУПКУ ПРУЖАЊА МЕЂУНАРОДНЕ ПРАВНЕ ПОМОЋИ.....	41
1. Појам међународног кривичног права	41
2. Међународна правна помоћ	43
3. Законска регулатива.....	47
4. Положај и овлашћења јавног тужиоца у поступку пружања међународне правне помоћи	48
5. Преузимање и уступање кривичног гоњења	53
6. Замолница	56
7. Ефикасност пружања међународне правне помоћи.....	60
8. Закључак	62

Горан Илић

IV „МАЛА“ МЕЂУНАРОДНА ПРАВНА ПОМОЋ У КРИВИЧНИМ СТВАРИМА УПОРЕДНИ ПРЕГЛЕД ЗАКОНОДАВСТВА.....	65
---	----

Свејлана Ненадић

V РАТИФИКОВАНИ МЕЃУНАРОДНИ УГОВОРИ И ДРУГИ ИЗВОРИ МЕЃУНАРОДНЕ ПРАВНЕ ПОМОЋИ У КРИВИЧНИМ СТВАРИМА.....	71
1. Појам међународне кривичноправне помоћи и извори права	71
2. Мултилатерални споразуми о кривичноправној помоћи	77
3. Међународно кривично правосуђе	83
4. Статут Међународног кривичног суда (ИСС)	83
5. Статут Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију (ICTY).....	90
Мултилатерални споразуми	98
Билатерални споразуми	100
Протоколи о сарадњи	105
Споразуми које је потписало тужилаштво	106

VI ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ ЗА МЕЃУНАРОДНУ ПРАВНУ ПОМОЋ	108
---	-----

Лидија Комлен Николић

ПРАВОСУДНА САРАДЊА	108
1. EUROJUST –Европска канцеларија за правосудну сарадњу	109
2. EUROPEAN JUDICIAL NETWORK – Европска правосудна мрежа ..	110
3. EUROPEAN PUBLIC PROSECUTOR – Европски јавни тужилац.....	111
4. SEEPAG – Саветодавна група тужилаца југоисточне Европе	112
5. SECI centar – Иницијатива за сарадњу земаља југоисточне Европе ...	113

Снежана Ненезић

ПОЛИЦИЈСКА САРАДЊА	116
1. EUROPOL	116
2. OLAF – Европска канцеларија за борбу против финансијских преступа.....	126
3. C E P O L (Цепол).....	132

Марина Мајић

VII ИНСТИТУТИ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ.....	134
1. Узајамно признавање судских одлука.....	134
2. Европски налог за хапшење	138
3. Европски налог за достављање доказа	141
4. Оквирна одлука о размени података из кривичних досијеа лица.....	145
Прилог 1	151

Мр Марио Рељановић

VIII ПРЕПОРУКЕ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ КРИВИЧНОГ ЗАКОНОДАВСТВА СРБИЈЕ И УСАГЛАШАВАЊЕ СА ЕВРОПСКИМ ПРАВОМ И ДРУГИМ МЕЂУНАРОДНИМ ИНСТРУМЕНТИМА.....	156
1. Измене Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима, у циљу хармонизације са Европским налогом за хапшење и Европским налогом за достављање доказа.....	156
2. Измене Законика о кривичном поступку, Кривичног законика и Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима у области сузбијања високотехнолошког криминала.....	161
АНЕКСИ.....	171
ЛИТЕРАТУРА.....	179

Др Милан Шкулић

редовни професор Правног факултета
Универзитета у Београду

I УВОД

Одавно је констатовано да „криминал не познаје границе“, а да је свет у великој мери постао „глобално село“. Из тога произлази и да се сузбијање криминалитета, а посебно неких његових облика, као што је то, на пример, транснационални организовани криминал, не може успешно спровести без одговарајуће међународне сарадње.

Данас све правне државе у својим законодавствима имају норме којима се регулише проблематика међународне помоћи у кривичним стварима, као и одређени облици међународне кривичноправне сарадње. У стручној литератури понекад се наводи и појам „право међународне правне помоћи“, које се дефинише као општи појам под који спадају правила о праву које се примењује неомеђено државним границама, а где посебно спада екстрадиција учинилаца кривичних дела, али и помоћ у извршењу одлука, као и узајамна подршка у прибављању доказа.

Међународна кривичноправна помоћ традиционално се дели на: 1) *малу* кривичноправну помоћ, тј. правну помоћ у ужем смислу, која се састоји у одређеним облицима процесне и доказне асистенције у односу на кривичне поступке који се воде у другој држави и 2) *велику* кривичноправну помоћ, то јест правну помоћ у ширем смислу, која се односи на: а) извршење стране кривичне пресуде, б) уступање кривичног гоњења страниј држави, те в) издавање (изручење или екстрадицију) окривљених или осуђених.

У ствари, само тзв. мала кривичноправна помоћ представља праву или типичну *правну помоћ*, због чега се често и означава као правна помоћ у „уже смислу“, јер само у оквиру ње долази до конкретне асистенције у кривичним поступцима који се воде у иностранству. Насупрот томе, облици тзв. велике међународне кривичноправне помоћи представљају видове сарадње у кривичним стварима између различитих држава, тачније између њихових надлежних органа, који не представљају типичну правну помоћ, већ се свде на:

1) одрицање државе од свог права на конкретно кривично гоњење или прихватање кривичног гоњења, које иначе не би дошло у обзир – уступање и преузимање кривичног гоњења,

2) омогућавање да окривљени буде физички доступан у држави у којој се кривично гони (екстрадиција), те

3) признавање формалног ауторитета стране кривичне пресуде у једном њеном делу – извршење стране пресуде у односу на кривичну санкцију.

Осим наведених класичних видова међународне кривичноправне помоћи, односно међународне кривичноправне сарадње, посебан облик међународне сарадње у погледу сузбијања одређених тешких облика криминалитета, за који је карактеристична и наглашена „интернационална компонента“, састоји се у одређеној формалној обавези институционалне размене релевантних информација.

Када се ради о кривичним делима прављења и стављања у оптицај фалсификованог новца, „прања“ новца, неовлашћене производње, прерађивања и продаје опојне дроге и отрова, трговине људима, као и о другим кривичним делима за која се међународним уговорима предвиђа централизација података, орган пред којим се води кривични поступак дужан је да без одлагања *досіави минисіарсіву унуірашніх іослова іодатіке* о кривичном делу и окривљеном, а првостепени суд и правноснажну пресуду.

Међународна кривичноправна помоћ процесно-доказног карактера представља извршење појединих процесних радњи за потребе кривичног поступка у другој држави и на основу захтева стране државе, тачније њених надлежних органа, при чему су те процесне радње усмерене ка извођењу, обезбеђењу или прибављању *доказа*, односно омогућавању да се захваљујући тим радњама одговарајући докази изведу у кривичном поступку у другој држави.

Радње које се спроводе у оквиру процесно-доказног вида кривичноправне помоћи, која се и третира као правна помоћ у ужем смислу, у основи су доказног карактера, јер се ради о активностима које су саме по себи доказне радње (на пример, саслушање окривљеног или сведока, спровођење увиђаја итд), или се састоје у омогућавању да се надлежном органу стране државе учине доступним одређени доказни материјали, односно они који могу имати одређени доказни значај или довести до прибављања других доказа, као што је то, на пример, случај са достављањем аката, писмена итд.

Оваква међународна помоћ у кривичним стварима у теорији се уобичајено означава као „мала кривичноправна помоћ“, а њено спровођење примарно се реализује *ірема іправилима меіународної уіовора*, било билатералног, било мултилатералног, а супсидијарно у складу са *одредбама Закона о іружању меіународне іравне іомоћи у кривичним сііва-*

рима, уколико међународни уговор не постоји или њиме нису регулисана одређена релевантна питања. То значи да су у овом случају тај закон, али и одредбе ЗКП-а, као следећи супсидијарни пропис, само нека врста „резервног решења“ иако се у пракси те одредбе често примењују у поступцима међународне кривичноправне помоћи, с обзиром на то да међународни уговори и када постоје, по правилу, нису довољно потпуни, тако да се само њиховим одредбама не решавају сва конкретна питања.

Посебан облик међународне кривичноправне помоћи и сарадње у кривичним стварима постоји у *односу на одређене облике међународној кривичној правосудја*, како у погледу међународних кривичних трибунала *ad hoc* (насталих одлукама Савета безбедности УН), тако и у односу на стални, Међународни кривични суд, који је настао Римским статутом.

Предаја окривљених Међународном кривичном трибуналу *ad hoc* (за нашу земљу је ту, пре свега, битан тзв. Хашки трибунал), не представља екстрадицију, већ „предају“, која се може односити и на домаће држављане. Таква предаја окривљених реализује се према правилима Закона о сарадњи СР Југославије с Међународним кривичним трибуналом за кривично гоњење лица одговорних за тешка кршења међународног хуманитарног права почињеног на територији бивше Југославије од 1991. године. Када је у питању пружање правне помоћи Међународном кривичном суду (основан Римским статутом), примарни извор права јесте Закон о сарадњи с тим судом.

Данас, када је Србија на путу европских интеграција, и када наша држава, уопште узев, остварује много међународних контаката, материја пружања и добијања међународне кривичноправне помоћи несумњиво је од огромног значаја и може послужити као веома користан практични путоказ за све службене актере на пољу правне помоћи у кривичним стварима.

Књига коју издаје Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, која је посвећена овој изузетно важној проблематици, обухвата сва најважнија практична питања пружања међународне правне помоћи у кривичним стварима, како у ситуацији када домаћи органи пружају такву помоћ страним државним органима, тако и обрнуто. Међународна кривичноправна помоћ објашњава се од историјата те специфичне врсте кривичноправне материје, па до анализе свих релевантних домаћих прописа, те обраде основних институција које учествују у поступцима међународне кривичноправне помоћи, где је посебан значај правних механизма који постоје на нивоу Европске уније, као што су разноврсни облици правосудне и полицијске сарадње, као и правила ко-

ја се односе на узајамно признавање судских одлука и реализацију Европског налога за лишавање слободе, уз поклањање одговарајуће пажње и веома актуелним препорукама институција на нивоу ЕУ.

Значајан део ове књиге посебно је посвећен положају јавног тужиоца у поступку пружања међународне кривичноправне помоћи, што је од великог практичног значаја, јер се до сада у том погледу далеко већа пажња поклањала улози суда у његовим различитим функционалним облицима.

Одговарајуће померање фокуса пажње на јавног тужиоца оправдано је и постојећим тенденцијама у реформи нашег кривичног поступка, које иду у правцу стварања потребних нормативних услова за опште проширење процесних овлашћења и дужности јавног тужиоца, који ће, сходно томе, у пракси, с временом добијати све значајнију улогу и у поступцима реализације међународне кривичноправне помоћи.

Иако је кривично право, како материјално тако и процесно, доминантно национална грана права, давно је прошло време када се правник кривичар, било у улози судије, било као јавни тужилац, односно заменик јавног тужиоца, могао изоловано бавити искључиво националним кривичноправним прописима.

Читав низ кривичноправних стандарда међународноправног је карактера, али и читав низ значајних кривичноправних механизма доживљава своју ефективну примену у оквиру међународне правне помоћи у кривичним стварима, па се стога данас од добро едукованог и савесног носиоца правосудне функције очекује да врсно влада и том кривичноправном облашћу.

II ДОМАЋИ ПРОПИСИ

1. Општа разматрања и историјат

Овај део ће се бавити домаћим прописима из области међународне правне помоћи у кривичним стварима. Овде треба разјаснити да се у овом делу нећемо бавити излагањем међународних аката – билатералних и мултилатералних конвенција које су ратификацијом постале саставни део националног права. Искључиво домаћи прописи из ове области јесу Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима и Закон о сарадњи с међународним кривичним судом. Међутим, и у неким другим законима садржане су одредбе из домена међународне правне помоћи. Такве одредбе садрже и Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела, Закон о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине, Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма и Кривични законик. Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима Народна скупштина Републике Србије усвојила је 19. марта 2009. године, а ступио је на снагу 27. марта 2009. То је први посебан закон који регулише ову област. Раније је међународна правна помоћ била регулисана законима који су уређивали кривични поступак, па се може рећи да се историјат прописа о међународној правној помоћи у кривичним стварима поклапао са историјатом кривичног процесног законодавства. Још средином деветнаестог века, у време уставобранитеља, а након доношења грађанских кодификација као што су Српски грађански законик из 1844. године и Закон о судском поступку у грађанским парницама из 1853. године, покушало се и са доношењем сличних кодификација кривичног права. Међутим, од овог посла убрзо се одустало са, најблаже речено, наивним образложењем Савета (по Уставу из 1938. године, уз кнеза, највишег органа власти у Кнежевини Србији), да нашем народу, који је неискварен и није склон криминалу, таква врста законодавства по западним узорима није потребна. Ипак, 10. априла 1865. године, у време друге владавине кнеза Михаила Обреновића, донет је Законик о поступку судском у кривичним делима.

Законик је урађен по аустријском узору, а поред општих правила и тока кривичног поступка, укључујући и мере за обезбеђење присуства окривљеног, преткривични поступак, поступак пред првостепеним судом (претходни кривични поступак и главни кривични поступак), поступак поправним лековима и повраћај изгубљених права, садржавао је и одредбе о поступку према странцима и пресудама страних судова. Важио је у Србији све до 1. јануара 1930. године, када је ступио на снагу Законик о кривичном судском поступку за Краљевину Југославију, донет 16. фебруара 1929, који је такође регулисао и међународну правну помоћ у кривичним стварима. После Другог светског рата, међународна правна помоћ била је регулисана законима о кривичном поступку, и то Законом о кривичном поступку од 12. октобра 1948. године, Закоником о кривичном поступку од 10. септембра 1953. и Законом о кривичном поступку од 24. децембра 1976. године, који је важио све до марта 2002, односно до ступања на снагу Законика о кривичном поступку. Одредбе о међународној правној помоћи из Законика о кривичном поступку (глава XXXII – Поступак за пружање међународне правне помоћи и извршење међународних уговора у кривичноправним стварима и глава XXXIII – Поступак за издавање окривљених и осуђених лица) биле су на снази до ступања на снагу Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима, када су престале да важе.

2. Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима

Материја о међународној правној помоћи у кривичним стварима код нас је дуго била регулисана Закоником о кривичном поступку. Наравно, ова материја била је истовремено регулисана и билатералним, односно мултилатералним уговорима које је наша земља склопила с другим државама. Ови међународни уговори остају и даље извор права у овој области, а као што ће се касније видети, имају примат у односу на друге изворе права.

Законик о кривичном поступку имао је две главе посвећене међународној правној помоћи. Једна се односила на пружање међународне правне помоћи и извршење међународних уговора у кривичноправним стварима, а друга на поступак за изручење окривљених и осуђених лица.

Доношењем Закона о међународној правној помоћи у кривичноправним стварима престале су да важе одредбе ЗКП-а, које су се односиле на међународну правну помоћ. Закон о међународној правној помоћи у кривичноправним стварима објављен је у Службеном гласнику РС

20/2009 од 19. марта 2009. године, а ступио је на снагу осам дана по објављивању.

Први члан овог закона одређује предмет његове примене, а то су сви они случајеви када не постоји потврђени међународни уговор, или када таквим уговорима одређена питања међународне правне помоћи нису уређена. Ту се види да је овај закон супсидијарни извора права у овој области и да се примењује тек ако наведена материја није регулисана потврђеним међународним уговорима.

Домен примене овог закона дефинисан је чланом 2, у коме је наведено да међународна правна помоћ обухвата изручење окривљеног и осуђеног лица, преузимање и уступање кривичног гоњења, извршење кривичне пресуде и остале облике међународне правне помоћи.

Ови остали облици међународне правне помоћи дефинисане су чл. 83. овог закона и обухватају: 1. извршење процесних радњи као што су позивање и достављање писмена, саслушање окривљеног, испитивање сведока и вештака, увиђај, претресање просторија и лица и привремено одузимање предмета; 2. примену мера као што су надзор и снимање телефонских и других разговора или комуникација и оптичка снимања лица, контролисана испорука, пружање симулованих правних услуга, склапање симулованих правних послова, ангажовање прикривеног иследника, рачунарско претраживање и обраду података; 3. размену обавештења и достављање писмена и предмета који су у вези с кривичним поступком у држави молиљи, достављање података без замолнице, коришћење аудио и видео конференцијске везе, формирање заједничких истражних тимова; 4. привремену предају лица лишеног слободе ради испитивања пред надлежним органом државе молиље. Практично се види да се наведени облици међународне правне помоћи односе на прикупљање и обезбеђење доказа.

Из цитираних одредаба Закона о међународној правној помоћи у кривичноправним стварима произлази да је домен примене овог закона далеко шири, а самим тим и значајнији него што је то било предвиђено одредбама о правној помоћи Законика о кривичном поступку. Осим тога, будући да је Закон о међународној правној помоћи у кривичноправним стварима новијег датума у односу на одредбе ЗКП-а које су се односиле на ову материју, треба очекивати да Закон о међународној правној помоћи у кривичноправним стварима буде потпуно усклађен, или сигурно усклађенији са институтима Европске уније у области међународне правне помоћи у кривичним стварима. У којој је мери то случај, видеће се из текста који следи.

Можда најзначајнији инструмент Европске уније у овој области, који би могао да се упоређује с нашим законом о међународној правној помоћи у кривичноправним стварима, јесте Европски налог за хапшење. Он произлази из Оквирне одлуке о Европском налогу за хапшење и поступцима предаје између држава чланица. Ова оквирна одлука усвојена је 13. јуна 2002. године, а ступила је на снагу 13. августа 2003. У почетку је важила само у осам земаља чланица ЕУ, а тек 2005. године прихватила су је и све остале чланице ЕУ.

Европски налог за хапшење представља кодификацију одредаба о екстрадицији које су важиле у земљама чланицама ЕУ и он је не само унифицирао ту област, већ је имао за сврху и да упрости у убрза поступке екстрадиције, али и да их лиши утицаја политике.

Интенција деполитизације ове области произлази из целе концепције Европског налога за хапшење. Тако већ чл. 1. ст. 1. Оквирне одлуке каже да је Европски налог за хапшење судска одлука донета од једне државе чланице ради лишења слободе и предаје траженог лица од стране друге државе чланице, са циљем кривичног гоњења, или извршења затворске казне, или одлуке о притварању. Дакле, у питању је искључиво судска одлука, при чему, зависно од државе, осим суда ову одлуку могу донети и други надлежни органи за кривично гоњење, али су полиција и административне одлуке изричито искључени.

Посматрајући Закон о међународној правној помоћи у кривичноправним стварима, видимо да су и код нас надлежни органи за пружање међународне правне помоћи судови и јавна тужилаштва, али да је значајна улога и министарства надлежног за правосуђе. Тако код одлуке о изручењу лица страној држави ванпретресно веће суда доноси решење о одбијању изручења, или решење о испуњености претпоставке за изручење (чл. од 27. до 29. Закона). Када једно од ова два решења постане правноснажно, доставља се министру надлежном за правосуђе, па тек онда он доноси коначно решење којим се дозвољава или не дозвољава изручење (чл. од 31 до 35 Закона). Министар надлежан за правосуђе овде нема дискреционо право одлучивања, већ су његове могуће одлуке детерминисане одредбама Закона.

Пружање међународне правне помоћи, по нашем закону, одвија се преко замолнице која има тачно предвиђен садржај (чл. 5 Закона). Замолница се упућује преко министарства надлежног за правосуђе, а ако постоји реципроцитет, може се упутити и непосредно правосудном органу. У хитним случајевима замолница се може упутити и преко Интерпола.

И Европски налог за хапшење има прецизно дефинисан садржај. Ко-муникација по Европском налогу за хапшење одвија се непосредно између правосудних органа (надлежне власти).

Отуда је овај вид процедуре код нас не само компликованији већ и спорији него што је случај у земљама ЕУ.

Зато се може рећи да поменуте одредбе Закона о међународној правној помоћи у кривичноправним стварима нису потпуно у складу са одредбама Европског налога за хапшење, те да су норме којима наш законодавац регулише овај део материје испод стандарда ЕУ.

Претпоставка за пружање међународне правне помоћи, по нашем Закону, јесте да је у питању кривично дело и по нашем праву и по праву државе на коју се односи међународна правна помоћ. То је решење које предвиђа и Европски налог за хапшење, а ни у једном случају међународна правна помоћ не примењује се за багателна кривична дела.

Овде постоји готово потпуна усаглашеност и наше норме и паралелне норме ЕУ. Европски налог за хапшење иде и шире од овога (и онога што је код нас предвиђено), па чл. 2. ст. 2. налаже извршење чак и у случају да поједина кривична дела нису кажњива по праву државе извршења Налога, дајући листу тих кривичних дела. У питању су кривична дела као што је тероризам, трговина људима, дечија порнографија, компјутерски криминал... Савет ЕУ има овлашћење да ову листу прошири и другим кривичним делима.

И наш закон и Европски налог за хапшење предвиђају разлоге када неће доћи до пружања међународне правне помоћи. Код нас је то случај када је наступила застарелост, или је кривично дело обухваћено амнестијом или помиловањем.

Европски налог за хапшење амнестију третира као апсолутну сметњу за пружање међународне правне помоћи, а застарелост третира као релативну сметњу и дозвољава државама чланицама да саме регулишу да ли ће пружити међународну правну помоћ и у тој ситуацији.

Овакво решење у нашем праву говори у прилог томе да је наш пропис, у овом случају, изнад стандарда који постоји у ЕУ.

Начело *ne bis in idem* сметња је за примену међународне правне помоћи и код нас и по Европском налогу за хапшење, те и ту постоји усклађеност наше норме са стандардом ЕУ.

Закон о међународној правној помоћи у кривичноправним стварима не дозвољава њено пружање у случају постојања политичког кривичног дела или кривичног дела повезаног с њим, као и кривичног дела које се састоји искључиво у повреди војних дужности, али и у ситуацијама када би пружање међународне правне помоћи повредило суверенитет, безбе-

дност, јавни поредак или друге интересе од суштинског значаја за Републику Србију. Када постоје ови услови, министар надлежан за правосудје доноси решење којим се не дозвољава изручење лица које је тражено у оквиру међународне правне помоћи.

Овде је у погледу услова када се примењује међународна правна помоћ, као и у погледу органа који примењује ту помоћ, наше решење испод стандарда ЕУ. То је тако због могућег утицаја политике којој је таква могућност дата на основу овако постављених законских решења.

Међутим, највеће одступање од стандарда успостављеног Европским налогом за хапшење код нас је учињено тиме што Закон о међународној правној помоћи у кривичноправним стварима не дозвољава екстрадицију домаћих држављана, као и услов да дело поводом којег се захтева изручење није извршено на територији Републике Србије против ње или њеног држављанина.

Европски налог за хапшење не предвиђа ниједно од наведених ограничења, а један од разлога његовог доношења био је баш то да се дозволи могућност екстрадиције домаћих држављана страним државама. Тиме је у нашем законодавству направљена најзначајнија разлика у односу на стандард који постоји у земљама ЕУ.

Поступак извршења Европског налога за хапшење и поступак изручења окривљеног или осуђеног лица по Закону о међународној правној помоћи у кривичноправним стварима врло су слични и због тога се може рећи да постоји њихова велика усклађеност. Зато нема ни потребе да се о томе нешто опширније говори.

И Европски налог за хапшење и Закон о међународној правној помоћи у кривичноправним стварима имају предвиђену ситуацију да се процедура изручења води по убрзаном поступку. По Европском налогу за хапшење, то је ситуација када се после хапшења особа сложи са изручењем. Код нас је то случај када се лице чије се изручење тражи сагласи да буде изручено по поједностављеном поступку (чл. 30. Закона).

Такође, и Европски налог за хапшење и наш закон о међународној правној помоћи у кривичноправним стварима предвиђају ситуацију стицаја више налога, односно више замолница. Ако се то деси, приоритет се одређује с обзиром на околности конкретног случаја, а то су тежина кривичног дела, територија на којој је извршено, редослед подношења захтева....

Као што се види, и у погледу свих наведених елемената постоји усклађеност наших норми са стандардима који важе у ЕУ.

Претходна анализа нашег прописа и прописа ЕУ говори о постојању њихове међусобне усклађености и то у великој мери, али уз постојање и

неких међусобних разлика. Разлике које постоје указују на то да наш закон о међународној правној помоћи у кривичноправним стварима има појединих елемената који нису у потпуности усклађени са стандардима које у овој области успоставила ЕУ.

Можда највише пада у очи неусклађеност која се састоји у томе што наш закон не дозвољава изручење домаћих држављана другој држави.

Једна од важнијих неусклађености јесте то што наш закон садржи елементе који допуштају могућност да политика утиче на ову област.

Последња наведена констатација стоји ако се гледа са чисто теоретске стране, посматрањем духа правних норми које ову област регулишу у нашем закону. Посматрано с практичног аспекта, поменута разлика губи на значају. Ово због тога што досадашња примена Европског налога за хапшење, иако је он замишљен као инструмент да се спречи утицај политике, говори о томе да је баш утицај политике био значајан када је Налог требало применити. Због тога се Европски налог за хапшење у пракси најчешће примењивао за учињена лакша кривична дела, а постоје и забележени случајеви очигледног избегавања примене Налога у ситуацијама када је његова примена била нешто што је требало да се деси.

Имајући све претходно наведено у виду, ради потпунијег усаглашавања нашег прописа са институтима ЕУ нужна је промена Закона о међународној правној помоћи у кривичноправним стварима. Та промена не би била толико обимна колико би захтевала промену неких од кључних одредница самог закона.

3. Закон о сарадњи с Међународним кривичним судом

Закон о сарадњи с Међународним кривичним судом усвојила је Народна скупштина Републике Србије 31. августа 2009. године, када је и објављен у Службеном гласнику Републике Србије, а на снагу је ступио осам дана од дана објављивања. Закон регулише односе Републике Србије с Међународним кривичним судом (даље у тексту Суд), основаним Римским статутом Међународног кривичног суда (у даљем тексту Статут), усвојеним у Риму 17. јула 1988. године. Савезна Република Југославија ратификовала је Римски статут 2001. године. Закон је подељен у десет глава: Основне одредбе, кривична пријава и пријем обавештења о кривичном делу, правна помоћ Међународном кривичном суду, лишење слободе, притвор и предаја окривљеног, извршење одлука Међународног кривичног суда, имунитет и слободан пролаз преко територије Републике Србије, учествовање Републике Србије у раду Међународног кривичног суда, трошкови сарадње и учествовања Републике Србије у

финансирању Међународног кривичног суда, прелазна одредба и завршна одредба.

У првој глави (Основне одредбе) одређује се предмет закона, значење појмова, примена Законика о кривичном поступку и других прописа, надлежност домаћих органа за сарадњу са Судом и извршење његових одлука, службена комуникација са Судом, примена националног законодавства. Такође се прокламују одређена начела, и то начело забране „*ne bis in idem*“ и забране истовременог вођења поступка, одлука Суда као разлог за понављање кривичног поступка и начело комплементарности. Као предмет овог закона (чл. 1) наводи се:

1) Начин, обим и облици сарадње домаћих органа са Судом;

2) Правна помоћ Суду;

3) Извршење одлука Суда и

4) Особености поступка за кривична дела прописана чланом 5 Статута, односно за кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом (глава XXXIV Кривичног законика).

Надлежност за сарадњу са Судом (члан 4) Закон је поверио министарству надлежном за правосуђе (даље у тексту Министарство). Поступак је такав да се захтев за сарадњу са Судом и за извршење његових одлука доставља Министарству, које га потом доставља надлежном државном органу ради поступања, а сви државни органи дужни су да поступају с нарочитом хитношћу. Приписано је да се надлежност судова, јавних тужилаштава и других органа у поступку сарадње са Судом одређује по Законнику о кривичном поступку, сем када је законом другачије одређено.

Друга глава бави се пријављивањем кривичног дела овлашћеном тужиоцу предвиђеном чланом 42. Статута (даље у тексту тужилац) и пријемом обавештења тужиоца о кривичном делу. Изричито је прописана обавеза свих државних органа да надлежном јавном тужиоцу пријаве кривична дела из члана 1. овог закона, а ако се кривични поступак, због стварних или правних сметњи, не може водити у Републици Србији, надлежни јавни тужилац о томе мора обавестити Министарство, које, одмах након пријема овог обавештења, пријављује извршење кривичног дела тужиоцу. Када тужилац обавести Министарство да постоје разлози за покретање кривичног поступка, Министарство, без одлагања, обавештава надлежног јавног тужиоца који, са другим надлежним органима, одмах предузима потребне мере ради откривања кривичног дела и учиниоца – ако се у земљи већ не води поступак за кривично дело на које се односи обавештење. Министарство, чим сазна а најкасније месец дана од дана пријема обавештења тужиоца, обавештава тужиоца о томе да ли

је у земљи покренут кривични поступак. Уколико је кривични поступак већ покренут у земљи, Министарство ће од Суда затражити уступање кривичног гоњења Републици Србији. О овом захтеву одлучује претпретресно веће Суда и ако га одбије, Република Србија ће уложити жалбу, а ако жалба буде одбијена, поступак у земљи ће се прекинути до правноснажног окончања кривичног поступка пред Судом. По правноснажном окончању поступка пред Судом, надлежни суд ће решењем обуставити кривични поступак за кривично дело о коме је одлучио Суд.

Сама правна помоћ Суду регулисана је у трећој глави закона. Прописана су општа, начелна правила сарадње, присуство представника Суда извршењу радње правне помоћи, радње представника Суда на територији Републике Србије, одлагање извршења захтева Суда, консултације о стварним или правним сметњама које би могле онемогућити или отежати извршење захтева за пружање правне помоћи и уступање кривичног гоњења Републици Србији. Државни орган који предузима радњу правне помоћи дозволиће представницима Суда да присуствују извршењу ове радње, на њихов захтев може им омогућити и видео и звучно снимање радње ако то не би ометало извршење радње или штетило интересима кривичног поступка, те доставити копију записника, односно видео и звучног снимка. Може им се омогућити присуствовање и у случајевима када је искључена јавност, уколико то није у супротности с разлозима искључења јавности. Изузетно, на захтев Суда, представницима Суда може се дозволити и да сами спроведу поједине радње на територији Републике Србије, уз обавезно присуство лица које одреди министар надлежан за правосуђе, при чему се ове радње не смеју спроводити принудно, нити се у вези с њима може предузети лишавање слободе или било која друга принудна мера. Извршење захтева за пружање правне помоћи може се одложити када то налаже:

- 1) интерес поступка који се води у земљи за дело обухваћено захтевом – до правноснажног окончања поступка;
- 2) заштита националних интереса и безбедности земље – док се не предузму потребне мере за заштиту националних интереса;
- 3) приговор ненадлежности или недопуштености покретања и вођења поступка пред Судом – док се не одлучи о приговору.

Када Суд уступи кривично гоњење Републици Србији, надлежни јавни тужилац покренуће кривични поступак који ће се водити по правилима домаћег права, а представници Суда имају право да присуствују свим фазама кривичног поступка, због чега им надлежни суд упућује позиве, а искључење јавности на њих се не односи.

Лишење слободе, притвор и предаја окривљеног регулисани су у четвртој глави, члановима 20. до 30. Када Суд достави Министарству захтев за лишење слободе окривљеног и његову предају, или за привремено лишење слободе окривљеног, Министарство у року од осам дана проверава да ли захтев садржи све податке и документацију. Уколико захтев није потпун, Министарство ће га вратити Суду са упутство да се захтев допуни, односно да се недостаци отклоне. У поступку предаје окривљеног одбрана је обавезна. За одлучивање у поступку предаје надлежан је Виши суд у Београду, странке су окривљени и надлежни јавни тужилац, а представник Суда има право да присуствује радњама у поступку предаје. Уредан и потпун захтев Суда за лишење слободе окривљеног Министарство без одлагања доставља полицији, која је дужна да поступи по захтеву и без одлагања спроведе окривљеног истражном судији. Ако се окривљени крије или је у бекству, полиција предузима све мере да га пронађе, а о скривању или бекству окривљеног без одлагања обавештава надлежног јавног тужиоца, који може предложити истражном судији издавање потернице. Ако истражни судија утврди да је приведени окривљени лице на које се односи захтев Суда, одредиће му притвор који може трајати најдуже месец дана, а на образложени предлог јавног тужиоца може га продужити веће, и то највише за два месеца. Ако окривљени, приликом саслушања, пристане да добровољно приступи Суду и у посебној исправи потврди пристанак и одрекне се свих правних лекова у поступку предаје, притвор ће се одредити само ако за то постоји неки од разлога из Законика о кривичном поступку. У супротном, окривљени се пушта на ослободу уз неку меру за обезбеђење његовог присуства и за несметано вођење кривичног поступка, а о престанку истражни судија одмах обавештава Министарство. Када је притвор одређен по захтеву Суда за привремено лишење слободе, истражни судија о томе одмах обавештава Министарство, па ако Суд у одређеном року не достави уредан и потпун захтев за предају, Министарство о томе одмах обавештава истражног судију, који без одлагања доноси одлуку о пуштању на слободу окривљеног. О предаји, након саслушања окривљеног, веће одлучује решењем када утврди:

- 1) да се захтев односи на окривљеног против кога се води поступак предаје и да је потврђен идентитет окривљеног;
- 2) да је захтев потпун, у смислу чл. 91. Статута;
- 3) да се против окривљеног води кривични поступак за дело које је у надлежности Суда;
- 4) да не постоје сметње за предају окривљеног Суду.

Против решења о предаји, странке и бранилац могу изјавити жалбу у року од три дана, о којој одлучује веће од пет судија непосредно вишег суда (Апелационог суда у Београду). Правноснажно и извршно решење суд доставља Министарству које га прослеђује Суду и доставља га полицији која спроводи предају окривљеног Суду.

У петој глави садржане су одредбе о извршењу одлука Суда. То су општа правила извршења (члан 31), као и посебне одредбе о извршењу казне затвора у Републици Србији, која је изречена пресудом Суда (чл. 32), те одредбе о извршењу новчане казне, одлуке о заплени имовине осуђеног и новчаном обештећењу жртве кривичног дела.

Шеста глава садржи одредбе које гарантују имунитет судијама, тужиоцу, заменицима тужиоца, секретару, заменицима секретара и особљу канцеларије тужиоца и Суда када у Републици Србији обављају задатке од интереса за Суд, као и слободан пролаз кроз земљу лицима која раде за Суд, или чија је делатност значајна за Суд, а када је то потребно, обезбедиће им се и одговарајућа полицијска или друга пратња.

Учествовање Републике Србије у раду Суда регулисано је у седмој глави и има два вида: представника Републике Србије, као и његовог заменика у Скупштини држава чланица, које одређује Влада, те учествовање Републике Србије у избору судија Суда. Осма глава бави се трошковима сарадње и учествовања Републике Србије у финансирању Суда.

За овај закон већ је речено да је заснован на Римском статуту Међународног кривичног суда, као акту општег, универзалног међународног права. Он садржи одредбе о међународној правној помоћи у кривичним стварима, чак се може рећи да оне чине највећи број његових одредаба. Међутим, анализа усклађености његових одредаба с правним институцијама Европске уније потпуно је беспредметна јер међународна правна помоћ у односима са чланицама Европске уније, као ни у односима с било којом другом државом, није његов предмет, пошто је у питању закон којим се омогућава примена ратификованог мултилатералног међународног уговора.

4. Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела

Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела објављен је у Службеном гласнику РС бр. 97/2008 од 27. октобра 2008. године, а ступио је на снагу осам дана од дана објављивања. Овај закон представља важно средство у борби против организованог криминала и корупције, а треба очекивати да ће његова примена бити честа и битна баш на

нивоу међународне сарадње више држава. Отуда посебан значај има анализа овог закона на пољу усаглашености са институтима ЕУ, у области међународне правне помоћи.

Доношење Закона уследило је после вишегодишње полемике о томе да ли овакав закон треба донети, будући да су постојали отпори према доношењу једног оваквог прописа. Отуда је у време доношења нашег закона већ било донето више сличних закона који су регулисали ову област, а чак и неколико одлука пред Европским судом за људска права у Стразбуру поводом проблематике коју је примена оваквог законског решења производила. Донете судске одлуке потврдиле су да постојање оваквог закона није у супротности с нормама Европске конвенције о заштити људских правима и основних слобода.

Законом о одузимању имовине проистекле из кривичног дела одређени су услови, поступак и органи надлежни за откривање, одузимање и управљање имовином проистеклом из кривичног дела. Законом су одређена и кривична дела на која се он примењује.

У погледу органа за откривање, одузимање и управљање имовином проистеклом из кривичног дела, предвиђене су процесне улоге за јавног тужиоца и суд, али и два нова органа – Организациона јединица Министарства унутрашњих послова надлежна за финансијску истрагу и Дирекција за управљање одузетом имовином.

Јавни тужилац покреће финансијску истрагу и њоме руководи, може поднети захтев за привремено одузимање имовине, а може донети и наредбу о забрани располагања имовином, наредбу о привременом одузимању имовине, као и захтев за трајно одузимање имовине. Има и право жалбе на одлуке суда донете у складу са Законом о одузимању имовине проистекле из кривичног дела.

Суд доноси одлуке у погледу претходно наведене активности јавног тужиоца, а пре доношења тих одлука могуће је изјашњавање заинтересованих лица на главном претресу, или на посебном рочишту.

Организациона јединица надлежна за финансијску истрагу открива имовину проистеклу из кривичног дела, а одузетом имовином управља, чува је и учествује у пружању међународне правне помоћи Дирекције за управљање одузетом имовином.

Посебан део Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, а то је глава V, посвећен је међународној сарадњи. Ову материју регулишу чл. од 50. до 61. Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела.

Први члан Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела (чл. 50) који се односи на међународну сарадњу готово је истог са-

држаја као чл. 1. Закона о међународној правној помоћи у кривичноправним стварима. Наиме, оба ова члана предност дају међународним уговорима, а тек ако они не постоје, или ако се ради о питањима која нису уређена међународним уговорима, примењују се одредбе о међународној сарадњи које садрже наведени закони.

Међународна сарадња у смислу одредаба Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела односи се на пружање помоћи у проналажењу имовине проистекле из кривичног дела, забрану располагања њоме, и њено привремено или трајно одузимање.

Прописи ЕУ релевантни у овој области су:

- Тзв. Стразбуршка конвенција – Конвенција о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом, усвојена у Стразбуру 1990. године, а ратификована од стране СРЈ 2. јула 2002;
- Тзв. Варшавска конвенција – Конвенција о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом и о финансирању тероризма, усвојена у Варшави 2005, а ратификована од стране РС 18. марта 2009. године;
- Директиве и препоруке Европске уније, Савета Европе, ФАТФ-а (јединица за борбу против финансијских кривичних дела формирана од групе земаља Г7).

Кад се упореде наведени прописи ЕУ и наш закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, о њиховој усаглашености може се приметити много тога.

Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела у чл. 2. одређује листу кривичних дела на које се одредбе овог закона примењују.

Листа кривичних дела предвиђена овом домаћом нормом готово је идентична листи кривичних дела која садржи Варшавска конвенција, тако да ту постоји висок међусобни степен усклађености, готово до идентичности.

Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела предвиђа да се у току финансијске истраге прикупљају докази, а члановима од 18. до 20. Закона наведено је које се доказне радње у том циљу могу спровести (претресање стана и других просторија, претресање лица, одузимање предмета, увид и достава података и других докумената, достављање података с пословних и личних рачуна, као и садржаја сефова, те аутоматска обрада података пословних рачуна и сефова).

Исте ове доказне радње предвиђају и Стразбуршка и Варшавска конвенција, с тим да Варшавска конвенција дозвољава још и коришћење

специјалних истражних техника (електронско праћење, тајне операције, контролисане испоруке).

Наш закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела не предвиђа изричито коришћење такозваних специјалних истражних техника. Међутим, нема законских препрека да се ове специјалне истражне технике користе током финансијске истраге. Ово стога што су те технике предвиђене одредбама ЗКП-а, а Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела у чл. 4. упућује на сходну примену одредаба ЗКП-а.

Најважнија новина Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела у погледу доказивања односи се на то да јавни тужилац не мора доказивати постојање узрочно-последичне везе између извршеног кривичног дела које се неком лицу ставља на терет и имовине тог лица која је предмет одузимања, али и имовине лица која су с њим у вези, што је законом такође уређено. То значи да се не одузима само имовина проистекла конкретно из одређеног кривичног дела, већ сва имовина проистекла и из других кривичних дела, то јест целокупне криминалне активности неког лица. У слободној интерпретацији могло би се рећи да се у погледу одузимања имовине проистекле из криминалне делатности напушта концепт претпоставке невиности.

Јавни тужилац износи доказе о постојећој имовини лица против кога се води поступак, доказе о његовим законитим приходима и околности које указују на постојање очигледне несразмере између имовине и законитих прихода. Предмет одузимања јесте имовина која је у несразмери са законитим приходима.

Лице против кога се води кривични поступак има право да оспорава наводе и доказа јавног тужиоца, како у погледу врсте и садржине имовине тако и у погледу законитих прихода које је остварило, а самим тим и несразмеру између имовине и законитих прихода. Тим оспоравањем терет доказивања пребачен је на извршиоца кривичног дела.

Управо су одредбе Варшавске конвенције увеле могућност пребацивања терета доказивања на извршиоца кривичног дела у погледу имовине за коју се претпоставља да је проистекла из вршења кривичног дела. Учиниолац кривичног дела мора да докаже порекло својих прихода и друге имовине којима располаже, што може бити обухваћено одузимањем, односно конфискацијом имовине, како и стоји у Варшавској конвенцији.

Види се да овде постоји потпуна усклађеност домаћих прописа са стандардима ЕУ.

Чланом 54. Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела предвиђен је садржај који мора да испуни молба за сарадњу код међународне правне помоћи. Варшавска конвенција такође прописује садржај захтева за пружање ове помоћи. У погледу тог садржаја, одредбе Варшавске конвенције предвиђају мање елемената који захтев за пружање међународно правне помоћи мора да садржи.

Иако наша правна норма тражи више елемената које молба за сарадњу треба да има, то одступање није значајно и не представља посебан додатни терет за државу молилу, те се може рећи да постоји усклађеност ове норме са стандардима ЕУ.

И наш закон и Варшавска конвенција предвиђају следеће: уколико молба за сарадњу, односно захтев за пружање међународне правне помоћи не садржи неки од потребних елемената, неће се одбити пружање помоћи, већ ће се тражити допуна молбе, односно захтева.

Види се да и овде постоји потпуна усклађеност домаће норме и стандарда ЕУ.

Претпоставке за пружање међународне правне помоћи одређене су чл. 52. Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела. Те претпоставке су: да тражена мера није у супротности са основним начелима домаћег правног поретка, да извршење молбе не штети суверенитету, јавном поретку и другим интересима РС и да су иностраном поступку доношења одлуке о трајном одузимању имовине задовољени стандарди правичног суђења.

Варшавска конвенција у овом је погледу строжа, у смислу да предвиђа бројне разлоге за одбијање пружања међународне помоћи. Ови разлози у једној мери представљају оно што је код нас предвиђено чл. 52. Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела. По Варшавској конвенцији, разлога за одбијање сарадње има још више, па то може бити и мишљење замољене земље да важност случаја не оправдава предузимање тражене мере, ако се ради о делу које представља фискални или политички деликт.

Горенаведене чињенице говоре о томе да су анализиране домаће норме једним делом у оквиру стандарда ЕУ, али да у великој мери и превазилазе тај стандард.

Молбе за међународну правну помоћ достављају се нашим јавним тужилаштвима и судовима преко министарства надлежног за правосуђе. На исти начин упућују се наше молбе иностраним органима. У хитни случајевима, када постоји реципроцитет, молба се може доставити преко јединице за финансијске истраге.

Произлази да нашим законом није предвиђена непосредна комуникација између надлежних органа, што представља међународни ста-

ндард који је усвојила и Варшавска конвенција. По овој конвенцији, државе треба да одреде централни орган за комуникацију, а само у хитним случајевима примењује се непосредна комуникација између надлежних органа.

Када је у питању привремено одузимање имовине, Закон предвиђа да оно траје до окончања поступка за трајно одузимање имовине, али не унедоглед, већ најдуже две године од доношења решења о привременом одузимању имовине. Варшавска конвенција предвиђа да замољена страна, кад год је то могуће, треба да омогући држави молиљи да предочи своје разлоге у корист даљег трајања мере. Уважавајући овај стандард, наш законодавац прописао је обавезу да се шест месеци пре истека рока од две године инострани орган обавести о последицама протока рока и о нужности достављања потребних доказа. Тада наш суд може одлучити да привремено одузимање траје још две године.

Трајно одузетом имовином располаже замољена држава, како је то предвидео наш законодавац, а што је и стандард који предвиђа Варшавска конвенција.

У неким елементима Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела не остварује у потпуности стандарде предвиђене Варшавском конвенцијом.

Тако трошкови чувања и одржавања привремено одузете имовине, по одредбама нашег закона, падају на терет државе молиље. Варшавска конвенција предвиђа да редовне трошкове испуњења захтева сноси замољена држава, осим када су у питању ванредни или знатни трошкови. Код таквих трошкова постоји могућност договора између држава о начину њиховог регулисања.

Поред тога, наш закон не садржи одредбе о заштити и накнади штете трећим лицима, што је предвиђено одредбама Варшавске конвенције и представља стандард у земљама чланицама ЕУ.

Према препоруци ФАТФ-а, државама се сугерише стварање законодавног оквира којим би било могуће конфисковати имовину организација које су по својој природи криминалне, као и конфискацију имовине без осуде одређеног лица. То би се спровело путем такозваног грађанског и административног одузимања имовине стечене извршењем кривичног дела. Ова препорука није имплементирана у наше позитивно право.

Иако је по разлозима појављивања имао услове да буде донет и знатно раније, Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела представља важан сегмент нашег правног система. Закон усваја нове тенденције у овој области, а анализа његових одредаба и поређење са

стандардима ЕУ указује на то да овај правни акт прати и поштује те стандарде. Закон је у највећој мери потпуно усаглашен са институтима ЕУ у области међународне правне помоћи у кривичним стварима. У појединим областима, садржи норме које су и изнад стандарда који се примењују у земљама Европске уније. Међутим, неки делови Закона нису у потпуности на нивоу стандарда који важе у Европској унији. У питању је практично само неколико норми у целом тексту закона, а и те норме су донекле у оквиру посматраног стандарда, али су само делимично формулисане и тиме иду испод њега.

Све речено изузима примену препоруке ФАТФ-а о грађанском и административном одузимању имовине. Ова тема, због више разлога, највероватније неће бити ускоро на дневном реду нашег законодавства.

5. Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела

Овим законом уређени су образовање, организација, надлежност и овлашћења државних органа и њихових посебних организационих јединица ради откривања, кривичног гоњења и суђења одређених посебно тешких кривичних дела. То су:

- 1) кривична дела организованог криминала;
- 2) кривична дела против уставног уређења и безбедности земље;
- 3) кривична дела против службене дужности, када је окривљени, то јест лице коме се даје мито, службено или одговорно лице које врши функцију на основу избора, именовања или постављења од стране Народне скупштине, Владе, Високог савета судства или Државног већа тужилаца;
- 4) кривично дело злоупотреба службеног положаја када вредност прибављене имовинске користи прелази износ од 200.000.000 динара;
- 5) кривична дела међународни тероризам и финансирање тероризма;
- 6) кривично дело прање новца, ако имовина која је предмет прања новца потиче из наведених кривичних дела;
- 7) кривична дела против државних органа и кривична дела против правосуђа ако су извршена у вези с наведеним кривичним делима.

Закон дефинише организовани криминал као „вршење кривичних дела од стране организоване криминалне групе или њених припадника“ (чл. 3, ст. 1), а организована криминална група подразумева групу „од

три или више лица, која постоји одређено време и делује споразумно ради вршења једног или више кривичних дела за која је прописана казна затвора од четири године или тежа казна – ради стицања, посредно или непосредно, финансијске или друге користи“ (чл. 3, ст. 2).

Овај закон садржи само једну одредбу из области међународне правне помоћи, и то у члану 15љ, који дозвољава да, ако није могуће обезбедити присуство сведока, вештака или оштећеног на главном претресу, они могу и путем видео конференцијске везе спровести испитивање. Овакво испитивање може се, надаље, обавити путем међународне правне помоћи, што је потпуно у складу с правним институтима, то јест стандардима Европске уније, и представља прагматично коришћење напредних телекомуникационих технологија које не само да омогућавају ефикасно вођење кривичног поступка већ и знатно доприносе ефикасности, брзини и економичности поступка, као и безбедности одређених учесника у њему.

6. Закон о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине

Закон о организацији надлежности државних органа у поступку за ратне злочине објављен је у Службеном гласнику РС 67/2003, а од тада је више пута мењан. Закон спада у мање обимне, а регулише образовање, организацију, надлежност и овлашћење државних органа и њихових организационих јединица ради откривања, кривичног гоњења и суђења за кривична дела ратних злочина. У Закону је дата листа кривичних дела на које се односи његова примена.

Закон предвиђа и органе који по њему поступају: Тужилаштво за ратне злочине, Одељење за ратне злочине Вишег и Апелационог суда у Београду, Служба за откривање ратних злочина (у оквиру МУП-а). Посебно треба напоменути и Службу за помоћ и подршку оштећенима и сведоцима која се формира при Вишем суду у Београду.

У погледу међународне правне помоћи, у Закону постоји више ситуација када је могуће и потребно применити је.

То ће најчешће бити случај због законске норме која предвиђа заснивање надлежности наших органа за сва кривична дела ратних злочина извршена на територији бивше СФРЈ, без обзира на држављанство учиниоца или жртве.

За предмете који буду уступљени нашој држави да по њима поступа примењује се домаће право. Међутим, у нашем поступку користе се и чињенице и докази на којима је заснована оптужница пред Међународ-

ним кривичним судом за бившу Југославију, односно докази прикупљени од стране тужиоца тог суда, те докази прикупљени и од самог суда.

Закон у чл. 14. садржи норму која изричито упућује на коришћење међународне правне помоћи. Међународна права помоћ користи се у процесу извођења доказа. Закон најпре каже да је могуће испитивање сведока, вештака или оштећеног путем видео конференцијске везе уколико није могуће обезбедити њихово присуство на главном претресу.

Могућност коришћења аудио и видео конференцијске везе предвиђена је чл. 83. Закона о међународној правној помоћи у кривичноправним стварима. Отуда се на ову врсту извођења доказа примењују правила која важе по Закону о међународној правној помоћи у кривичноправним стварима.

Исти члан Закона, у свом другом ставу, говори о томе да се испитивање сведока вештака или оштећеног, ако није могуће обезбедити њихово присуство на главном претресу, може обавити и у склопу међународне кривичноправне помоћи.

Због тога и у погледу примене ове норме важе принципи успостављени Законом о међународној правној помоћи у кривичним стварима.

Као мишљење о усклађености Закона о организацији надлежности државних органа у поступку за ратне злочине са институтима ЕУ у области међународне кривичноправне помоћи, може се рећи да је преузимање и коришћење доказа које је извео Међународни кривични суд за бившу Југославију, односно тужилац који пред тим судом поступа, оно што јесте усклађено са институтима ЕУ.

У погледу примене одредаба Закона о организацији надлежности државних органа у поступку за ратне злочине које упућују на примену Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима, усклађеност тих норми са стандардима ЕУ онаква је каква је и усклађеност самог закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима.

То је и ситуација по којој је могуће водити поступак за сва кривична дела ратних злочина извршена на простору бивше СФРЈ, без обзира на то које држављанство имају учиниоци или жртве тих кривичних дела.

7. Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма

Овим законом прописане су радње и мере ради спречавања прања новца и финансирања тероризма, као и надлежност Управе за спречавање прања новца (даље у тексту Управа) и других органа. У члану 2. Закон одређује прање новца и финансирање тероризма, али и појмове те-

рористичког акта, терористе и терористичке организације. Под прањем новца се сматра:

- 1) конверзија или пренос имовине стечене извршењем кривичног дела;
- 2) прикривање или нетачно приказивање праве природе, порекла, места налажења, кретања, располагања, власништва или права у вези са имовином стеченом извршењем кривичног дела;
- 3) стицање, држање или коришћење имовине стечене извршењем кривичног дела.

Финансирањем тероризма се сматра:

- 1) обезбеђивање или прикупљање имовине, или покушај њеног обезбеђивања или прикупљања у намери да се користи, или са знањем да може бити коришћена, у целисти или делимично, у следећим случајевима:
 - а) за извршење терористичког акта;
 - б) од стране терориста;
 - в) од стране терористичких организација;
- 2) подстрекавање и помагање у обезбеђивању и прикупљању имовине, без обзира на то да ли је терористички акт извршен и да ли је имовина коришћена за његово извршење.

Терористичким актом сматра се дело утврђено споразумима наведеним у анексу уз Међународну конвенцију о сузбијању финансирања тероризма, као и било које друго дело чији је циљ да изазове смрт или тежу телесну повреду цивила или било ког другог лица које не учествује активно у непријатељствима у склопу оружаног сукоба, те када је сврха таквог дела, по његовој природи или сплету околности повезаних с тим делом, да застраши становништво, или да примора неку владу или међународну организацију да учини нешто или да се уздржи од чињења неког дела.

Терористом се сматра лице које само или с другим лицима умишљајно:

- 1) покуша или учини терористички акт на било који начин, непосредно или посредно;
- 2) подстрекава или помаже у извршењу терористичког акта;
- 3) располаже сазнањем о намери групе терориста да изврши терористички акт, допринесе извршењу или помогне групи настављање вршења терористичког акта са заједничком сврхом.

Терористичком организацијом сматра се група терориста која предузме наведене радње које одређују и појам терористе.

Одредбе о међународној сарадњи садржане су у трећем одељку пете главе Закона и односе се на тражење података од страних држава (чл.

61), достављање података надлежним органима страних држава (чл. 62), привремено обустављање извршења трансакције на захтев надлежног органа стране државе (чл. 63) и захтев надлежном органу стране државе за привремено обустављање извршења трансакције. Управа може од надлежних органа страних држава тражити податке, информације и документацију потребну за спречавање и откривање прања новца, може их користити само за намене предвиђене овим законом и при том их не може проследити другом државном органу без претходне сагласности органа стране државе који их је доставио, нити их може користити супротно условима и ограничењима које је одредио тај орган. Такође, такве податке, информације и документацију Управа може доставити надлежним органима страних држава на њихов писмени и образложени захтев, или по сопственој иницијативи, под условом узајамности. Управа може и одбити такав захтев ако процени да нема основа сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма, или ако би достава таквих података угрозила или могла угрозити ток кривичног поступка који се води у Републици Србији, а о одбијању захтева је дужна да са образложењем писмено обавести орган стране државе који је податке тражио. Када не одбије захтев, Управа може одредити услове и ограничења под којима се подаци, информације и документација могу користити. На основу писменог и образложеног захтева надлежног органа стране државе, под законом одређеним условима и под условом узајамности, Управа може издати писмени налог којим се привремено обуставља извршење трансакције, али може и одбити такав захтев ако процени да нема основа сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма, о чему писменим путем, с наведеним разлозима одбијања, обавештава орган стране државе који је тај захтев доставио. Управа може од надлежног органа стране државе захтевати да привремено обустави извршење трансакције ако у вези с њом или с лицем које је обавља постоји основана сумња да се ради о прању новца или финансирању тероризма.

Имајући у виду међународноправне стандарде у погледу откривања и спречавања активности у вези с прањем новца и финансирањем тероризма, успостављене Међународном конвенцијом о сузбијању финансирања тероризма, може се констатовати да је овај закон не само потпуно усаглашен с Конвенцијом, већ и да представља механизам спровођења Конвенције у нашој земљи. Такође се може констатовати да је Закон потпуно у складу с принципима и стандардима постављеним кривично-процесним институтом Европске уније – Европским налогом за достављање доказа.

8. Кривични законик

Текст Кривичног законика објављен је у Службеном гласнику Републике Србије бр. 85/2005 од 6. октобра 2005, а до сада је више пута мењан, при чему је последња промена објављена у Службеном гласнику Републике Србије бр. 72/09 од 31. августа 2009. године.

Кривични законик подељен је на две велике целине: општи и посебни део. У оквиру општег дела обрађене су основне одредбе кривичног права, важеће кривичног законодавства, кривично дело, кривица, казне, мере упозорења, мере безбедности, одузимање имовинске користи, правне последице осуде, рехабилитација, престанак правне последице осуде и давање података из КЗ, застарелост, амнестија и помиловање, као и значење израза који се користе.

У оквиру посебног дела наведена су конкретна кривична дела, као и казне за свако од њих. Сва кривична дела предвиђена у КЗ подељена су у 23 главе, према целинама које по својој природи чине.

За поступак међународне правне помоћи најважнији део одредаба КЗ налази се у другој глави општег дела, која говори о важењу кривичног законодавства Републике Србије.

У овој глави КЗ налазе се одредбе које регулишу примену кривичног законодавства Републике Србије за свако лице које на њеној територији учини кривично дело.

Даље, кривично законодавство РС примењује се и на сваког ко у иностранству учини кривично дело фалсификовање новца, али само домаћег, као и кривично дело против уставног уређења и безбедности Републике Србије. Интересантно је да је из ове групе кривичног дела изостављено кривично дело изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости.

Наше кривично законодавство важи за држављане Србије када у иностранству учине кривично дело, а затекну се на нашој територији или буду изручени Србији.

Кривично законодавство Србије примењује се и на странца који ван територије наше земље учини кривично дело према Србији или њеном држављанину ако се затекне на њеној територији или буде изручен Републици Србији. Наше кривично законодавство такође се примењује на странца који према страном држави, или према странцу, учини кривично дело у иностранству, за које се по закону земље у којој је дело учињено може изрећи казна затвора од пет година или тежа казна, под условом да се затекне на територији Србији а не буде изручен страном држави.

Наведене одредбе друге главе Кривичног законика упућују на то да су могуће бројне варијанте када је извршено кривично дело са иностраним елементом, како по територији извршења кривичног дела тако и по држављанству његових учинилаца. Отуда се одредбе о међународној правној помоћи најчешће могу односити на ове наведене случајеве овог дела КЗ. У којој ће мери међународна правна помоћ бити делотворна зависи од усклађености наших прописа о међународној правној помоћи са институтима Европске уније. Детаљније о томе претходно је већ било речи.

Оно што код Кривичног законика може бити проблем приликом пружања међународне правне помоћи односи се на то како је нормиран посебан део КЗ, то јест да ли је неко понашање људи код нас предвиђено као кривично дело, на који је начин одређено биће тог кривичног дела, као и прописана санкција.

1. Да ли је неко понашање људи предвиђено као кривично дело, битно је ако у виду имамо одредбе чл. 7. ст. 1. тач.1. Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима. Ова одредба предвиђа пружање међународне правне помоћи само ако кривично дело поводом кога се захтева правна помоћ представља кривично дело и по закону Републике Србије. Јасно је да неко понашање људи које није предвиђено као кривично дело ни код нас ни у иностранству неће имати за последицу покретање поступка за међународну правну помоћ.

2. Како је одређено биће кривичног дела, важно је због тога што неко понашање људи може бити одређено као кривично дело, али с различитим битним обележјима у различитим државама. Уколико се то деси, може доћи до немогућности примене правне помоћи.

Претходно наведене две тезе о дефинисању појма кривичног дела и бића кривичног дела могу да доведу и до питања редефинисања постојећег каталога кривичних дела која постоје у некој држави, али и до потребе редефинисања бића самог кривичног дела, када је оно већ предвиђено као такво.

Ово се може илустровати на примеру кривичног дела тероризма. Савет ЕУ усвојио је 2002. године Оквирну одлуку о борби против тероризма. Ова одлука дефинише кривично дело тероризма као акт с обзиром на његову природу и контекст у коме може озбиљно нанети штету држави или међународној организацији, а учињено је с намером озбиљног застрашивања становништва, применом принуде према влади или међународној организацији да она нешто учини или не учини, уз озбиљну дестабилизацију или уништавање основних политичких, уставних, еко-

номских или друштвених структура земље или међународне организације.

КЗ познаје кривично дело тероризма и међународног тероризма (чл. 312. и чл. 390). Кривично дело тероризма чини онај ко у намери угрожавања уставног уређења или безбедности Србије изазове експлозију или пожар, предузме неку другу опште опасну радњу или изврши отмицу, узимање талаца или самовољно лиши слободе неко лице, или изведе други акт насиља, претњу предузимањем какве опште опасне радње или претњу употребом нуклеарног, хемијског, бактериолошког или другог општеопасног средства, чиме изазива страх или несигурност код грађана.

Кривично дело међународног тероризма чини онај ко у намери да нашкоди страном држави или међународној организацији изврши отмицу неког лица или неког друго насиље, изазове експлозију или пожар, или предузме друге опште опасне радње, или прети употребом нуклеарног, хемијског бактериолошког или неког другог сличног средства. Кривично дело има и квалификоване облике: ако је наступила смрт једног или више лица, ако је неко лице умишљајно лишено живота, ако је дело извршено од стране организоване криминалне групе, или је учинилац организатор организоване криминалне групе.

Сложеност проблема види се у томе што је једно кривично дело, одређено по стандарду ЕУ, наш законодавац морао да дефинише појмовима двају кривичних дела, с могућим проблемима у примени међународне правне помоћи, због различито одређених назива, као и бића тих кривичних дела.

Оквирна одлука о борби против тероризма дефинише појам терористичке групе, а тај појам могао би да се подведе под појмове који се у КЗ користе у чл. 112, као значење израза. У оквирној одлуци наведена су и кривична дела повезана с тероризмом. То су: тешка крађа, фалсификовање документа, изнуда, јавна провокација на извршење терористичких аката, регрутовање за тероризам и обука за тероризам.

Види се да у овом сегменту, посебно код последња три кривична дела, наш КЗ заостаје у погледу одређивања нових кривичних дела. Отуда и то може створити проблем приликом пружања међународне правне помоћи.

3. У погледу питања санкционисања кривичних дела, до изражаја долази висина запређене санкције. Практично, услов за пружање међународне правне помоћи јесте висина запређене казне. У чл. 13. ст. 1. тач. 1. Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима, наве-

дено је да се ова помоћ пружа ако се за кривично дело може изрећи казна затвора од годину дана, или тежа казна.

Питање санкције неког кривичног дела најчешће се неће појавити као проблем приликом пружања међународне правне помоћи, али га треба поменути као могући проблем.

Наведени пример илуструје да би било основа да се детаљно претресе текст целог кривичног законика и изврши анализа његових одредаба. Међутим, то ни по простору, а ни по циљу, није задатак овог текста. Због тога се треба зауставити на ономе што је до сада речено.

9. Однос закона и међународних уговора

Однос закона и међународних уговора одређен је чланом 1. Закона о међународној помоћи у кривичним стварима, који изричито одређује да се овај закон примењује када не постоји потврђени међународни уговор, или када одређена питања њиме нису решена. Наравно, ова одредба односи се само на Закон о међународној правној помоћи, али је исти принцип успостављен и општим правилима, тако да се односи и на остале законе и међународне уговоре. Уговори су и флексибилнији од закона јер се закључују на основу поверења и међусобних односа страна уговорница. Одредбе закона примењују се, дакле, само када међународни уговори не постоје, или не садрже одговарајуће одредбе; одредбе закона примењују се и под условом узајамности, с тим да се постојање узајамности претпоставља.

Уз наведени општи принцип, као и принцип да посебни закон има првенство у примени у односу на општи (*lex specialis derogat lex generalis*), може се утврдити да првенство примене имају билатералне конвенције о међународној правној помоћи. Република Србија има билатералне уговоре са Албанијом (Конвенција о издавању криваца између Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и Албанске Републике од 22. јуна 1926. године), Алжиром (Уговор о правној помоћи у грађанским и кривичним стварима између СФРЈ и Демократске Народне Републике Алжир од 31. марта 1982. године), са Аустријом (Уговор о правној помоћи о кривичним стварима између СФРЈ и Републике Аустрије од 1. фебруара 1982. године, Уговор о издавању између СФРЈ и Републике Аустрије од 1. фебруара 1982. године и Уговор о међусобном извршавању судских одлука између СФРЈ и Републике Аустрије од 1. фебруара 1982. године), са Белгијом (Конвенција о екстрадицији и правној помоћи у кривичним стварима између СФРЈ и Краљевине Белгије од 4. јуна 1971. године), Босном и Херцеговином (Уговор између Србије и Црне Горе и

Босне и Херцеговине о правној помоћи у грађанским и кривичним стварима од 24. фебруара 2005. године, Уговор о екстрадицији), с Бугарском (Уговор између ФНРЈ и НР Бугарске о узајамној правној помоћи од 23. марта 1956. године), Чешком и Словачком (Уговор између СФРЈ и Чехословачке СР о регулисању правних односа у грађанским, породичним и кривичним стварима од 20. јануара 1964. године, Уговор између СФРЈ и Чехословачке СР о међусобној предаји осуђених лица ради издржавања казне затвора од 23. маја 1989. године), с Данском (Уговор између СФРЈ и Краљевине Данске о међусобној предаји осуђених лица ради издржавања казне затвора од 28. октобра 1988. године), Француском (Конвенција између СФРЈ и Француске Републике о узајамној правној помоћи у кривичним стварима од 29. октобра 1969. године, Конвенција о издавању између Владе СФРЈ и Владе Француске Републике од 23. септембра 1970. године), Грчком (Конвенција између ФНРЈ и Краљевине Грчке о узајамним правним односима од 18. јуна 1959. године), Холандијом (Уговор о издавању кривца између Србије и Холандије од 28. фебруара 1986. године), с Хрватском (Уговор између СРЈ и Републике Хрватске о правној помоћи у грађанским и кривичним стварима од 15. септембра 1997. године), Ираком (Уговор између СФРЈ и Републике Ирак од 23. маја 1986. године), Италијом (Конвенција између Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и Италије о издавању кривца од 6. априла 1922. године, Конвенција између Краљевине СХС и Италије о правној и судској заштити односних држављана од 6. априла 1922. године, од које су на снази чланови 13–16. сходно чл. 26. Конвенције између ФНРЈ и Италије о узајамној правној помоћи у кривичним и управним стварима од 31. децембра 1960. године), с Кипром (Уговор између СФРЈ и Републике Кипар о правној помоћи у грађанским и кривичним стварима од 19. септембра 1984. године), с Мађарском (Уговор између СФРЈ и НР Мађарске о узајамном правном саобраћају од 7. марта 1968. године, Уговор о изменама и допунама Уговора између СФРЈ и НР Мађарске о узајамном правном саобраћају од 7. марта 1986. године), Македонијом (Уговор између Србије и Црне Горе и Републике Македоније о правној помоћи у грађанским и кривичним стварима од 9. марта 2005. године), Монголијом (Уговор између СФРЈ и Монголске НР о пружању правне помоћи у грађанским, породичним и кривичним стварима од 8. јуна 1981. године), Немачком (Споразум о издавању између СФРЈ и СР Немачке од 26. новембра 1970. године, Уговор о правној помоћи у кривичним стварима између СФРЈ и СР Немачке од 1. октобра 1971. године), с Пољском (Уговор између ФНРЈ и НР Пољске о правном саобраћају у грађанским и кривичним стварима од 6. фебруара 1960. године), Руму-

нијом (Уговор између ФНРЈ и Румунске НР о правној помоћи од 18. октобра 1960. године), с Руском Федерацијом (Уговор између ФНРЈ и СССР о правној помоћи у грађанским, породичним и кривичним стварима од 24. фебруара 1962. године), са САД (Конвенција о издавању криваца закључена између Краљевине Србије и Уједињених Америчких Држава од 12. или 25. октобра 1901. године), Словенијом (Уговор о правној помоћи у грађанским и кривичним стварима, Уговор о екстрадицији, Уговор о међусобном извршавању судских одлука), са Шпанијом (Уговор између СФРЈ и Шпаније о правној помоћи у кривичним стварима и издавању од 8. јула 1980. године), Швајцарском (Конвенција о издавању криваца између Србије и Швајцарске од 16. или 28. новембра 1887. године), с Турском (Конвенција о судској правној помоћи у кривичним стварима између СФРЈ и Републике Турске од од 8. октобра 1973. године, Конвенција о издавању између СФРЈ и Републике Турске од 17. новембра 1973. године) и Уједињеним Краљевством (Уговор о узајамном издавању криваца између Србије и Велике Британије од 6. децембра 1900. године). Са Хрватском и Црном Гором Србија је закључила уговоре који омогућавају изручење и сопствених држављана за кривична дела организованог криминала и корупције, али ови уговори још нису ратификовани.

Осим билатералних, у односу на законе, предност имају и мултилатералне конвенције. Постоји велики број конвенција Уједињених нација које садрже и одредбе о међународној правној помоћи у кривичним стварима, али под окриљем Организације уједињених нација није закључена посебна конвенција која се првенствено бави регулисањем ове области. На европском нивоу ситуација је другачија. Поред великог броја европских конвенција које, уз област које превасходно регулишу, садрже и одредбе о међународној правној помоћи у кривичним стварима, постоји и читав низ конвенција Савета Европе које регулишу управо међународну правну помоћ, што је и наша земља потписала и ратификовала. То су:

- 1) Европска конвенција о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима (усвојена 1959. године, ступила на снагу 1962. године, СРЈ је ратификовала 2001. године);
- 2) Додатни протокол уз Европску конвенцију о пружању правне помоћи у кривичним стварима (усвојен 1978. године, ступио на снагу 1982, СРЈ га ратификовала 2001);
- 3) Европска конвенција о екстрадицији (усвојена 1957, ступила на снагу 1960. године, СРЈ је ратификовала 2001);

- 4) Додатни протокол уз Европску конвенцију о екстрадицији (усвојен 1975. године, ступио на снагу 1979, СРЈ га ратификовала 2001);
- 5) Други додатни протокол уз Европску конвенцију о екстрадицији (усвојен 1978. године, ступио на снагу 1983, СРЈ га ратификовала 2001. године);
- 6) Европска конвенција о трансферу осуђених лица (усвојена 1983. године, ступила на снагу 1985, СРЈ је ратификовала 2001. године);
- 7) Додатни протокол уз Конвенцију о трансферу осуђених лица (усвојен 1997. године, ступио на снагу 2000. године, СРЈ га ратификовала 2001. године);
- 8) Европска конвенција о надзору условно осуђених или условно ослобођених лица (усвојена је 1964. године, ступила на снагу 1975. године, СФРЈ је ратификовала 1991. године);
- 9) Европска конвенција о међународном важењу кривичних пресуда (усвојена 1970, ступила на снагу 1974, СРЈ је ратификовала 2002. године);
- 10) Европска конвенција о преносу поступка у кривичним стварима (усвојена 1972, ступила на снагу 1978, СРЈ је ратификовала 2001);
- 11) Додатни протокол уз Европску конвенцију о обавештењима у страном праву (усвојен 1978. године, ступио на снагу 1979, СФРЈ га ратификовала 1991. године).

Овде треба још поменути и Други додатни протокол уз Европску конвенцију о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима од 8. новембра 2001, који је ступио на снагу 1. фебруара 2004. године. Србија и Црна Гора га је потписала 16. априла 2005. године. Црна Гора га је ратификовала 2008, а Србија га још није ратификовала.

Мр Јасмина Киурски и
Верица Трнинић

III ПОЛОЖАЈ И ОВЛАШЋЕЊА ЈАВНОГ ТУЖИОЦА У ПОСТУПКУ ПРУЖАЊА МЕЂУНАРОДНЕ ПРАВНЕ ПОМОЋИ

1. Појам међународног кривичног права

Појам међународног кривичног права није јасно дефинисан и у литератури се садржајно одређује врло различито. И сам назив међународно кривично право, иако данас већ прихваћен у правној литератури већине земаља, споран је и изложен критици многих аутора. Осим тога, у литератури постоје и разни супститути за тај назив, тако да и у садржају и у називу међународног кривичног права постоје знатна размимоилажења у правној науци. Некада му се даје врло узак а некада веома широк садржај, и тек у новије време тај појам се кристализује.

Постоје разна схватања међународног кривичног права и дефиниције. Најстарије схватање односи се на просторно важење кривичног права једне земље и обухвата правила о примени националног кривичног закона с обзиром на место извршења кривичног дела (принципи територијалитета, реалитета, персоналитета и универзалитета). Међународно кривично право у том смислу представља само део унутрашњег кривичног права које садржи правила којима се одређује примена кривичног права једне одређене земље с обзиром на то где је кривично дело учињено, те ко га је и према коме учинио.

Нешто шире схватање појма међународног кривичног права, поред правила о просторном важењу кривичног закона, обухвата и одредбе о правној помоћи у кривичним стварима.

По једном још ширем схватању, међународно кривично право обухвата правила о просторном важењу кривичног закона, о деловању страних судских радњи, нарочито кривичних пресуда, о судској помоћи у кривичним предметима и екстрадицију. Значајно за ову концепцију јесте да она међународно кривично право ставља у оквир националног права одређене државе.

Међутим, постоји и једно специфично уско схватање појма међународног кривичног права, према којем би оно обухватало правна правила која одређују услове под којима се државе морају узајамно помагати у судским предметима како би осигурале вршење своје кривичне власти у оквиру међународне заједнице.

И најзад, постоји сасвим специфична концепција међународног кривичног права као наднационалног или супранационалног кривичног права, које важи за све државе и појединце, без обзира на садржај њихових националних кривичних права. Реч је о међународном кривичном праву, које у конкретним случајевима треба да примењује међународни кривични суд. У основи, то би био систем међународноправних правила насталих после Другог светског рата у вези са процесима у Нирнбергу и Токију, тзв. великим ратним злочинцима, и односи се на злочине против мира, ратне злочине и злочине против човечности.

Најчешће схватање под појмом међународног кривичног права подразумева скуп међународних аката која за државе које су их прихватиле садрже обавезу да предвиде одређена понашања у свом кривичном законодавству као кривична дела. Тако је настала и концепција међународног кривичног дела, која је важна и за одређивање појма међународног кривичног права.

Очигледно је да постоје разлике између концепције међународног кривичног права као саставног дела националног права и концепције тог права као посебне дисциплине у оквиру међународног јавног права.

Тек у последње време појавила се и најшира концепција појма међународног кривичног права која му даје врло богат садржај, обухватајући практично све претходне концепције и њихове садржаје. Овај појам обухвата међународноправне аспекте кривичног права, кривичноправне аспекте међународног јавног права, као и супранационално кривично право које је у настајању. Стога сматрамо да би појам међународног кривичног права требало схватити у најширем смислу. Међународно кривично право има своје специфичности и разлике у односу на национално кривично право, које оправдавају његово издвајање у самосталну грану права и самосталну научну дисциплину.¹

¹ Златарић, Б. (1979) *Међународно кривично право*, „Информатор“, Загреб, стр.15-17; Стојановић, З. (2008) *Међународно кривично право*, „БИГ штампа“, Београд, стр.9-13

2. Међународна правна помоћ

Међународна правна помоћ у кривичним стварима представља помоћ коју правосудни и други надлежни органи једне државе пружају правосудним и другим органима друге државе у вези са извршеним кривичним делима са елементима иностраности, а на основу закључених међународних уговора или националног законодавства. Поред међународних уговора који имају предност у овој области, међународна правна помоћ регулисана је и нашим законодавством, пре свега, Законом о међународној правној помоћи у кривичним стварима.² Одредбе овог закона примењују се у случају када међународни уговор не постоји или када одређена питања њиме нису уређена. Уколико не постоји међународни уговор, међународна правна помоћ ће се указивати под условом да постоји узајамност између држава. Један од услова за пружање такве помоћи јесте да је дело због кога се тражи правна помоћ кривично дело и по домаћем закону и по закону државе чији правосудни орган моли правну помоћ (принцип обостране кажњивости). Устав Републике Србије³, такође, указује на предност међународних уговора у односу на домаће законодавство. Наиме, члан 16. Устава прописује „да су општеприхваћена правила међународног права и потврђени међународни уговори саставни део правног поретка Републике Србије и непосредно се примењују, те да потврђени међународни уговори морају бити у складу са Уставом“. Закони и општи акти донети у Републици Србији не смеју бити у супротности са потврђеним међународним уговорима и општепризнатим принципима и правилима међународног права.

Кривична дела у вези с којима се подносе захтеви за пружање међународне правне помоћи по својој природи могу бити:

1) *међународна*, уколико су уперена против општег правног поретка светске заједнице као целине (злочини против човечности и основних људских права, ратни злочини и геноцид);

2) *транснационална* кривична дела која погађају интересе више држава (трговина наркотицима, људима и оружјем, прање новца, кривична дела са елементима организованог криминала итд);

3) *остала кривична дела која у себи садрже одређен елемент иностраности* (ако је странац извршио кривично дело у одређеној држави, ако је у одређеној држави кривично дело извршио домаћи држављанин

² Службени гласник Републике Србије, број 20/2009 од 27. 3. 2009. године

³ Службени гласник Републике Србије, број 98/2006 од 10. 11. 2006. године

на штету странца, ако је кривично дело извршио домаћи држављанин у иностранству итд).

Међународна правна помоћ у кривичним стварима обухвата извршење различитих кривичнопроцесних радњи, као што су: саслушање окривљеног, саучесника, сведока и вештака, увиђај, претресање просторија и лица, заплена предмета извршења кривичног дела или заплена предмета стечених извршењем кривичних дела, достављање процесних аката итд. Међутим, због свог значаја и сложености, као посебан и најкомплекснији вид међународне правне помоћи треба истаћи екстрадицију окривљених и осуђених лица, уступање и преузимање кривичног гоњења и извршење стране кривичне пресуде. Као што се може видети, радње међународне кривичноправне помоћи веома су разноврсне и предузимају се на основу замолнице државе молиље, односно државе која води кривични поступак у вези с којим јој је потребна помоћ друге државе, о чему ће касније бити више речи.

Извори међународне правне помоћи су:

- 1) *мултилатерални уговори* који могу бити међународни (Конвенције Уједињених нација) и регионални (Конвенције Савета Европе);
- 2) *билатерални уговори* који представљају споразум двеју држава, којим уговорне стране регулишу међусобне односе у одређеној материји;
- 3) *меморандум о споразумевању и сарадњи* између правосудних и других органа држава надлежних да поступају у овој области⁴;

⁴Споразуми које је закључило тужилаштво:

Споразум о сарадњи између италијанске Националне дирекције за борбу против мафије и Републичког јавног тужилаштва Србије, Специјалног тужилаштва за организовани криминал и прање новца, потписан 9. 7. 2004;

Споразум о сарадњи између Републичког јавног тужилаштва Србије, Специјалног тужилаштва за организовани криминал и Главног тужилаштва Републике Словачке, Специјалног тужилаштва од 11. 7. 2005;

Споразум о сарадњи између Специјалног тужилаштва за организовани криминал и САД, потписан 10. 4. 2006;

Споразум о сарадњи између Главног тужилаштва Шпаније и Републичког јавног тужилаштва Србије о борби против транснационалног организованог криминала и прања новца, потписан 12. 12. 2006;

Споразум о сарадњи између Канцеларије тужиоца Републике Бугарске и Републичког јавног тужилаштва Србије о борби против организованог криминала и прања новца, потписан 28. 9. 2004;

Споразум о сарадњи између Главног тужилаштва Украјине и Републичког јавног тужилаштва Србије о борби против транснационалног организованог криминала и прања новца, потписан 1. 3. 2006;

4) *национална законодавства држава* које ову материју уређују посебним законом или посебним одредбама закона којим се регулише кривични поступак⁵.

Што се тиче улоге наведених извора у међународном кривичном праву, ту, свакако, међународне конвенције долазе на прво место. И поред значаја бројних конвенција Уједињених нација или њених организација (31) и конвенција Савета Европе (21), посебно место и значај, свакако, припада Европској конвенцији о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима, коју је наша земља ратификовала.⁶ Пре-

Споразум о сарадњи између Канцеларије главног тужиоца Македоније и Републичког јавног тужилаштва Србије о борби против транснационалног организованог криминала и прања новца, трговине људским бићима и илегалне миграције, потписан 30. 5. 2007;

Меморандум о сагласности Канцеларије јавног тужиоца Републике Македоније, Канцеларије генералног тужиоца Републике Албаније, Канцеларије државног тужиоца Босне и Херцеговине, Канцеларије државног тужиоца Републике Хрватске, Канцеларије јавног тужиоца Републике Србије и Канцеларије државног тужиоца Републике Црне Горе за регионалну сарадњу против организованог криминала, потписан у Скопљу 30. 3. 2005;

Споразум о јачању сарадње јавног тужилаштва Србије и Канцеларије за ратне злочине и Државног одвјетништва Хрватске, потписан 1. 7. 2005;

Споразум о сарадњи и јачању сарадње у области борбе против свих облика тешких злочина између Републичког јавног тужилаштва Србије и Државног тужилаштва Босне и Херцеговине, потписан 5. 2. 2005;

Споразум о сарадњи с републичким тужиоцем Црне Горе у борби против свих облика тешких кривичних дела, потписан 31. 10. 2007;

Споразум о сарадњи између Канцеларије јавног тужиоца Мађарске и Републичког јавног тужилаштва Србије, потписан 5. 2. 2008;

Споразум о јачању сарадње између Канцеларије главног тужиоца Португалије и Републичког јавног тужилаштва Србије у борби против транснационалног организованог криминала, потписан 5. 6. 2009.

⁵ Америчко удружење правника, Правна иницијатива за средњу Европу и Евроазију (2005), *Међународна правна помоћ у кривичним стварима*, Београд, стр. 12.

⁶ Конвенција сачињена 20. 4. 1959. године у Стразбуру. СР Југославија ју је ратификовала 2001. године (Службени лист СРЈ – Међународни уговори, број 10/2001 од 5. 11. 2001). Ступила на снагу у односу на СР Југославију (Србију и Црну Гору) 29. 12. 2002.

Додајни протокол уз Европску конвенцију о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима сачињен је 17. 3. 1978. године у Стразбуру, а ступио на снагу 1982. СР Југославија је Протокол ратификовала 2001. (Службени лист СРЈ – *Међународни уговори*, број 10/2001 од 5. 11. 2001). Ступио на снагу у односу на СР Југославију (Републику Србију) 21. 9. 2003. године.

Други додајни протокол уз Европску конвенцију о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима сачињен је 8. 11. 2001. у Стразбуру а ступио је на снагу 1. 2. 2004. године. Државна заједница Србија и Црна Гора потписала га је 16. 4. 2005.

ма одредбама ове конвенције, стране уговорнице обавезују се да једна другој пружају најширу могућу правну помоћ у сваком поступку који се односи на кривична дела чије кривично гоњење, у тренутку када је затражена помоћ, спада у надлежност судских органа стране молиле (члан 1). Конвенција предвиђа и случајеве у којима правна помоћ може да се одбије (члан 2). Она се може одбити у случајевима где се захтев односи на кривична дела која су политичка кривична дела, или дела повезана с политичким кривичним делима, или фискална кривична дела, или ако замољена страна сматра да би удовољење захтеву могло да повреди њен суверенитет, безбедност, јавни поредак или интересе од суштинског значаја за земљу. Конвенцијом је предвиђено да свака страна уговорница може у тренутку потписивања ове конвенције или предаје свог ратификованог инструмента или приступања да изрази резерву у погледу једне или више одређених одредаба Конвенције. Истовремено, предвиђена је и могућност повлачења резерве путем нотификације упућене генералном секретару Савета Европе (члан 23. ст. 1. и 2). Када су у питању надлежни органи за пружање правне помоћи, Конвенција одредбом члана 24. прописује да свака страна уговорница може да наведе у изјави које ће органе сматрати судским органима у циљу ове конвенције. И коначно, стране уговорнице могу између себе да закључе билатералне или мултилатералне споразуме о правној помоћи у кривичним стварима само ради допуне одредаба ове конвенције или ради лакше примене начела која она садржи (члан 26. став 3). Наша земља има закључен велики број билатералних уговора који регулишу ову материју. Постојање међународних уговора, према прописима многих земаља, често је и услов за пружање одређених видова међународне правне помоћи у кривичним стварима. Поред тога, међународни уговори, за разлику од закона, предвиђају разноврсније облике правне сарадње, као и начине њиховог остваривања, што доприноси ефикаснијој сарадњи између држава уговорница, као и уједначености у поступању надлежних органа држава које су чланице ових конвенција.

Осим наведених конвенција које непосредно регулишу питање међународне правне помоћи, свакако, треба поменути конвенције Уједињених нација и Савета Европе о људским правима и слободама, које су од значаја за пружање међународне правне помоћи у кривичним стварима. Наиме, поштовање људског достојанства, права човека и заштита

године у Хелсинкију. Ратификован је 2006. године (Службени лист СЦГ – *Међународни уговори*, број 2/2006 од 11. 5. 2006. године). Ступио на снагу у односу на Републику Србију 1. 8. 2007. године.

основних људских слобода претпоставка је за успешно одвијање правне сарадње међу државама у кривичноправној области.

3. Законска регулатива

Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима

На основу члана 102. Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима, престају да важе одредбе главе XXXII, под називом Поступак за пружање међународне правне помоћи и извршење међународних уговора у кривичноправним стварима (чл. 530–538), као и одредбе главе XXXIII, под називом Поступак за издавање окривљених и осуђених лица (чл. 539–555).

Овим законом уређује се поступак пружања међународне правне помоћи у кривичним стварима у случајевима када не постоји потврђени међународни уговор или када одређена питања њиме нису уређена (члан 1). То значи да се поступак пружања међународне правне помоћи првенствено остварује према правилима прописаним у потврђеном међународном уговору, а да се законске одредбе у овој области примењују тек супсидијарно. Наиме, у првом случају, одредбе овог закона представљају комплетну правну основу за пружање међународне помоћи у конкретној ситуацији, док су у другом случају те норме допуњујућег карактера у односу на правила садржана у потврђеном међународном уговору.

Одредбом члана 2. овог закона прописани су облици међународне правне помоћи:

1. изручење окривљеног или осуђеног;
2. преузимање и уступање кривичног гоњења;
3. извршење кривичне пресуде;
4. остали облици међународне правне помоћи.

Закон даље регулише вршење међународне правне помоћи, односно поступак у коме се пружа међународна правна помоћ (члан 3); надлежне органе за пружање такве помоћи (члан 4); форму, садржај и достављање захтева за пружање међународне правне помоћи (чл. 5. и 6); опште претпоставке за пружање међународне правне помоћи (члан 7) и остала општа правила која се тичу међународне правне помоћи (чл. 8–11). Ако овим законом није друкчије одређено, у поступку пружања међународне правне помоћи сходно се примењују одредбе Законика о кривичном поступку и закона којима се уређује организација и надлежност судова и јавних тужилаштава (чл. 12).

Надлежни органи за пружање међународне правне помоћи јесу домаћи судови и јавна тужилаштва, односно домаћи правосудни органи одређени законом. Поједине радње у поступку међународне правне помоћи врши министарство надлежно за правосуђе, министарство надлежно за спољне послове и министарство надлежно за унутрашње послове. Захтев за међународну правну помоћ достављен ненадлежном органу биће без одлагања упућен органу надлежном за поступање, о чему ће бити обавештен орган који је доставио захтев.

4. Положај и овлашћења јавног тужиоца у поступку пружања међународне правне помоћи

Законом се одређују стварно и месно надлежни домаћи судови, односно јавна тужилаштва. Међутим, за разлику од Закона о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштва Републике Србије⁷ из 2002. године, који је таксативно набрајао општинске и окружне судове који пружају међународну правну помоћ страним судовима и другим државним органима страних држава који воде поступке за које су у Републици Србији надлежни судови, Закон о уређењу судова Републике Србије⁸ само прописује да основни суд пружа међународну правну помоћ ако није надлежан други суд (члан 22. став 4), а да виши суд пружа међународну правну помоћ у поступцима за кривична дела из своје надлежности (члан 23. став 3). То значи да су за пружање међународне правне по-

⁷ Службени гласник Републике Србије, бр. 63/2001 и 42/2002. На територији Београда, Први општински суд био је надлежан за међународну правну помоћ и за поступање по замолницама судова са подручја Првог, Другог, Трећег, Четвртог и Петог општинског суда у Београду. За пружање међународне правне помоћи из надлежности више општинских судова са подручја истог окружног суда одређени су: 1. Општински суд у Аранђеловцу, и за Општински суд у Тополи; 2. Општински суд у Ваљеву, и за Општински суд у Лајковцу, Општински суд у Љигу, Општински суд у Мионици, Општински суд у Осечини и Општински суд у Убу итд. Окружни судови у Републици Србији били су надлежни да воде поступке за издавање окривљених и осуђених лица, да извршавају кривичне пресуде иностраних судова, да одлучују о признавању и извршењу страних судских и арбитражних одлука, као и да врше друге послове одређене законом (члан 22. Закона о уређењу судова – Службени гласник Републике Србије, бр. 63/2001, 42/2002, 27/2003, 103/2003 и 29/2004). Надлежност војних судова и тужилаштва пребачена је на судове и тужилаштва опште надлежности, с тим да су надлежност војних тужилаштва преузела јавна тужилаштва у складу са стварном надлежношћу одређеном Законом о јавном тужилаштву и Законом о преузимању надлежности војних судова, војних тужилаштва и војног правобранилаштва (Службени гласник Републике Србије, број 137/2004).

⁸ Службени гласник Републике Србије, бр. 116/2008 и 104/2009.

моћи у кривичним стварима надлежни сви основни и виши судови у границама своје надлежности прописане Законом о уређењу судова, односно јавна тужилаштва која поступају пред тим судовима. Напомињемо да Закон о јавном тужилаштву Републике Србије⁹ не садржи одредбе које регулишу ову област. Стога сматрамо да се надлежност јавних тужилаштва у пружању међународне правне помоћи у кривичним стварима одређује сходно одредби члана 47. Законика о кривичном поступку, која прописује да јавни тужилац поступа пред одговарајућим судом сагласно закону. Члан 12. Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима такође упућује на примену одредби закона којима се уређује организација и надлежност судова и јавних тужилаштва, како смо то већ навели.

Интересантно је да Закон о уређењу судова у глави II под називом Судско одељење и седница свих судија предвиђа одељење судске праксе (чл. 38), као и посебна одељења у вишим, апелационим, прекршајним судовима те Вишем прекршајном суду (чл. 39), али не и одељење за пружање међународне правне помоћи. Напротив, када су јавна тужилаштва у питању, ситуација је обрнута. Наиме, Закон о јавном тужилаштву не садржи одредбе из ове области, али зато Републичко јавно тужилаштво има Одељење за међународну сарадњу и правну помоћ, као и Посебан уписник за предмете међународне правне помоћи. Ово одељење основано је 2003. године под називом Одељење за аналитику, информатику и међународне односе и правну помоћ, а 2006. године променило је назив у Одељење за међународну сарадњу, правну помоћ и европске интеграције, да би 2008. године било формирано Одељење за међународну сарадњу и правну помоћ. Републичко јавно тужилаштво одређено је као главни орган за решавање предмета директне међународне правне помоћи у кривичним стварима за преткривични и претходни кривични поступак. Регулисање оваквог рада јавног тужилаштва у реализацији директне правне помоћи уподобљује се и одредбама чланова 37–39. Препоруке Савета Европе РЕЦ (2000) 19, у којој Савет министара дефинише улогу државних тужилаца у кривичноправном систему. Размена информација и сарадња предложена по до сада потписаним меморандумима у потпуности је у складу са овом препоруком и доприноси унапређењу институционалног оквира и директних контаката.

Одељење за међународну сарадњу и правну помоћ Републичког јавног тужилаштва обезбеђује спровођење брзе и ефикасне директне неформалне правне помоћи и размену информација преко тужилачких

⁹ Службени гласник Републике Србије, бр. 116/2008.

контактних тачака. Главни правни инструменти ове врсте правне помоћи јесу Закон о пружању правне помоћи у кривичним стварима и меморандуми о сарадњи тужилаштва на билатералном или мултилатералном нивоу. Сарадња се до сада одвијала у два правца: у првом плану, углавном се састојала у пословима пружања узајамне правне помоћи путем директних неформалних контаката, а у другом плану, учешћем на међународним скуповима и састанцима који имају циљ да унапреде ове облике сарадње, као и путем мултилатералне сарадње у оквиру Консултативног комитета европских тужилаца (ССРЕ), Европске мрежа за сарадњу тужилаца (EUROJUST), Саветодавне групе тужилаца југоисточне Европе (SEPAG) и других међународних организација.¹⁰

Министарство правде Републике Србије консултовало се са овим одељењем приликом закључења споразума о сарадњи у правној помоћи закључених са другим државама. Давањем мишљења на ове споразуме Одељење је указало на доношење бољих решења за убрзање сарадње и

¹⁰ Из извештаја Републичког јавног тужилаштва о раду јавних тужилаштва на сузбијању криминалитета и заштити уставности и законитости произилази: у 2009. години у Посебном уписнику Одељења за међународну сарадњу и правну помоћ забележено је поступање у 106 предмета, од којих се 50 њих односи на поступање по захтевима страних тужилаштва за пружање директне правне помоћи. Од тог броја решено је 36, док је у поступку остало 14 предмета. Забележено је укупно 12 разних конференција, од којих су неке биле веома значајне, као што је Светски самит тужилаца у Букурешту. Представници Републичког јавног тужилаштва учествовали су на 24 састанка разних тела и организација у земљи и иностранству. Такође, забележено је учешће на четири семинара и пет округлих столова.

Током 2008. године забележено је поступање у 106 предмета, од којих се 36 односи на поступање по захтевима страних тужилаштва за пружање директне стране помоћи. Решено је 28, док је у поступку остало осам предмета.

Током 2007. године забележено је поступање у 66 предмета, од којих се 21 односи на поступање по захтевима страних тужилаштва за пружање директне правне помоћи.

Током 2006. године Одељење за међународну сарадњу, правну помоћ и европске интеграције поступало је у 95 предмета који су регистровани у Посебном уписнику, од којих се 40 односи на поступање по захтевима страних тужилаштва за пружање директне правне помоћи.

Током 2005. године Одељење за аналитику, информатику и међународне односе и правну помоћ забележило је кривична дела којима се угрожава уставно уређење и безбедност земље, као и друга кривична дела која имају политичка обележја, али не и предмете о пружању међународне правне помоћи.

Током 2004. године Одељење за аналитику и информатику поступало је у 115 предмета, али без назнаке о којим се предметима конкретно ради, док је дат детаљан приказ међународне активности Републичког јавног тужилаштва.

И коначно, током 2003. године Одељење за аналитику и информатику дало је приказ међународне активности Републичког јавног тужилаштва, без конкретног навођења предмета о пружању међународне правне помоћи.

повећање ефикасности у складу са одредбом члана 38. Препоруке за унапређење и рационализацију сарадње о узајамној правној помоћи тужилаца, те препоруком садржаном у члану 39. став 1, по којој има места институционалним проширењима у вези са одредбом члана 39. став 2. која предвиђа давање приоритета директном обраћању тужилаштва земље захтева за правну помоћ правосудним органима замољене државе ради што бржег спровођења захтева.

Положај и овлашћења јавног тужиоца у поступку пружања међународне правне помоћи Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима регулише на два начина. Посебне одредбе о положају и овлашћењу јавног тужиоца у поступку пружања међународне правне помоћи садржане су у глави III, под називом Преузимање и уступање кривичног гоњења (чл. 41–55). Преостале одредбе овог закона односе се на надлежност суда (истражни судија, судеће веће и ванпретресно веће), који углавном предузима све процесне радње, као и остале облике међународне правне помоћи, с тим да поједине радње предузима након саслушања јавног тужиоца или прибављеног мишљења јавног тужиоца (чл. 28, 29, 73. и 80), или га обавештава о појединим предузетим радњама (чл. 20. и 26).

Члан 21. овог закона даје могућност јавном тужиоцу, као и браниоцу, да присуствује саслушању лица чије се изручење захтева, којом приликом може постављати питања том лицу. Истражни судија саслушава лице чије се изручење захтева о свим околностима битним за утврђивање постојања претпоставки за изручење, а нарочито о личним приликама, држављанству, односу према држави молиљи и захтеву за изручење.

Даље, члан 61. став 2. предвиђа да јавни тужилац може присуствовати седници ванпретресног већа. Наиме, ванпретресно веће надлежног суда које одлучује о замолници за извршење стране кривичне пресуде у седници већа, о седници обавештава јавног тужиоца и браниоца кога суд поставља по службеној дужности.

И коначно, члан 62. овог закона прописује да јавни тужилац (осуђењени и бранилац) може да изјави жалбу против пресуде о признавању стране кривичне пресуде којом суд изриче кривичну санкцију према кривичном законодавству Републике Србије, с тим да изречена кривична санкција не може бити строжа од санкције изречене у иностраној кривичној пресуди.

Један део одредаба односи се и на судове и на јавна тужилаштва, јер законодавац користи израз „домаћи правосудни органи“ у смислу члана 4. овог закона (чл. 8, 10. и 24), док се преостале одредбе односе на овлашћења полиције и министарства надлежног за правосуђе.

Међународна правна помоћ пружа се, пре свега, у односу на кривични поступак, али се може пружати и у поступку покренутом пред органима управе за дело које је кажњиво према законодавству државе молиље или замољене државе, у случају када одлука управног органа може да представља основ за покретање кривичног поступка. Такође, међународна правна помоћ пружа се и по захтеву Међународног суда правде, Међународног кривичног суда, Европског суда за људска права и других међународних институција основаних међународним уговором који је потврдила Република Србија.

Претпоставке за пружање међународне правне помоћи представљају услове који морају бити испуњени да би дошло до реализације одређеног облика међународне правне помоћи. О испуњености претпоставки предвиђених у члану 7. став 1. тач. 1–3. Закона о пружању међународне правне помоћи у кривичним стварима одлучује надлежни правосудни орган, и те претпоставке су:

1) да кривично дело поводом којег се захтева пружање међународне правне помоћи представља кривично дело по закону Републике Србије;

2) да за исто кривично дело није правноснажно окончан поступак пред домаћим судом, односно да кривична санкција није у потпуности извршена;

3) да кривично гоњење, односно извршење кривичне санкције није искључено због застарелости, амнестије или помиловања.

О испуњености преостале две претпоставке из тач. 4. и 5. става 1. овог члана одлучује, односно даје мишљење министар надлежан за правосуђе. Потребно је:

4) да се захтев за пружање међународне правне помоћи не односи на политичко кривично дело или дело повезано са политичким кривичним делом, односно на кривично дело које се састоји искључиво у повреди војних дужности;

5) да пружање међународне правне помоћи не би повредило суверенитет, безбедност, јавни поредак или друге интересе од суштинског значаја за Републику Србију.

Општа правила међународне правне помоћи чине:

1) *Узајамност* у пружању, односно добијању међународне правне помоћи. Наиме, домаћи правосудни органи пружају међународну правну помоћ под условима узајамности, а на захтев домаћег правосудног органа, министарство надлежно за правосуђе даје обавештење о постојању узајамности. Ако нема података о узајамности, претпоставља се да узајамност постоји.

2) *Тајносѝ ѝогаѝака* који се односе на поступак међународне правне помоћи. Државни органи дужни су да чувају тајност података добијених у поступку пружања међународне правне помоћи, с тим што се посебан акценат ставља на заштиту података о личности, који се могу користити искључиво у кривичном или управном поступку у вези с којим је поднета замолница.

3) *Језик* који се користи у поступку пружања међународне правне помоћи. Поступак пружања међународне правне помоћи води се на српском језику, а пред домаћим правосудним органом на чијем су подручју у службеној употреби језици националних мањина, поступак пружања те правне помоћи у кривичним стварима води се у складу са Уставом и законом и на њиховом језику.

4) *Трошкови* пружања међународне правне помоћи које, по правилу, сноси замољена држава, осим ако Законом о међународној правној помоћи у кривичним стварима није другачије прописано.

5) *Сходна ѝримена* одредаба других закона у поступку пружања међународне кривичноправне помоћи. Ако неко питање није уређено овим законом, примењују се правила Законика о кривичном поступку и закона којима се уређује организација и надлежност јавних тужилаштава.

5. Преузимање и уступање кривичног гоњења¹¹

Из досадашњег излагања произлази да је, према одредбама Закона о пружању међународне правне помоћи у кривичним стварима, већина кривичнопроцесних радњи и осталих облика пружања међународне правне помоћи у надлежности судова, док јавна тужилаштва имају само допунску улогу у њеној реализацији. Међутим, при преузимању и уступању кривичног гоњења јавни тужилац има примарну улогу у доношењу одлука.

Преузимање кривичног гоњења од стране Републике Србије

Надлежни јавни тужилац може преузети кривично гоњење против осумњиченог или окривљеног за кривично дело које спада у надлежност

¹¹ Европска конвенција о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима, Део VI, Достава ради кривичног гоњења (чл. 21) : 1. Свака достава коју упуту једна страна уговорница ради вођења кривичног поступка пред судовима друге стране биће предмет општења између министарства правде. Међутим, стране уговорнице моћи ће да користе могућност предвиђену у ставу 6. члана 15. 2. Замољена страна обавестиће о даљем поступању по достави и ако је потребно, доставиће препис донете одлуке. 3. Одредбе члана 16. примениће се на доставе предвиђене у ставу 1. овог члана.

суда државе молиље када су за то испуњени услови предвиђени законом. Уз замолницу, држава молиља прилаже оригинал или оверени препис кривичних списа. Закон у члану 43. прописује претпоставке за преузимање кривичног гоњења. Наиме, кривично гоњење одређеног лица може се преузети ако су испуњене опште претпоставке пружања међународне правне помоћи из члана 7. овог закона и једна од следећих алтернативно прописаних претпоставки: да лице има пребивалиште или боравиште у Републици Србији, или да у Републици Србији издржава казну затвора, или другу кривичну санкцију која се састоји у лишењу слободе.

Закон такође регулише поступак преузимања кривичног гоњења, то јест поступак по замолници (чл. 44–48). Министарство надлежно за правосуђе доставља замолницу и кривичне списе јавном тужиоцу на чијем подручју лице за које се захтева преузимање кривичног гоњења има пребивалиште или боравиште, издржава казну затвора или другу кривичну санкцију која се састоји у лишењу слободе, или јавном тужиоцу који учествује у кривичном поступку који се против лица води за исто или друго кривично дело. Министарство надлежно за правосуђе доставља надлежном јавном тужиоцу и мишљење о испуњености претпоставки из члан 7. став 1. тач. 4. и 5. овог закона. То значи да надлежни јавни тужилац може одлучити да преузме гоњење само ако су кумулативно испуњене опште претпоставке пружања међународне правне помоћи из члана 7. и претпоставке за преузимање кривичног гоњења из члана 43. овог закона.

О одлуци надлежног јавног тужиоца поводом захтева за преузимање кривичног гоњења, као и о правноснажној одлуци донетој у преузетом кривичном поступку, обавештава се држава молиља. У противном, страном држави доставља се образложено обавештење, као и списи достављени уз замолницу.

Преузети кривични поступак спроводи се према прописима Републике Србије, с тим да се не примењују законске одредбе о суђењу у одсуству. Процесна радња предузета према прописима државе молиље изједначава се с процесном радњом предузетом према прописима Републике Србије, осим ако то није противно основним начелима домаћег правног поретка и међународним стандардима о заштити људских права и основних слобода. Кривична санкција изречена у преузетом кривичном поступку не може бити строжа од кривичне санкције која се може изрећи према праву државе молиље.

Изузетно, надлежни орган државе молиље у хитним случајевима може поднети захтев за притварање пре подношења замолнице, који

мора да садржи податке потребне за утврђивање истоветности лица за које ће бити захтевано преузимање гоњења, чињенични опис и правну квалификацију дела, изјаву иностраног органа о постојању судске одлуке или оптужног акта и изјаву да ће бити поднета замолница. Захтев се надлежном јавном тужиоцу или органу полиције може поднети непосредно, преко министарства надлежног за правосуђе или преко Међународне организације криминалистичке полиције (Интерпол).

Уступање кривичног гоњења страниј држави

Под условима предвиђеним овим законом, страниј држави може се уступити кривично гоњење осумњиченог или окривљеног за кривично дело које спада у надлежност домаћег суда. Као и код преузимања кривичног гоњења, уз замолницу, прилаже се оригинал или оверени препис кривичних списка. Такође, замољеној држави може се уступити кривично гоњење одређеног лица само ако су испуњене већ наведене претпоставке пружања међународне правне помоћи из члана 7. став 1. тач. 4. и 5. овог закона и једна од следећих алтернативно прописаних претпоставки: да лице има пребивалиште или боравиште у замољеној држави, или да у замољеној држави издржава казну затвора или другу кривичну санкцију која се састоји у лишењу слободе.

Ако је кривичним делом оштећена Република Србија, њен држављанин или правно лице које има седиште на њеној територији, приликом одлучивања о уступању кривичног гоњења посебно ће се ценити могућност обезбеђења имовинскоправног захтева и други интереси оштећеног. За разлику од преузимања кривичног гоњења од стране Републике Србије, о чему одлуку доноси искључиво јавни тужилац, надлежност органа који доноси решење о покретању поступка за уступање кривичног гоњења одређује се у зависности од фазе кривичног поступка у којем се таква одлука доноси. Наиме, према одредби члана 52. овог закона, решење о покретању поступка за уступање кривичног гоњења доноси:

- 1) *јавни тужилац*, пре покретања кривичног поступка;
- 2) *испиражни судија*, на предлог јавног тужиоца, до ступања оптужнице на правну снагу;
- 3) *ваниретиресно веће*, по прибављеном мишљењу јавног тужиоца, до почетка главног претреса
- 4) *веће*, по прибављеном мишљењу јавног тужиоца, до завршетка главног претреса.

Очигледно да решење о покретању поступка у првом случају доноси јавни тужилац, а у преостала три случаја суд, али на предлог јавног ту-

жиоца или по прибављеном мишљењу јавног тужиоца. Против решења које је донео јавни тужилац осумњичени има право да изјави приговор непосредно вишем тужиоцу у року од три дана, а против наведених решења које је донео суд у различитим процесним фазама окривљени и јавни тужилац имају право жалбе непосредно вишем суду у року од три дана.

Након доношења решења о покретању поступка за уступање кривичног гоњења, домаћи правосудни орган (јавни тужилац или суд) предузеће само процесне радње које не трпе одлагање. Домаћи правосудни орган наставиће кривично гоњење, односно кривични поступак у следећим случајевима:

1) ако замољена држава достави одлуку да не прихвата преузимање кривичног гоњења;

2) ако замољена држава одустане од одлуке о преузимању кривичног гоњења;

3) ако домаћи правосудни орган одустане од уступања кривичног гоњења пре него што замољена држава достави одлуку о замолници.

У хитним случајевима домаћи правосудни орган може замољеној држави поднети захтев за притварање пре подношења замолнице, под истим условима и преко истих надлежних органа, као и у случају уступања кривичног гоњења иностраној држави.

6. Замолница

Захтев за међународну правну помоћ подноси се у виду замолнице. По правилу, замолница се подноси у писменој форми, уколико није другачије предвиђено. Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима одредбом члана 5. јасно предвиђа садржину замолнице, што је од значаја за домаће правосудне органе, односно судове и јавна тужилаштва. Наиме, замолница мора да садржи:

1) назив органа који је сачинио замолницу;

2) назив органа коме се замолница упућује, а уколико није познат његов тачан назив, ознаку „надлежни државни орган“, уз назив замољене државе;

3) правни основ за пружање међународне правне помоћи;

4) ознаку кривичног предмета, законски назив кривичног дела, текст одговарајуће одредбе закона и сажет опис чињеничног стања;

5) опис радње међународне правне помоћи која се тражи и разлог за подношење замолнице;

б) податке о држављанству и друге личне податке лица, односно назив и седиште правног лица у односу на које се тражи међународна правна помоћ, као и његово својство у поступку;

7) друге податке који могу да буду од значаја за поступање по замолници.

Захтев за међународну правну помоћ, односно замолница која није поднета у складу са одредбама Закона о пружању међународне правне помоћи у кривичним стварима, вратиће се ради исправке или допуне, уз одређивање рока који не може бити дужи од два месеца.

Замолница, као и писмена која достављају правосудни и други надлежни органи, морају да буду потписани и оверени од стране надлежног органа. Замолница и писмена достављају се с преводом на језик замољене државе или преводом на енглески језик. Европска конвенција о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима предвиђа да замољене државе могу захтевати да поднету замолницу и прилоге прати превод на језику те државе, једном од званичних језика Савета Европе или превод на језик који замољена држава наведе приликом потписивања Конвенције или предаје ратификационих инструмената (члан 16. став 2). Превод мора да буде оверен од стране судског тумача.

Ова одредба у складу је с чланом 14. Европске конвенције о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима, у којем се наводи да захтеви за правну помоћ треба да садрже следеће податке:

- 1) назив органа од кога потиче захтев;
- 2) предмет и основ захтева;
- 3) ако је могуће, идентитет и држављанство дотичног лица;
- 4) име и адресу примаоца ако је потребно.

И поред значаја основних облика правне помоћи у кривичним стварима као што су изручење окривљеног или осуђеног, преузимање и уступање кривичног гоњења и извршење кривичне пресуде, замолнице се најчешће односе на спровођење одређених кривичнопроцесних радњи, односно остале облике међународне правне помоћи.

Остали облици међународне правне помоћи обухватају:

1) извршење процесних радњи као што су позивање и достављање писмена, саслушање окривљеног, испитивање сведока и вештака, увиђај, претресање просторије и лица, привремено одузимање предмета;

2) примену мера као што су надзор и снимање телефонских и других разговора или комуникација и оптичка снимања лица, контролисана испорука, пружање симулованих пословних услуга, склапање симулова-

них правних послова, ангажовање прикривеног иследника, рачунарско претраживање и обрада података;

3) размену обавештења и достављање писмена и предмета који су у вези с кривичним поступком у држави молиљи, достављање података без замолнице, коришћење аудио и видео конференцијске везе, формирање заједничких истражних тимова;

4) привремену предају лица лишеног слободе ради испитивања пред надлежним органима државе молиље (чл. 83. Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима).

Остали облици међународне правне помоћи могу се пружити ако су испуњене опште претпоставке из члана 7. овог закона, ако су испуњени услови предвиђени Закоником о кривичном поступку и ако се пред домаћим судом против истог лица не води кривични поступак због кривичног дела поводом којег се захтева пружање међународне правне помоћи.

Међународна правна помоћ састоји се у извршењу појединих процесних радњи од стране домаћих правосудних органа за рачун органа стране државе. Та сарадња, у којој једна држава помаже другој у вођењу кривичног поступка тако што за њу обавља одређену истражну радњу или неку другу радњу у вези с тим поступком, назива се међународном кривичноправном помоћи у ужем смислу, или малом кривичноправном помоћи, за разлику од екстрадиције, која се, због своје сложености и значаја, понекад назива велика кривичноправна помоћ. Међународна кривична правна помоћ, у ширем смислу, обухвата и екстрадицију, уступање и преузимање кривичног гоњења и извршење стране кривичне пресуде.¹² Међународна кривичноправна помоћ врши се по одредбама међународних уговора само у погледу услова и обавеза на пружање помоћи. Међутим, саме процесне радње од којих се састоји помоћ обављају се, ако није уговорено друкчије, по одредбама домаћег закона о кривичном поступку, али се радње могу извршити и на начин на који моли инострани суд ако такав поступак није противан домаћем јавном поретку. Процесне радње извршене по законима замољене државе имају формално пуну важност у држави која моли, без обзира на то да ли одговарају законима њене процедуре. У погледу садржине радње, замољени суд креће се у границама молбе, али тамо где правила поступка у унутрашњем саобраћају дозвољавају или налажу замену или допуну радње за чије се извршење моли, то се може учинити и код међународне прав-

¹² Стојановић, 3, *op. cit.* стр. 190 и 191.

не помоћи.¹³ Данас је превладало схватање које је прихваћено и у иностраној теорији да се докази и извори сазнања прибављени у иностранству, путем међународне правне помоћи, процењују на исти начин и користе под истим условима као и докази прибављени у кривичном поступку земље која је тражила правну помоћ.¹⁴ Посебан значај имају радње и методи којима се покушава сузбити организовани криминал. У том смислу, Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала¹⁵ у члану 13. регулише међународну сарадњу ради конфискације добити од криминала, имовине, опреме и других инструмената из члана 12. став 1. ове конвенције, а који се налазе на територији државе потписнице која је примила захтев. У члану 18. прописује се узајамна правна помоћ између држава потписница које ће једна другој пружити најширу могућу правну помоћ у истрази, гоњењу и судском поступку у вези с кривичним делима из ове конвенције. Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала и Законик о кривичном поступку предвиђају посебна овлашћења Тужилаштва за организовани криминал ради предузимања наведених процесних радњи.

Информације и документи добијени путем правне помоћи могу се користити само у сврху предвиђену захтевом. Предмете, као и оригинале досијеа и исправа који буду достављени ради извршења замолнице страна молила ће што је могуће пре вратити замољеној страни, осим ако се она њих не одрекне (члан 6. Европске конвенције о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима). Уколико се накнадно укаже потреба да се послата замолница измени или допуни, саставља се допуна замолнице, која се шаље по истом поступку као и сама замолница.

Приликом састављања замолнице треба водити рачуна о следећим елементима који су од практичног значаја за припрему и извршавање захтева:

1) *ојшиша ишишања* :

- правни основ захтева;
- идентитет подносиоца захтева (право на припрему и подношење захтева);
- идентитет лица на која се односи захтев (могу се тражити докази против непознатог лица);

¹³ Васиљевић, Т. (1981), *Систем кривичној процесној права СФРЈ*, Београд, стр. 734-735.

¹⁴ Стојановић, З, *op. cit.* стр.193

¹⁵ Службени лист СРЈ – *Међународни уговори*, број 6/2001.

- извршено дело и прилози закона;
- питање двојног криминалитета (реципроцитет).

2) *време*:

- значај законских временских ограничења и временског оквира за истрагу или гоњење;
- припрема захтева што је пре могуће;
- смањење потребе за слањем хитних захтева;
- неке мере су временски осетљиве.

3) *хитност* :

- образложити разлог за сваку хитност;
- покушати унапред контактирати с државом којој је упућен захтев да би била упозорена на хитност.

4) *повезаност*:

- успоставити узрочну везу;
- резиме чињеница и тражене помоћи;
- требало би умети „предвидети“ тражену помоћ из читања резимеа предмета.

5) *сразмерност*:

- тражени докази треба да буду сразмерни делу које се истражује;
- *језик и превод*:
- све што је написано мора да буде преведено;
- поједноставити причу, што је више могуће;
- јасно изражавање – уколико преводилац не разуме шта је написано, неће ни орган којем је захтев упућен;
- може довести до одлагања у извршењу или чак до одбијања.

7) *одговорност* :

- треба бити проактиван и тражити извршење захтева;
- употребити све расположиве канале;
- повезана с начелима временских ограничења и оквира.

8) *контакти* :

- добра пракса је да се успостави контакт унапред, посебно у случају сложених или осетљивих захтева;
- користити све канале који су на располагању, централне органе, амбасаде, особље за везу, личне и службене мреже.

7. Ефикасност пружања међународне правне помоћи

Пораст броја кривичних дела са елементима иностраности, као што су прање новца, трговина наркотицима, оружјем и људима, корупција и тероризам, намећу потребу за повећаном међународном сарадњом и уза-

јамном правном помоћи. Како транснационални и организовани криминал данас више не познаје границе држава и режима, показује се потреба да се преиспитају неке до сада усвојене солуције за такве ситуације те да се потраже нова и боља решења која ће бити ефикаснија и више одговарати потребама савременог живота. Нема сумње да данас постоји огроман практични интерес за познавање богате проблематике коју садржи дисциплина међународног кривичног права. У данашње време јавни тужиоци, судије, адвокати, полиција, као и дипломатски представници, све чешће се сусрећу с кривичним делима која садрже елементе иностраности. Стога је потребно да боље познају међународно кривично право – како би знали да пронађу адекватна решења и снађу се у овој сложеној проблематици. Због тога међународна и узајамна сарадња у кривичним стварима игра кључну улогу у општем оквиру односа међу земљама и на европском и међународном нивоу. Ова сарадња може се одвијати у више облика, укључујући оперативну сарадњу и узајамно пружање помоћи у свим фазама кривичног поступка, од кривичног гоњења до изручења осумњичених, односно осуђених лица, од којих свака фаза представља ефикасно средство за борбу против транснационалног организованог криминала.

Већина земаља последњих година остварила је значајан напредак у приступању европским и међународним инструментима којима се омогућава сарадња у кривичним стварима, као и у закључивању низа билатералних споразума. Међутим, и поред тога, треба наставити са успостављањем функционалног система међународне и узајамне сарадње уклањањем законских и практичних препрека, стварањем могућности да државе у потпуности испуне своје обавезе из одговарајућих споразума, развијањем оперативног капацитета правосудних органа, разменом информација, јачањем професионализма надлежних органа уз свеобухватне програме обуке, стицање искуства и експертизу. Осим тога, треба узети у обзир новија дешавања у правној области на нивоу Европске уније на пољу међународне и узајамне сарадње у кривичним стварима приликом израде законодавних и институционалних мера којима се јача сарадња. Ради даљег јачања капацитета функционалног система међународне сарадње у кривичним стварима потребно је потписати и ратификовати све релевантне међународне и европске правне инструменте којима је циљ подстицање полицијске и правосудне сарадње. Једни другима, органи држава треба да пружају најшире мере узајамне помоћи у истрази, гоњењу и судском поступку; треба израдити и разменити стандарде и експертизу из области међународне и узајамне сарадње у кривичним стварима против организованог криминала, успоставити ефика-

сан државни систем сарадње како би се осигурала ефикасна полицијска и судска сарадња, а размена информација и сарадња на државном нивоу треба неспутано да се одвија. Транснационални организовани криминал, као глобални проблем, захтева интегрисану глобалну реакцију у којој је нужна интензивна сарадња како на националном тако и на регионалном и међународном плану. Постојеће стање захтева свеобухватну и потпуну реакцију држава доношењем и применом разноврсних националних мера, као и делотворном међународном сарадњом. Стога би све проблеме и бројна питања из ове области требало повезати у један целовити кохерентан систем, који се не ограничава само на излагање постојећег позитивног права, већ тежи проналажењу нових и бољих решења која ће одговарати захтевима данашњице за солидарношћу и бољом сарадњом међу државама у спречавању, истраживању, прогону и пресуђењу транснационалном криминалу. Без такве сарадње међу државама бројни случајеви не би се могли уопште решити, или би њихово решавање пратиле знатне потешкоће, што би за последицу имало озбиљне проблеме на плану ефикасног сузбијања криминалитета на домаћем и међународном плану. Стога пружање правне помоћи међу државама у борби против криминала има веома важну и значајну улогу.

8. Закључак

Мишљења смо да анализом одредаба Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима и Европске конвенције о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима можемо закључити да је постигнута усаглашеност домаћих прописа са институтима Европске уније у области међународне правне помоћи у кривичним стварима. Сматрамо да ће доношењем новог законика о кривичном поступку и увођењем тужилачке истраге јавни тужиоци имати знатно шира овлашћења од садашњих и у поступку пружања међународне правне помоћи. Ово због тога што према постојећој законској регулативи јавни тужиоци у поступку пружања међународне правне помоћи могу предузимати кривичнопроцесне радње искључиво у складу са одредбама важећег законика о кривичном поступку, а то значи преко надлежног суда или полиције.

Посебан значај за даљи развој и унапређење улоге јавних тужилаца у пружању међународне правне помоћи имају Закључци конференција врховних тужилаца Европе (CPGE) у периоду од 2000. до 2006. године:

Оснивачка конференција „Какво ће бити јавно тужилаштво у Европи у 21. веку“ (Стразбур, 22–24. мај 2000. године) у целости је подржала

препоруке у вези с међународном сарадњом у кривичним стварима које треба да се примењују брзо и на кохерентан начин, а улога јавног тужилаштва у међународној сарадњи, заправо, представља само продужетак његове улоге на националном нивоу.

Прва конференција „Заштита друштва од организованог криминала“ (Казерта, од 8. до 10. септембра 2000. године) посебно је указала на улогу коју јавни тужиоци имају у међународној сарадњи и изразила подршку активностима Савета Европе у вези с међународном правном сарадњом у кривичним стварима.

Друга конференција „Хармонизација и сарадња између тужилаштва на нивоу Европе“ (Букурешт, 12–16. мај 2001. године) указала је на значај унапређивања и стварања што тешње сарадње између тужилачких органа у разним земљама чланицама, како на општем нивоу тако и у посебним областима, као и на обезбеђење услова да јавно тужилаштво реализује улогу која му је намењена у области међународне сарадње у кривичним стварима.

Трећа конференција врховних тужилаца Европе (Љубљана, 12–14. мај 2002. године) нагласила је значај који се придаје појачаној међународној сарадњи и суштинској улози коју јавно тужилаштво треба да има на том плану и изразила решеност да унапређује приближавање тужилаца и тужилаштва у Европи, као и њихово усаглашавање око заједничких вредности и руководећих начела.

Четврта конференција „Јавно тужилаштво и политика“ (Братислава, 1–3. јун 2003. године) још једном је нагласила значај оснажене међународне сарадње и потврдила кључну улогу коју јавно тужилаштво треба да игра у тој области.

Пета конференција „Дискрециона овлашћења јавног тужилаштва: опортунитет или правно начело – предности и негативне стране“ (Целе, 23–25. јун 2004. године) указала је на значај реформе тужилаштва и његове улоге у кривичном поступку, на темељу руководећих начела садржаних у Препоруци РЕС (2000) 19 Савета Европе о улози јавног тужилаштва у систему кривичног правосуђа.

На Шестој конференцији „Однос између јавних тужилаца и полиције“ (Будимпешта, 29–31. мај 2005. године) закључено је да у кривичним стварима полиција и јавно тужилаштво зависе једни од других у погледу ваљаног обављања дужности које су им поверене.

Свакако, треба указати и на Конвенцију о пружању узајамне помоћи између држава чланица у кривичним стварима, која је донета 29. маја 2000. године Одлуком Савета Европе, али још увек није ступила на снагу, јер није сакупљен довољан број ратификација. Заправо, до лета 2009.

године, само су три државе ратификовале ову конвенцију (Шпанија, Данска и Португал). Та конвенција представља допуну Европске конвенције о међусобној помоћи у кривичним стварима и осталих конвенција Европске уније из ове области. Конвенција садржи конкретне инструменте правосудне и полицијске сарадње и у први план ставља ефикасност поступка, као и смањење процедуралних и бирократских потешкоћа и препрека. Даље, Конвенција први пут даје систематске и прецизно уређене одговоре на многа питања која представљају реалност сарадње међу државама у сузбијању савремених транснационалних облика криминала. Стога је Конвенција велику пажњу посветила различитим облицима сарадње који се одвијају у директној комуникацији полицијских или правосудних власти, лишених великог формализма и других административних процедура.

Резолуција 17/2 УН такође говори о јачању владавине права унапређењем интегритета и капацитета јавнотужилачких функција. То важи и за Стандарде професионалне одговорности и Изјаву о основним правима и дужностима јавних тужилаца, које је усвојило Међународно удружење тужилаца.

IV „МАЛА“ МЕЂУНАРОДНА ПРАВНА ПОМОЋ У КРИВИЧНИМ СТВАРИМА УПОРЕДНИ ПРЕГЛЕД ЗАКОНОДАВСТВА¹⁶

У глави V под називом „Остали облици пружања међународне правне помоћи страни држави“ Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима¹⁷ нормира предузимање процесних радњи приликом пружања међународне правне помоћи као што су позивање и достављање писмена, саслушање окривљеног, испитивање сведока и вештака, увиђај, претресање лица и привремено одузимање предмета. Глава V, поврх тога, односи се и на примену кривичнопроцесних мера у које Закон убраја и надзор комуникација и снимање телефонских разговора, контролисану испоруку, пружање симулованих пословних услуга и склапање симулованих правних послова, рачунарско претраживање података и ангажовање прикривеног иследника. У остале облике међународне правне помоћи Закон у чл. 83. ст. 1. тач. 3. убраја и размену обавештења писмена и предмета у вези са кривичним поступком и достављање података без замолнице, као и привремену предају лица ради испитивања пред органом државе молиље. У теорији се облици међународне правне помоћи предвиђени у глави V Закона о међународној правној помоћи називају „мала“ међународна правна помоћ¹⁸ или међународна правна помоћ у ужем смислу.

Као услове за пружање осталих облика међународне правне помоћи Закон захтева испуњење претпоставке из чл. 7. Закона, затим да се пред домаћим судом против истог лица не води кривични поступак за кривична дела за које се захтева пружање међународне правне помоћи и на крају да су испуњени услови које ЗКП поставља за предузимање радње или примену мера које се предузима у оквиру међународне правне помоћи. Другим речима, захтева се да се радње и мере предузму сагласно домаћем кривичнопроцесном законодавству, што је опет сагласно тра-

¹⁶ Аутор је др Горан Илић, заменик Републичког јавног тужиоца.

¹⁷ „Сл. гласник РС“ 20/09.

¹⁸ Срето Ного, *Сарадња са међународним кривичним судовима*, Београд, 2005, 40.

диционално начелу *locus regit actum* које извире из прерогатива суверености замољене државе. У складу са трендом у европском законодавству, када је у питању пружање међународне правне помоћи у кривичним стварима, дозвољава се и пружање овог облика правне помоћи ако то није у супротности са основним начелима правног поретка Републике Србије (чл. 90).

Наш Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима предвиђа и друге услове за пружање међународне правне помоћи у ужем смислу. Док се налази на територији државе молиље, ради давања исказа у својству сведока, вештака или оштећеног у поступку међународне правне помоћи, сведок, вештак или оштећени не може да буде лишен слободе, притворен или гоњен (чл. 85) и према њему не могу да буду примењене било какве мере принуде (чл. 86).

Пре навођења процесних радњи и мера, које се могу предузети у оквиру пружања осталих облика међународне правне помоћи, законодавац користи ознаку „као што су“. Користећи синтагму „као што су“ законодавац упућује на могућност да се норма односи и на процесне радње које у њој нису изричито наведене. Према томе, употребом аналогије *inter legem* творци закона су допустили да се међународна правна помоћ протеже на све процесне радње које се могу саобразити са домаћим кривичним процесним законодавством.¹⁹

Премда, пружање међународне правне помоћи у ужем смислу у Закону о међународној правној помоћи у кривичним стварима није детаљно регулисано, ипак, начин регулисања представља напредак у односу на то како је опште видове „мале“ међународне правне помоћи нормирао Законик о кривичном поступку.²⁰ Законик је ове видове међународне правне помоћи регулисао на врло непотпун и непрецизан начин, што је стварало изузетно велике проблеме у раду правосудним органима.

Да би смо утврдили практичну вредност норми нашег закона које уређују „малу“ међународну правну помоћ послужићемо се методом упоређивања са прописима других држава које уређују ову материју.

Закон о међународној правној помоћи у казним стварима Хрватске²¹ ступио на је снагу 1.7.2005. године. Поступак пружања „мале“ међународне правне помоћи у кривичним стварима је једноставнији од осталих облика међународне правне помоћи који су предвиђени у Зако-

¹⁹ О аналогији *inter legem*, као једном од аспеката аргумента *a simili ad simile* види у монографији: Жаклина Харашећ, *Судска аргументација*, Сплит, 2010.

²⁰ „Сл. лист СРЈ“ 70/01.

²¹ „Народне новине РХ“ бр. 178/04.

ну Р. Хрватске. Овај поступак се не састоји из два стадијума одлучивање о допуштености замолнице и након тога о њеној основаности. Када се провери основаност замолнице у истој фази се приступа њеном извршењу. Чл. 10. Закона о међународној правној помоћи у казним стварима удовољава захтеву за делотворном сарадњом у пружању „мале“ међународне правне помоћи у кривичним стварима и ублажава колизију процедуралних форми између државе молиље и замољене државе. Приликом предузимања неке радње „мале“ кривичноправне помоћи, на изричито тражење стране државе органи Р. Хрватске морају применити страну процесну форму, ако то није у супротности са начелима домаћег правног поретка.²² Чланом 10. се по мишљењу проф. Крапца начело *locus regit actum* допуњује новим начелом *forum regit actum*.²³ Уочљиво је да се примена стране процесне форме у Закону Хрватске дозвољава рестриктивније од Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима Србије. У Закону суседне Хрватске услов за примену стране процесне форме је да то није у супротности ни са једним начелом домаћег правног поретка, док се према Закону Србије тражи да нема супротности са основним начелима правног поретка. Сматрамо да је решење из српског закона боље, будући да смањује могуће препреке пружању „мале“ међународне правне помоћи у кривичним стварима.

Закон о међународној правној помоћи Републике Италије²⁴ у поглављу III под називом: Међународне услужне радње уређује облике тзв. мале међународне правне помоћи. Италијански закон, најпре, одређује да се ова врста међународне правне помоћи одвија посредством Министра правде. Пре пружања помоћи Министар правде испитује да ли предузимање радње односно давање података држави молиљи изричито забрањено или је у супротности са италијанским правним системом. Потом се испитује да ли је испуњена посебна претпоставка за позивање сведока, вештака или оптуженог пред суд државе молиље. За услужно предузимање ових радњи, по захтеву државе молиље, италијански закон захтева и да држава тражилац пружа гаранције у погледу имунитета особе која се позива.

Италијански правосудни органи неће пружити ову врсту правне помоћи уколико је удовољавање захтеву стране државе изричито забрање-

²² То предвиђа и Други додатни протокол Европске конвенције о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима.

²³ Давор Крапц, „Нови Закон о међународној правној помоћи у казним стварима: начела и поступци“, *Хрватски љештојис за казнено право и праксу* (Загреб), вол. 12, 2/2005, 671.

²⁴ Превод Мисија ОЕБС у Србији, 2007.

но по законима Италије или је у супротности за основним принципа италијанског правног уређења (чл. 723). Дакле, у погледу примене начела *forum regit actum* италијански закон користи исти стандард као и Закон Републике Србије, јер не захтева да предузимање процесне радње или мере не буде противно свим принципа правног поретка, већ само основним.

Закон Републике Италије одређује и месну јурисдикцију судских органа приликом пружања међународне правне помоћи у кривичним стварима. То је, по правилу, Апелациони суд коме предмет прослеђује канцеларија Главног тужиоца Италије. Успостављање неке врсте ексклузивне надлежности појединих органа за одобравање активне „мале“ међународне правне помоћи наш закон не познаје. У вези са тим, гледишта смо да би требало размислити о томе, да ли би било корисно да се и у наше законодавство унесе слично решење и то у циљу обезбеђења унисонности, као и ради подизања квалитета пружене кривичноправне помоћи.

Закон о међународној правној помоћи Немачке²⁵ у петом делу и петом одељку пет Закона нормира услове за остваривање тзв. остале међународне правне помоћи у кривичним стварима.

Закон разликује орган надлежан за одобрење правне помоћи и орган надлежан за пружање правне помоћи. Уколико орган надлежан за одобрење правне помоћи сматра да постоје претпоставке за пружање правне помоћи то је обавезује за орган који је надлежан за пружање правне помоћи.

Основни услов за пружање остале међународне правне помоћи је да су испуњени услови под којима би и немачки судови и други органи једни другима пружили правну помоћ.²⁶

У параграфу 62. Закона уређује се поступак одлучивања о пружању правне помоћи. Ту стоји да уколико орган надлежан за пружање осталих облика међународне помоћи сматра да не постоје претпоставке за пружање правне помоћи о томе обавештава Покрајински врховни суд или Државно тужилаштво при Покрајинском врховном суду. Након разматрања списка Покрајински врховни суд доноси одлуку да ли постоје претпоставке за пружање кривично правне помоћи. Одлука Суда је двоструко обавезујућа. Са једне стране за судове и друге органе надлежне за пружање правне помоћи, али и за орган надлежан за одобрење правне

²⁵ Gesetz über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen (IRG) Ausfertigungsdatum: 23.12.1982, 2071

²⁶ IRG, 59.

помоћи, јер се правна помоћ не сме одобрити ако Покрајински врховни суд утврди да не постоје претпоставке за пружање правне помоћи.

Закон допушта да се међудржавним и међународним органима без замолнице прослеђују подаци добијени у истражној фази кривичног поступка. Да би се подаци достављали на овај начин захтева се реципроцитет. Тачније, да би прослеђивање таквих података без замолнице било дозвољено на молбу надлежног суда у Немачкој или надлежног државног тужилаштва у Немачкој, као и да подаци који се достављају оправдавају да се изврши достављање. Прослеђени подаци се могу користити само за сврху за коју су добијени. Закон сасвим детаљно уређује достављање података. У параграфу 60. предвиђа се чак и поступак у случају да су прослеђени подаци који „нису смели да буду прослеђени“ или су прослеђени нетачни подаци. Прималац у случају погрешног прослеђивања података мора без одлагања да буде о томе обавештен, стоји у Закону.

Утврђује се и садржина појединих радњи из круга тзв. „остале међународне правне помоћи“, као и начин њиховог предузимања. То није случај, као што је речено, у Закону о међународној правној помоћи у кривичним стварима Републике Србије. Закон Немачке изричито одређује садржину и поступак: аудио-визуелног саслушања, привременог трансфера у иностранство због иностраног поступка, предаји предмета и заплени и претресу. Гледишта смо да се тиме не исцрпљује каталог радњи које се у оквиру „мале“ међународне кривичноправне помоћи могу предузети, већ да је законодавац посебно нормирао типичне радње за ову врсту међународне правне помоћи.

Закон о међународној кривичноправној сарадњи Републике Аргентине²⁷ такође уређује пружање кривичноправне помоћи у ужем смислу. Према је услов за пружање овог вида помоћи испуњеност претпоставки из чл. 3,5,8,9. и 10. Закон Аргентине у чл. 68. ст. 1. допушта пружање помоћи, чак и када кривично дело поводом кога се помоћ тражи у Аргентини није кривично дело. Према томе, Закон о међународној кривичноправној сарадњи одступа од стандардног принципа обостране кажњивости када је реч о пружању „мале“ помоћи. Овај изузетак је уско постављен и Аргентина неће пружити кривичноправну код већине мера и процесних радњи, ако кривично дело, поводом кога се помоћ тражи, није кривично дело и у Аргентини (чл. 68. ст. 2).

Услови за примену радњи и мера у поступку пружања овог вида правне помоћи „подлежу аргентинским прописима“. Ако држава подно-

²⁷ Донет 13.1.1997. објављен у S.L. 16/1/97.

силац тражи да се у предузимању неке радње или мере испуни неки додатни услов или да се радње и мере предузму на један одређени начин, надлежни органи Аргентине могу да испуне услов или предузму радњу или меру на тражени начин, само уколико се на тај начин не крши Устав.

За разлику од Закона Републике Србије, аргентински закон прописује елементе поступка за предузимају појединих радњи или мера из круга мале кривичноправне међународне помоћи. Рецимо када је предмет замолнице позивање осумњиченог, сведока, вештака позив се мора писмено упутити и то 45 дана пре одржавања рочишта. Међутим, поступак за није тако детаљно уређен као у Закону о међународној правној помоћи Немачке.

Из датог приказа упоредних законских решења произилази да је међународна правна помоћ у ужем смислу у свим законима посебно нормирана. Законска решења углавном следе планетарни тренд поједностављивања „мале“ међународне правне помоћи у кривичним стварима. Када је реч о Закону о међународној правној помоћи у кривичним стварима Републике Србије можда би требало размотрити могућност да се приликом неке будуће редакције Закона посебно уреде начин и услови за предузимање појединих радњи и мера „мале“ међународне правне помоћи.

V РАТИФИКОВАНИ МЕЂУНАРОДНИ УГОВОРИ И ДРУГИ ИЗВОРИ МЕЂУНАРОДНЕ ПРАВНЕ ПОМОЋИ У КРИВИЧНИМ СТВАРИМА

1. Појам међународне кривичноправне помоћи и извори права

Кривично право поприма све израженији међународни карактер. За разлику од периода пре Другог светског рата, када је међународни карактер био признат само специфичним кривичним делима каква су пиратство, ропство, оружани сукоби и слично, са све ширим и комплекснијим везама у савременом друштву које имају интернационални карактер а тичу се извршења кривичних дела и признавањем појединца, као субјекта међународног права, може се констатовати да дисциплина међународног кривичног права почиње да заузима централно место у науци кривичног права.

Извршење разних кривичних дела и кривично гоњење учинилаца кривичних дела често подразумевају постојање елемената иностраности. Под елементима иностраности подразумевамо ситуације као што су оне када странац изврши кривично дело у некој држави, или када кривично дело изврши домаћи држављанин на штету странца, ако се суди странцу за кривично дело извршено у иностранству, затим ако је кривично дело извршено на територији више држава, или на подручју које не спада под суверенитет ниједне државе, затим ако се за неко кривично дело води поступак у иностранству, или је такав поступак окончан, а једна држава тражи од друге изручење лица или предузимање неке радње кривичног поступка. Елементи иностраности изузетно су чести код најтежих кривичних дела. Такав је случај с трговином наркотицима, трговином људима, отмицом ваздухоплова, фалсификовањем новца, високотехнолошким криминалом, појединим кривичним делима из области привреде, а нарочито када су у питању кривична дела извршена од стране организованих криминалних група које су, по својој природи,

често интернационалног карактера. Интернационализацији бројних кривичних дела допринела је појава савременог доба – глобализација, која је условила глобалну економију, брз и лак приступ и размену информација и идеја, повећане миграције становништва, пре свега из економских разлога, интензивирање научни, технички и технолошки развој, висок степен економске зависности и слично.

Такође, с признавањем појединца као субјекта међународног права и с трендом релативизације државног суверенитета у циљу одржавања међународног мира и безбедности, међународна заједница постала је заинтересована за развијање механизма заштите универзалних људских права, контроле рата, регулисања оружаних конфликта, спречавања кршења ратног права, што је учињено прописивањем тзв. међународних кривичних дела, односно међународних злочина, као што су ратни злочини, злочини против човечности, геноцид, агресија, тероризам. Код ових кривичних дела елемент иностраности налази се у међународној кривичноправној одговорности лица која изврше наведена кривична дела. Међународна заједница, ради заштите тих интереса, установљава међународне правосудне институције пред којима би се судило учиниоцима.

Стога је савремена борба против свих облика криминала, па и најтежих облика организованог криминала незамислива без међународне правне помоћи. Под међународном правном помоћи сматра се скуп радњи које предузимају полиција, тужилаштво и суд једне државе на захтев друге државе ради омогућавања кривичног гоњења, суђења или извршења казне у кривичним предметима. Међународна правна помоћ у кривичноправним стварима има више појавних облика: преузимање појединих радњи кривичног поступка; уступање кривичних списа ради кривичног гоњења и суђења; издавање окривљених и осуђених лица по молби стране државе; издавање окривљених лица Међународном кривичном суду; издавање окривљених и осуђених лица по молби наше државе; транзит екстрадираног лица преко територије друге државе; прикупљање података о неким кривичним делима; издавање међународне потернице; извршење кривичне пресуде иностраног суда.²⁸

Међународна правна помоћ у кривичним стварима има двоструки карактер, међународни и унутрашњи. Међународни карактер представља испуњење обавезе према међународном праву која произлази из међународног уговора или из закона. Унутрашњи карактер чини примена

²⁸ Јавнотужилачки приручник, Станко Бејатовић, стр. 350-351, 2009, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије

домаћих прописа, и то материјалног и процесног права. Ефикасност међународне правне помоћи зависи како од међународног тако и од унутрашњег карактера, самим тим зависи и од слабости како међународних инструмената тако и националних правних система.

Међународна правна помоћ почива на принципу да страном правном поретку треба исказати поверење и да треба поштовати његове специфичности, што резултује начелима поверења међу државама, солидарношћу, сарадњом држава и начелом ефикасне борбе против криминала. Резолуција IV Секције XIII Међународног конгреса за кривично право под насловом „Структуре и методе међународне и регионалне сарадње на пољу кривичног права“ препоручује државама закључивање међународних конвенција о сузбијању одређених категорија кривичних дела и проширење међудржавне сарадње.

Практична примена међународне кривичноправне помоћи подразумева постојање неколико начела²⁹. Прво и основно јесте начело предности међународног права. Наиме, само уколико уговор не постоји или ако уговором није решено одређено питање, међународна правна помоћ указује се према правилима националног законодавства. Ратификовани међународни уговори и општеприхваћена правила међународног права имају примат над националним законодавством. Друго начело јесте начело пружања међународне кривичноправне помоћи у најширем смислу, оно има компетенцијски и функционални елемент. Компетенцијски елемент подразумева да се кривичноправна помоћ може тражити и да је треба пружити у свим поступцима који се воде за кажњива дела (прекршаји, привредни преступи). Функционални елемент значи да тражење и давање кривичноправне помоћи треба да одговара начелима вишестраних међународних конвенција и захтевима ефикасне борбе против криминала, односно под овим елементом се подразумева пружање такве међународне кривичноправне помоћи која је ефикасна, а не само формална. Треће начело односи се на услове пружања или одбијања помоћи и обухвата начела узајамности, обостране кажњивости и специјалитета. Наиме, да би међународна кривичноправна помоћ била пружена у случајевима који нису регулисани међународним уговором, мора постојати узајамност, то јест спремност друге државе која помоћ тражи да исту помоћ пружи држави која њој пружа помоћ. Начело обостране кажњивости – идентитета норме може бити различитог опсега, често се односи само на ситуацију када се пружа изручење, а темељ овог принципа лежи

²⁹ Крапац, Д. (2006), „Међународна казненоправна помоћ“, Загреб, Народне новине, стр.34

у заштити људских права – заштити права грађана, јер спречава да се неком лицу у једној држави ограничавају права и слободе због захтева друге државе, а у вези с кривичним делима која нису кажњива у држави у којој се грађанин налази. Начело специјалитета подразумева да је држава молиља овлашћена да кривично гони лица по замолници само за кривична дела извршена пре подношења замолнице. У погледу права које се примењује приликом пружања међународне кривичноправне помоћи примењује се начело *locus regit actum*, које извире из прерогатива суверености замољене државе и према коме се радње предузимају у облику прописаном правом замољене државе.

Извори права у међународној правној помоћи јесу извори међународног јавног права и домаће законодавство. Број извора међународног јавног права повећавао се с годинама, а њихов међусобни однос се мењао. Чланом 38. ст. 1. Статута, Међународни суд правде као изворе међународног права навео је: међународне конвенције, било опште, било посебне, којима се установљавају правила изричито призната од држава у спору; међународни обичај, као доказ опште праксе прихваћене као право; општа правна начела призната од цивилизованих народа; а као помоћно средство за утврђивање правних правила признате су судске одлуке и доктрина најпованијих стручњака јавног права разних народа. Наведени извори права, будући да су признати од судског органа Уједињених нација, добили су универзалност, то јест постали су општеприхваћени.

Формалним изворима права у међународној правној помоћи сматрају се међународни уговори и домаће законодавство. Међународни уговори имају предност у односу на домаће законодавство, то јест формални извори националног карактера као што је закон супсидијарни су у односу на формалне изворе међународног карактера – међународне уговоре. Законске одредбе примењују се у случају да међународни уговор не постоји, или уколико одређена питања нису њиме регулисана. Међутим, супсидијарност законских норми у односу на међународне конвенције више је формалног него суштинског значаја, јер су идеје међународног права све више унете у законске одредбе, а посебно идеје које се односе на људска права и сузбијање криминалитета, тако да је национално право у области међународне помоћи у последње време све више унификовано, јер национални законодавци преузимају идеје из међународних уговора који регулишу ову област. Најважнији и свеобухватни извор међународне кривичноправне помоћи јесу међународни уговори.

Бечка конвенције о праву међународних уговора из 1969. године у чл. 2. ст. 1. дефинише међународни уговор као „међународни споразум закључен писмено између држава који је регулисан међународним пра-

вом, било да је садржан у једном инструменту или у два или више инструмената међународно повезаних, без обзира на његов посебан назив³⁰. Међународни уговор појам је који подразумева инструменте у писаној форми који се у пракси називају „уговор, конвенција, протокол, пакт, повеља, статут, акт, декларација, размена писама, *modus vivendi*, меморандум о сагласности итд“³¹. Међународни уговори, у зависности од броја уговорних страна, могу бити билатерални или мултилатерални, а од значаја је и подела уговора на контрактуалне уговоре (уговори погодбе) и легислативне уговоре (уговори закони), с тим да су легислативни уговори од већег значаја у смислу међународне помоћи у кривично-правним стварима. Ратификација међународног уговора назив је за одлуку надлежног органа једне државе којим се изражава формални и коначни пристанак државе да буде обавезана међународним уговором. Ратификацију врши парламент. Уговорне стране могу да се сагласе да ратификација није ни потребна, то јест да је довољна њихова сагласна воља формално изражена потписом, и то да ће уговор и без ратификације производити правна дејства. Тумачење међународних уговора подлеже одређеним правилима. Начелно, Бечка конвенција о праву међународних уговора у члану 31. прописује да се уговор мора добронамерно тумачити, према уобичајеном смислу израза у уговору, а у светлости предмета и циља уговора; да контекст, осим текста, увода и прилога обухвата и сваки споразум и инструмент у вези са уговором сачињен међу чланицама; да се осим о контексту мора водити рачуна и о сваком доцнијем споразуму, пракси и релевантном правилу међународног права. Свака суверена држава слободно одлучује да ли ће закључити уговор о међународној правној помоћи и у ком обиму. Међутим, једном потписан и ратификован међународни уговор за државу ствара правну обавезу у случају када се остваре уговорни услови.

Међународни обичаји најстарији су извор међународног права. Међутим, међународни обичаји не губе на значају. Илустративан пример за то је да целокупно међународно уговорно право, то јест обавезност уговорних страна да поштују међународне уговоре, заправо почива на једном међународном обичају – правилу *pacta sunt servanda*. Сходно члану 38. Статута Међународног суда правде, обичај је „доказ опште праксе која је прихваћена као право“. Да би једно правило имало карактер међународног обичаја, није довољно манифестовање доследног и једнооб-

³⁰ Сл. лист СФРЈ (*Међународни уговори и групи споразуми*), 30/72

³¹ Димитријевић, В. и др. (2007), *Основи међународној јавној права*, Београд, Досије, стр. 29

разног понашања субјеката међународног права, што представља објективни елемент. Поред овог услова, неопходно је и да постоји субјективни елемент, који се манифестује као „убеђење да је пракса постала обавезна на основу правног правила“³². Обичајна правила могу да се поделе на универзална обичајна правила која везују све чланице међународне заједнице и регионална обичајна правила која везују само земље једног региона. Обичајно правило може да се манифестује на више начина, неке од форме манифестације су „званичне објаве држава, одлуке међународних и националних судова, војни приручници, национална законодавства, званичне изјаве Међународног комитета црвеног крста и резолуције у међународним организацијама које су изгласане с великом подршком“³³. Може се рећи да је у грађанском праву примена међународног обичаја од изузетног значаја, а да је у кривичном праву њен домет ограничен. Ограниченост примене обичајног права лежи управо у чињеници да кривично право захтева прецизне кодификације, сходно максими *nullum crimen nula poena sine lege*. Међутим, у пракси Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију, међународни обичаји примењивани су у великој мери. Тако, на пример, у неким одлукама Трибунал је приликом оцене да ли је за конкретан случај надлежан, а сходно максими *nullum crimen sine lege*, оценио да је надлежан само за дела која су у време извршења била кривична дела према обичајном праву, без обзира на то да ли су у време извршења била прописана као кривична дела која обавезују стране у сукобу. За практичну примену међународне кривичноправне помоћи од значаја је још један међународни обичај – начело *non-refoulement*, тј. начело невраћања. Ово начело подразумева обавезу државе да приликом протеривања или изручивања неког лица мора да води рачуна о томе да ли лицу у земљи којој би требало да буде изручено прети злостављање. Уколико лицу које треба да буде изручено прети злостављање у земљи изручења, држава је дужна да извршење не спроведе.³⁴

³² Пресуда од 20. фебруара 1969. године, ICJ Reports, 1969, str. 44, преузето из Димитријевић, В. и др. (2007), *Основи међународној јавној праву*, Београд, „Досије“, стр.48

³³ Henckaerts, J. M., Doswald-Beck L. (2005), *Обичајно међународно хуманитарно право*, Том I, Правила (на српском), Cambridge University Press, преузето из Иванишевић, Б. (2008), *Водич кроз Хашки трибунал*, Београд, Мисија ОЕБС у Србији

³⁴ Наведено начело садржано је и у Конвенцији о статусу избеглица УН и Конвенцији против мучења УН, а Европски суд за људска права у неколико својих одлука потврдио је наведено начело, нпр. *Jabari v. Turkey*, App. No. 40035/98 (2000)

Општа правна начела која признају цивилизовани народи извор су права који подразумева начела призната од ширег круга држава, то јест које шири круг држава прописује у свом унутрашњем праву и признаје у пракси и која се сматрају цивилизацијском тековином, заједничком свим главним правним системима. Кривично право познаје низ цивилизацијских, општеприхваћених тековина као што су *nulum crimen sine lege*, *nulla poena sine lege*, забрана ретроактивности, индивидуална кривична одговорност, ирелевантност јавне функције, одговорност командујућих лица и других претпостављених, душевни елемент, основи за искључење кривичне одговорности, грешка у чињеници или грешка у праву, наредба надређеног³⁵.

Статут Међународног суда правде у изворе права, као помоћно средство за утврђивање правних правила судске одлуке, сврстава и доктрину најпозванијих стручњака јавног права разних народа. У погледу судских одлука, у кривичноправној материји, као помоћни извор права могу послужити одлуке донете пред међународним војним трибуналима у Нирнбергу и Токију, одлуке Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију и Међународног кривичног трибунала за Руанду, као и одлуке донете пред Европским судом за љуска права.

2. Мултилатерални споразуми о кривичноправној помоћи

Уједињене нације

Уједињене нације основане су са идејом да буду темељ новог међународног поретка, у коме неће бити места за нове ратове. Стога је циљ Уједињених нација одржавање међународног мира и безбедности. Како би се уклонили узроци ратова, Уједињене нације прокламују развијање пријатељских односа међу државама на основу једнаких права и самоопредељења народа, међународну сарадњу у решавању проблема и унапређење људских права.

УН, као највећа глобална међународна организација, поред осталог има за циљ сузбијање свих облика криминалитета, а нарочито оних које имају неки елемент иностраности. Стога су Уједињене нације усвојиле велики број међународних уговора којима се криминализују одређени облици понашања као међународна кривична дела, заузимају се ставови

³⁵ *Јавнојужилачки приручник*, Станко Бејатовић, стр. 355, 2009, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије

према криминалној политици и стандардима заштите људских права у кривичном поступку. Земље чланице Уједињених нација имају обавезу да спроводе кривични прогон лица која су извршила кривична дела и да предузимају све мере и радње, самостално или путем пружања или тражења међународне кривичноправне помоћи, ради сузбијања кривичних дела. Уједињене нације су, с друге стране, ради ефикасног спровођења циљева, креирале већи број извора тзв. „меког права“. Меко право не садржи правно обавезујуће норме, али својом цивилизацијском утемељеношћу представља ауторитет за државе да у својим националним законодавствима следе принципе изложене у „меком праву“. Најчешћи облик изражавања „меког права“ у Уједињеним нацијама су норме, смернице и модели уговора. Уједињене нације су, као „меко право“, створиле неке моделе двостраних уговора којима се регулишу поједини модалитети пружања међународне правне помоћи.

УН сагледавају проблематику криминала више с политичког него с правног аспекта, и из тог се разлога углавном ослањају на приступ регулисању појединих кривичних дела, односно различите облике криминала који имају неке елементе иностраности. Тако, на пример, постоји велико залагање Уједињених нација на пољу борбе против геноцида, трговине наркотицима, тероризма, транснационалног организованог криминала и корупције.³⁶

Ради спречавања трговине наркотицима, Уједињене нације донеле су три конвенције: Јединствену конвенцију о опојним дрогама од 20. марта 1961. године,³⁷ Конвенцију о психотропним супстанцама од 21. фебруара 1971. године,³⁸ Конвенцију против забране трговине опојним дрогама и психотропним супстанцама од 19. децембра 1988. године („Бечка конвенција“).³⁹ Конвенције из 1961. и 1971. кодификовале су мере надзора над прометом наркотика ради раздвајања допуштене медицинске употребе психотропних супстанци од њихове злоупотребе. Бечка конвенција о опојним дрогама из 1988. године, која је ступила на снагу 1990, предвидела је бројне мере које морају бити имплементирани у национална законодавства, а неке од њих односе се и на поступање правосуђа у борби против трговине наркотицима. Такође, Конвенција је значајна по томе што предвиђа мере за спречавања прања новца проистеклог из трго-

³⁶ Крапац, Д. (2006), *Међународна казненоправна помоћ*, Загреб, „Народне новине“, стр.18

³⁷ Службени лист СФРЈ, *Међународни уговори* 2/64

³⁸ Службени лист СФРЈ, *Међународни уговори* 40/73

³⁹ Службени лист СФРЈ, *Међународни уговори* 14/90

вине наркотицима, као и мере и моделе кривичноправне међународне помоћи на пољу борбе против тог вида транснационалног криминала.

У периоду од 1963. до 1999. године Уједињене нације донеле су 12 конвенција ради спречавања тероризма, за који је Резолуцијом УН 1373 од 28. новембра 2001. године констатовано да су његови „чинови, методе и пракса“ супротни циљевима и начелима УН. У конвенцијама се препознају различити облици тероризма, односно терористичког насиља, нпр. кривична дела против сигурности цивилног ваздухоплова, дипломатског особља, талаца, терористички напади бомбама и сл. Из наведених конвенција за државе чланице настале су обавезе као што је прописивање одређених кривичних дела у националним законодавствима, обавеза кривичног прогона за лица која изврше терористички акт. Резолуцијом 1373 предвиђене су бројне мере држава чланица Уједињених нација у борби против тероризма, а спровођење је поверено посебном Одбору Уједињених нација против тероризма.

На плану транснационалног криминала, 12. децембра 2000. године у Палерму је донета Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала, заједно с два протокола (о спречавању и кажњавању трговине људима, а посебно женама и децом; о спречавању кријумчарења људи копном, морем и ваздухом). Године 2001. Конвенцији је придодат Протокол о забрањеној производњи и трговини ватреним оружјем, његовим деловима и муницијом. Конвенција је прихваћена на Миленијумском заседању Резолуцијом А/55/25. Конвенција на опсежан начин обавезује државе чланице на предузимање низа законских, управних, правосудних мера ради спречавања организованог транснационалног криминала. Неке од мера су одговарајућа инкриминација учествовања у организованој криминалној (злочиначкој) групи, питање прања новца и одговорности правних лица за кривична дела, одузимање незаконито стечене имовинске користи, установљење посебних процесних мера, установљење посебног оквира за пружање међународне правне помоћи у кривичним стварима за кривична дела извршена од стране организоване транснационалне групе, а посебно сарадње држава на размени информација, техничкој помоћи и едукацији службених лица. Чланом 32. Конвенције предвиђено је установљење Конференције странака конвенције чији је задатак да даје препоруке државама чланицама и омогућава им међусобну ефикасну сарадњу, као и ефикасну сарадњу с другим међународним организацијама и невладиним организацијама које су од значаја за борбу против организованог транснационалног криминала.

Генерална скупштина Уједињених нација је, дефинишући корупцију као злоупотребу јавних овлашћења ради користољубља или других лич-

них циљева, Резолуцијом 55/61 од 4. децембра 2000. године прокламовала политичку вољу за доношењем једног свеобухватног правног документа који би државе чланице обавезао на правне мере борбе против корупције. Препознајући корупцију као сукоб интереса, проневеру, пасивно и активно подмићивање, непотизам, изнуду и уцену, Конвенција Уједињених нација против корупције, донета 9–11. децембра 2003. године, предвидела је низ мера које чланице имају обавезу да спроведу. Тако, на пример, државе чланице имају обавезу да успоставе антикоруптивна тела, да спроведу мере ради транспарентности у финансирању изборних кампања политичких странака, транспарентности поступка и одговорности службених лица у кључним јавним секторима, контролу јавних набавки. Такође, Конвенција подразумева и обавезу прилагођавања кривичног законодавства у смислу измене постојећих инкриминација. У погледу међународне правне помоћи, Конвенција предвиђа обавезу чланица да сарађују на пољу размене информација, повраћаја средстава и сл.

Савет Европе

Савет Европе је регионална европска организација која за циљ има унапређење интеграције европског континента, заштите слободе појединца, политичке слободе и владавине права. Један од задатака Савета Европе је и унапређење међудржавне сарадње на пољу борбе против криминала. На иницијативу Европског одбора за проблеме криминалитета, у оквиру Савета Европе донето је неколико вишестраних уговора о изручењу, међународној кривичноправној помоћи и другим моделима међудржавне сарадње. Наведени уговори, тј. конвенције имали су велики утицај на развој кривичноправне међународне помоћи, јер су неки модели помоћи први пут кодификовани и добили обавезујући карактер. Неки уговори послужили су као модел за двостране међународне уговоре или за регулисање одредаба унутрашњег права земаља чланица.

Савет Европе поступно је развијао рад на пољу међународне кривичноправне помоћи. У првој фази донете су две конвенције, и то две основне – Конвенција о екстрадицији и Конвенција о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима. Касније, током 60-тих и 70-тих година, донето је више конвенција које су на специјализован начин уредиле процедуру и облике међународне кривичноправне сарадње за различите модалитете помоћи, као што је надзор над условно осуђеним или условно ослобођеним лицима, међународно важење кривичних пресуда, пренос поступака и сл. Од осамдесетих година настављен је тренд доношења специјалистичких конвенција, али земље чланице све чешће

конвенције прихватају с резервом. Такође, постоји тренд доношења протокола на већ важеће конвенције.

Европска конвенција о екстрадицији⁴⁰ усвојена је 1957. године, а ступила је на снагу 1960. године. Од стране СРЈ ратификована је 2001. У преамбули конвенције стоји да је конвенција донета уз оцену да усвајање јединствених правила у вези са изручењем може бити од велике помоћи при постизању јединства, а претходно се у њој наводи да је циљ Савета Европе постићи што већу јединственост чланица. Конвенцијом се чланице обавезују да ће једна другој изручавати лица против којих се води поступак због кривичног дела, или се траже због издржавања казне или мере безбедности, на основу судске одлуке, у складу са условима Конвенције. Екстрадиција се допушта под условом узајамности, с тим што се екстрадиција не допушта за политичка кривична дела. Такође, уговорна страна може да одбије изручење свог држављанина или извршење уколико се ради о кривичном делу које је почињено у целости или делимично на територији државе од које се екстрадиција тражи. Конвенцијом је предвиђено ограничење екстрадиције у случајевима застарелости и *ne bis in idem*. Чланом 12. предвиђено је на који се начин захтев доставља и у којој форми, а чланом 14. Конвенција прописује начело специјалности. Чланом 28. прописано је на који се начин односе билатерални уговори према Конвенцији: „Ова конвенција ће, с обзиром на ове земље на које се примењује, надвладати над одредбама било ког билатералног уговора, конвенције или уговора о изручењу, склопљеног од стране било које две уговорне стране.“ Уговорне стране могу међусобно закључити само уговоре у сврху допуне одредби Конвенције, или олакшања њене примене.

Додатним протоколом уз Европску конвенцију о екстрадицији од 1975. године, који је ступио на снагу 1979. године,⁴¹ у члану 1. предвиђено је да се, за сврхе Конвенције, политичким кривичним делима неће сматрати кривична дела против човечанства, дефинисана Конвенцијом о спречавању и кажњавању злочина геноцида од 1948. године Генералне скупштине Уједињених нација. Такође је предвиђено да се неће одобрити екстрадиција лица против ког је донета правноснажна и извршна пресуда у трећој земљи уколико је у односу на лице донета ослобађајућа пресуда, уколико је казна затвора извршена у целости и у случају када је окривљени осуђен, али још није донета одлука о казни. Другим додатним протоколом уз Европску конвенцију о екстрадицији од 1978. годи-

⁴⁰ Службени лист СРЈ, *Међународни уговори* 10/2001

⁴¹ *ibidem*

не⁴², поред осталог предвиђено је да замољена држава има право да одбије изручење лица другој држави уколико је лицу суђено у одсуству, а по мишљењу те државе кривични поступак, вођен без окривљеног, није испуњавао стандарде минимума права на одбрану. Такође, прописано је да се изручење може одбити уколико је у замољеној држави за предметно кривично дело предвиђена амнестија. У погледу форме захтевања међународне праве помоћи предвиђено је да се захтев шаље у писаном облику, а да га упућује министарство правде стране која тражи изручење, с тим што се не искључује достава дипломатским путем Министарству правде замољене државе.

Конвенција о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима усвојена је 1959, а ступила је на снагу 1962. године⁴³. У преамбули Савет Европе констатује да је узајамна помоћ повезана с питањима екстрадиције, што је већ регулисано Европском конвенцијом о екстрадицији. У члану 1. прописано је да се стране обавезују да ће у највећој мери једна другој пружити узајамну судску помоћ у погледу кривичних дела. Конвенција се не примењује на хапшења и извршења пресуда. Правна помоћ пружа се путем судске замолнице, на начин предвиђен правом замољене земље. На изричит захтев земље која упућује молбу, замољена држава ће је обавестити о датуму и месту испуњења замолнице. Чланом 10. регулисана је замолница за достављање судског позива. Чланом 11. регулисано је питање трансфера особа које су лишене слободe. Замољена држава може да одбије трансфер уколико особа која је лишена слободe то одбије, уколико је њена присутност неопходна у кривичном поступку који се води на подручју замољене државе, уколико би трансфер довео до продужења задржавања, односно притвора, или уколико постоје други одлучујући разлози који се противе трансферу на подручје државе која је затражила трансфер. Чланом 14. регулисана је форма замолнице. Замолница мора да садржи назив тела које упућује замолницу, предмет и разлоге замолнице, идентитет и држављанство особе која је у питању (уколико је то могуће), а када је неопходно, и име и адресу особе којој треба извршити доставу. Чланом 21. регулисано је пружање информација у вези с поступком. Информације које једна држава пружа другој у вези с поступком пред судовима прослеђују се преко Министарства правде.

⁴² *ibidem*

⁴³ Службени лист СРЈ, *Међународни ујовори* 10/2001

3. Међународно кривично правосуђе

За разлику од међународне кривичноправне помоћи која се тиче односа две државе, тј. предузимања радњи или мера од стране једне државе, а на молбу друге државе ради омогућавања или реализације кривичног гоњења, што представља однос сарадње држава – хоризонтални режим и стварање надржавних механизма за заштиту људских права и формирање надржавних кривичних судова и трибунала условили су настанак новог односа у сарадњи држава и међународних кривичних судова који почивају на односу тзв. вертикалног режима, у коме је интерес међународне заједнице претежнији од интереса поједине државе.

Идеја о потреби формирања наднационалног кривичног суда први пут је изражена 1870. године, када је тадашњи председник Међународног црвеног крста затражио оснивање међународног кривичног суда који би судио злочинцима из немачко-француског рата. Потом, након Версајског мира (1919), победничке силе покушале су да суде немачком цару Вилхелму Другом пред специјалним трибуналом, али у томе нису успеле, јер је Холандија одбила захтев за његово изручење позивајући се на правило *nullum crimen sine lege*. Прави развој идеје међународног кривичног правосуђа започео је, након Другог светског рата, оснивањем међународних војних трибунала у Нирнбергу и Токију. Оснивањем судова, тј. *ad hoc* трибунала за бившу СФРЈ и Руанду, ма колико је правни основ за њихово оснивање био споран, отворен је пут ка утемељењу међународног кривичног права и оснивању легитимног сталног међународног кривичног суда.

4. Статут Међународног кривичног суда (ИСС)

Потреба постојања једног сталног кривичног суда на светском нивоу стара је идеја. Генерална скупштина Уједињених нација је 1948. године затражила од Комисије за међународно право да испита могућност оснивања сталног међународног кривичног суда. Међутим, иако су уследили дипломатски напори, због незаинтересованости и противљења великих сила идеја је ухватила корена тек педесетак година касније, по окончању хладног рата – 1989. године, када је Генерална скупштина од Комисије затражила да припреми нацрт статута суда, који је ревидиран 1994. године, после пријема сугестија и примедби. Године 1995. Генерална скупштина оснива Комитет, чији је задатак био да настави са радом на тексту и припреми дипломатску конференцију. Дана 18. јула 1998. године, на међународној конференцији у Риму, усвојен је Статут

Међународног кривичног суда. Дана 11. априла 2002. године, од 139 земаља потписница, њих 66 депоновало је код Генералног секретара своје инструменте ратификације. Статут је ступио на снагу 1. јула 2002. године. Суд је званично отворен 11. марта 2003, када су судије положили заклетву. Формирање Међународног кривичног суда представља победу идеје хуманитарног права и међународне правде. Међутим, сенку сумње на објективну моћ овог суда баца чињеница да највеће светске силе – САД, Кина и Русија, три сталне чланице Савета Безбедности, нису приступиле Статуту.

Седиште Међународног кривичног суда је у Хагу. Суд чине председништво, три судска одељења – жалбено, судеће и оно које води претходни поступак, канцеларија тужиоца и секретаријат. Судије се бирају по сложеној процедури са две листе – листе стручњака из области кривичног права и листе стручњака из области међународног права и људских права, те међународног хуманитарног права, и то тако што свака чланица може да предложи кандидата, а избор се врши тајним гласањем на седници Скупштине држава чланица. Судије морају имати различита држављанства. Да би се неко кандидовао за судију, мора да испуњава више услова, и то признату стручност и искуство у области кривичног или релевантних области међународног права. Тужиоци су странке у поступку пред Међународним кривичним судом, али због њихових овлашћења која су од великог значаја – право и обавеза кривичног гоњења, као и подизање оптужнице – њихов избор такође подлеже строгим правилима. Тужилац и његови заменици морају да имају различита држављанства, високе моралне квалитете и стручне квалификације, као и да течно говоре бар један од језика суда. Скупштина УН делује на рад тужиоца путем механизма надзора и буџета.

Међународни кривични суд представља сталну институцију чији је смисао да буде комплементаран с националним кривичним правосуђем. Комплементарност пре свега подразумева да национална законодавства треба да прихвате кривична дела дефинисана у Римском статуту а да национални судови имају примарну надлежност за гоњење учинилаца тих кривичних дела, тј. да „примарна одговорност за гоњење тешких међународних кривичних дела примарно припада националном кривичном правосуђу“.⁴⁴ Суд има специфичан однос са Уједињеним нацијама, с којима заснива консензуални однос, али суд је истовремено независан од самих Уједињених нација. С друге стране, поље деловања Савета

⁴⁴ Шкулић, М. (2005), *Међународни кривични суд, надлежности и постојање*, Београд, Правни факултет Универзитета у Београду, стр. 359.

безбедности УН умногоме се преклапа с пољем деловања суда, односно тужилаштва, због чега Савет безбедности има и специфична овлашћења у односу на покретање поступка.

Извори права за суд су: примарни извори – Статут (познат као Римски статут), Елементи кривичних дела и Правила о поступку и доказима, и секундарни – други међународни уговори, као и општа начела и правила међународног права. Под међународним уговорима подразумевају се пре свега хашке и женевске конвенције. У погледу општих начела и правила међународног права, они се пре свега односе на међународно обичајно право. Такође, извор права су општа начела кривичног права која су заједничка свим главним правним системима света. „Идеје међународне правде, поштовања хуманитарног права, једнакости свих у погледу кривичне одговорности и обустављања некажњивости диктатора – само су нека од начела на којима је Суд заснован.“⁴⁵

Можемо закључити да је, до усвајања Римског статута, развој међународног кривичног права био под претежним утицајем међународног јавног права, које као специфична грана извор права не налази у законима, или бар не претежно у законима, већ у међународним уговорима, конвенцијама, одлукама међународних тела или њиховим препорукама, па чак и у међународним обичајима.⁴⁶ Усвајањем Римског статута и других формалних извора права створени су нормативни услови за развој међународног кривичног права, легитимитет суда и легалитет његових одлука, имајући у виду да ранији *ad hoc* трибунали нису имали стабилне изворе права (извори су имали *ad hoc* карактер, примењивали су се ретроактивно и постојала је могућност њиховог мењања у току поступка). До оснивања сталног Међународног кривичног суда, због недостатака прецизности постојећих норми, развој међународног кривичног права био је зависан од домаћих или међународних судија.⁴⁷ Ставови судија *ad hoc* трибунала нису се кретали у строгим нормативним оквирима, јер таквих, строгих оквира није ни било, а с друге стране правницима је познато да једна од најважнијих тековина кривичног права – начело законитости – подразумева строге нормативне оквире и да искључује принципе аналогije.

⁴⁵ Димитријевић, В. и др. (2007), *Основи међународној јавној људској права*, Београд, Београдски центар за људска права, стр.237.

⁴⁶ Шкулић, М, *opus citatum*

⁴⁷ D. Hunt (2004), *The International Criminal Court*, „Journal of International Criminal Justice“, Oxford University Press, Vol. 2, No. 1, Oxford, London, стр.57, преузето из Шкулић, М. (2005), *Међународни кривични суд, надлежност и људски*, Београд, Правни факултет Универзитета у Београду, стр. 156.

Суд је стварно надлежан за вођење кривичних поступака у вези са међународним кривичним делима, то јест међународним злочинима, таксативно наведеним у Римском статуту: геноцид, злочин против човечности, ратни злочини и агресија. Прописивањем наведених кривичних дела у потпуности је остварено начело законитости – основне тековине савременог кривичног права. Све државе чланице (потписнице Римског статута) дужне су да у своја национална законодавства унесу инкриминације из Римског статута. Поред наведених кривичних дела, Статут у члану 30. прописује субјективне елементе међународних злочина. Наиме, према Статуту, умишљај и сазнање су субјективни елементи злочина. У члану 31. Статут предвиђа постојање крајње нужде и принуде као основа за искључење кривичне одговорности и одређује њихов опсег. У односу на ратне злочине, сходно члану 8. Статута, суд ће бити надлежан само ако су они почињени као део плана или политике, или уколико је дошло до масовног вршења таквих злочина. Такође, треба споменути и тзв. допунску стварну надлежност Суда. Наиме, Статут је предвидео да ће Суд бити надлежан и за кривична дела против правосуђа, и то уколико током поступка од стране неког од учесника буде извршена опструкција у односу на субјекте поступка или поступак – нпр. давање лажног исказа, подмићивање, застрашивање и сл.

Надлежност суда постоји када национални судови нису у стању или не желе да суде, односно када се испостави да су редовни међународни или унутрашњи механизми затајили. Месна надлежност Суда постоји уколико је кривично дело за које је суд стварно надлежан извршено на територији државе која је прихватила надлежност Суда, било приступајући Римском статуту, било изјавом, или уколико је лице за које постоји сумња да је извршило кривично дело држављанин државе која је чланица Римског статута. Суд може да буде надлежан и у случају када кривично дело тужиоцу пријави Савет безбедности поступајући на основу одредаба главе VII Повеље УН. Персонална надлежност установљена је само над пунолетним физичким лицима који су држављани неке од чланица Римског статута. Временска надлежност ограничена је само на кривична дела учињена после ступања на снагу Римског статута, и то је кључна разлика овог суда од свих других *ad hoc* трибунала, чија се временска надлежност простирала и на период пре њиховог оснивања. Правило *nullum crimen sine lege* такође је предвиђено Статутом. Оптужени може бити одговоран само за кривична дела која су у време извршења Статутом била прописана као кривична дела.

Поступак пред Међународним кривичним судом, иако има елементе карактеристичне за англосаксонски тип кривичног поступка, у највећем

делу почива на континентално-европском типу кривичног поступка (за разлику од Хашког трибунала). Функција оптужења, функција одбране, функција вођења поступка и пресуђења потпуно су одвојене. Тужилац има главну улогу до фазе суђења – почетка главног претреса. У надлежност тужиоца спада и вођење истраге. Држава која је чланица Статута или Савет безбедности могу поднети процесну иницијативу за покретање поступка. Такође, тужилац може покренути поступак и без иницијативе државе, односно Савета безбедности, уколико сазна информације да је извршен међународни злочин који спада у надлежност Суда. Савет безбедности, као орган Уједињених нација надлежан за очување мира и безбедности, може одложити истрагу или подизање оптужнице за годину дана. Тужилац кривично гоњење предузима на основу неколико начела. Прво је начело акузаторности, које подразумева да процесна иницијатива не спада у надлежност суда, већ само у надлежност тужиоца. Друго је начело легалитета и официјелности – тужилац је дужан да предузме кривично гоњење по службеној дужности. Треће је начело опортунитета – кривично гоњење не мора се нужно предузети ако су остварени одређени услови. У Римском статуту предвиђено је да ће гоњење бити предузето само за најозбиљнија кривична дела која иначе спадају у стварну надлежност Међународног кривичног суда. Четврто је начело *ne bis in idem*, које у Римском статуту има тројаку садржину: прво, да се пред Међународним кривичним судом не може судити лицу за кривично дело за које је одлуком Међународног кривичног суда осуђен или ослобођен, изузев у случајевима процесних изузетака; друго, да се пред другим судом неће судити лицу које је осуђено или ослобођено одлуком Међународног кривичног суда, и треће, да се лицу коме је већ суђено од стране другог суда за кривична дела из чланова 6, 7. или 8. Статута неће поново судити пред Међународним кривичним судом.

Доказна начела Међународног кривичног суда су: непосредност у извођењу доказа, начела слободне оцене доказа и начело *in dubio pro reo*. Основни вид начела непосредности јесте тај да није могуће суђење у одсуству, као и да своју одлуку Суд може да донесе само на основу доказа који су изведени на суђењу и који су били предмет претреса. Слободна оцена доказа у Правилима о поступку и доказима значи да суд у складу са доказним правилима, на основу дискреционог права, слободно оцењује доказе, њихову важност и допуштеност. Начело *in dubio pro reo* у Римском статуту дефинисано је у процесном смислу и у смислу законитости. Наиме, подразумева степен убеђености суда у кривицу окривљеног, али уједно и забрану примене аналогije.

Начела вођења кривичног поступка представљају тековине кривичног процесног права: начело расправности, усмености, јавности, већинског одлучивања, слободног судијског уверења, правног лека, истине и начело поштеног вођења поступка.⁴⁸

Окривљени пред Међународним кривичним судом располаже низом права која су саставни део основног права окривљеног – права на одбрану. Римски статут прихвата и основну тековину прихваћену у свим савременим демократским националним законодавствима – претпоставку невиности, што захтева да се према осумњиченом, односно окривљеном лицу има поступати као да је невино, да је терет доказивања на страни тужиоца, односно да осумњичени или окривљени не морају доказивати своју невиност те да кривица мора бити доказана, у континенталном праву – сходно слободном судијском уверењу, а у англосаксонском праву – сходно правилу „ван сваке разумне сумње“. Током истраге осумњичени има право на заштиту права на физички и психички интегритет, гарантовано му је право на употребу сопственог језика током испитивања, као и право на заштиту личне слободе од самовољног хапшења. Такође, има право да буде обавештен за шта се терети, има право да се брани ћутањем и право на стручну правну помоћ од стране лица које изабере. Међутим, током истраге осумњичени нема право да оствари увид у доказе којима тужилац располаже. Током суђења окривљени има право да буде обавештен о разлозима оптужбе на свом језику, право на довољно времена и могућности за припрему одбране, право на суђење без непотребног одуговлачења, право на лично присуство током суђења, право на испитивање сведока, право на писане или усмене изјаве и сл. Окривљени има право на браниоца кога може сам да изабере са листе бранилаца који имају право одбране пред Међународним кривичним судом, или да му бранилац буде додељен. Такође, окривљени има право на накнаду штете у случају неоснованог лишења слободе и притварања, као и неоправдане пресуде.

У односу на окривљеног, суд може да примени мере којима се обезбеђује његово присуство. Постоје три мере обезбеђења присуства окривљеног: судски позив, налог за хапшење и притвор. Налог за хапшење, иако формално издвојен, не представља самосталну меру, већ се подразумева да ће лицу у односу на које буде одређена ова мера бити одређен и притвор. Основи за притвор јесу опасност од бекства, опасност од недозвољене опструкције кривичног поступка (утицај на сведоке, саучес-

⁴⁸ Шкулић, М. (2005), *Међународни кривични суд, надлежности и послови*, Београд, Правни факултет Универзитета у Београду, стр. 315.

нике, прикриваче, уништење или сакривање материјалних доказа и сл.) и спречавање настављања извршења кривичног дела. Предаја тражених лица Међународном кривичном суду заправо представља изручење лица, али земље потписнице Римског статута приликом предаје лица не спроводе екстрадициона правила јер се не ради о класичној међудржавној екстрадицији. Међутим, предаја лица подлеже основном принципу карактеристичном за међудржавну сарадњу, тако што лицу може бити суђено само за оно кривично дело због кога је предато Суду.

Ефикасан рад Међународног кривичног суда, имајући у виду специфичности његове стварне надлежности, није могућ без пуне међународне сарадње и пружања правне помоћи на међудржавном нивоу. Услови за међудржавну сарадњу на пољу пружања правне помоћи успостављени су као резултат комплексних мултилатералних преговора и за разлику од пружања правне помоћи *ad hoc* трибуналима, можемо рећи да се међународна сарадња и пружање правне помоћи у одредбама Статута не могу подвести под класичан систем вертикалне сарадње. Према Статуту, међународна сарадња одвија се у два основна правца. Први је хапшење лица које суд тражи и његово изручење, а други подразумева остале облике сарадње, који могу да буду правног или фактичког карактера. Међународну правну помоћ и сарадњу Суду могу да пруже не само земље чланице већ и друге земље које нису приступиле Статуту, као и међународне организације и поједине невладине организације. Сарадња Суда и држава је двострана. Наиме, Суд може пружити правну помоћ државама уколико оне то захтевају и уколико су за то испуњени одређени услови. Најчешћи облици сарадње држава са Међународним судом правде, поред предаје лица, јесу потражно-идентификационе радње, доказне радње, организационо-техничке радње, заштитне мере, радње у односу на имовинска добра повезана са извршењем кривичног дела и сл. Замољена држава може да одложи извршење захтева за пружањем помоћи уколико то захтевају интереси актуелне истраге или ако је то оправдано због уложеног приговора допуштености покретања или вођења поступка. Приликом пружања правне помоћи, право замољене државе је примарно. Ако је могуће спровести тражене радње на начин идентичан начину из захтева, то ће се и учинити уколико није у несагласности са правом државе која помоћ пружа. Под одређеним условима тражилац може директно на територији неке државе извршити радње садржане у захтеву, али само уколико те радње не подразумевају примену принуде или силе. Држава чланица може да одбије у целости или делимично захтев Суда за помоћ уколико се захтев односи на подношење докумената или откривање података од значаја за државну безбедност.

5. Статут Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију (ICTY)

Међународни кривични трибунал за бившу Југославију основан је резолуцијом Савета безбедности Уједињених нација број 828 од 25. маја 1993. године, на основу Главе VII Повеље УН, која предвиђа да Савет безбедности може предузети мере ради одржавања или васпостављања мира и безбедности. Седиште трибунала је у Хагу. Основни акт Трибунала јесте Статут, који је усвојен од стране Савета безбедности, а Правила о поступку и доказима усвојена су од стране судија на пленарној седници Трибунала. Специфична карактеристика Правила о поступку и доказивању јесте та да овај правни извор није непромењивог карактера, правила могу да се мењају и током поступка, што може да изазове сумњу у правну сигурност странака у поступку. Предлог за измену правила може поднети судија, тужилац или секретар суда.

Основна карактеристика поступка пред трибуналом јесте та да поступак у највећем делу почива на типичним правилима англосаксонске кривичне процедуре – адверзијалног поступка.

Основни субјекти поступка пред Хашким трибуналом су: трибунал који врши функцију вођења поступка и функцију пресуђења кривичне ствари; тужилац који обавља функцију кривичног гоњења и оптужења, али му такође припада и функција истраге која није судског карактера, као и окривљени. Окривљени и тужилац су странке у поступку.

Трибунал има укупно 11 судија и сви морају да буду из различитих држава и да поседују изузетне стручне квалификације и личне моралне особине. Судије бира генерални секретар УН на основу претходно састављене листе Савета безбедности. Тужиоца именује Савет безбедности на предлог генералног секретара. Тужилац има функцију кривичног гоњења – вођења истраге и оптужења. Тужилац подношењем оптужнице иницира кривични поступак, али када Суд оптужницу потврди, односно када кривични поступак отпочне, тужилац више не располаже правом оптужбе у пуној мери, тј. он не може да одустане од оптужнице, односно не може самовољно да је повуче, већ му је за то потребна сагласност Суда. Пред Хашким трибуналом није могуће суђење окривљеном у одсуству, чиме је у пуној мери потврђено начело *fair procedure* и начело непосредности. Чланом 20. Статута предвиђено је да је претресно веће дужно да обезбеди правично и брзо суђење те да се поступак води у складу с правилима о поступку и доказима, уз пуно поштовање права оптуженог и дужно обезбеђење заштите жртава и сведока.

Окривљени пред Трибуналом има гарантована следећа права: право на браниоца по сопственом избору или на бесплатну правну помоћ која му се додељује ако нема средстава сам да је плати; прво на бесплатну помоћ преводиоца уколико не разуме нити говори језик на коме се обавља испитивање; право да не даје изјаве и да буде упозорен да ће свака његова изјава, уколико је да, бити забележена и коришћена као доказ. Међутим, када се говори о правима окривљених пред Трибуналом, увек се поставља питање притвора. Притвор се одређује „рутински, скоро као једина мера којом се обезбеђује присуство окривљеног, а његово трајање није ограничено и већ се у неколико случајева протеже у врло дуг рок, без могућности да та мера буде замењена другом, блажом мером“.⁴⁹

Стварна надлежност Хашког трибунала су међународна кривична дела у које спадају тешке повреде Женевских конвенција, повреде ратног права или ратних обичаја, геноцид и злочин против човечности. Услов за надлежност Трибунала, регулисан чланом 1. Статута, јесте да је дело у време извршења представљало кривично дело према обичајном или уговорном праву. У том смислу Трибунал је заузео став да примена обичајног правила којим је једно дело оквалификовано као кривично дело има оправдања тамо где једна од држава у сукобу није прихватила конвенцију са истим тим правилом, па обичајно право остаје једини извор права.⁵⁰ Додатни услов за надлежност Трибунала јесте да је релевантна норма обичајног или уговорног права била приступачна ономе ко ју је прекршио.

Чланом 2. Статута предвиђено је да је трибунал овлашћен да кривично гони особе које су починиле или наредиле да се почине тешке повреде Женевске конвенције од 12. августа 1949. године, односно које су против особа или имовине заштићених одредбама женевских конвенција починиле или наредиле да се почине следећа дела: намерно лишавање живота; мучење или нечовечно поступање, укључујући и биолошке експерименте; намерно наношење великих патњи или тешких повреда тела или здравља; уништавање или одузимање имовине широких размера које није оправдано војном нуждом, а изведено је противправно и безобзирно; присиљавање ратног заробљеника или цивила на служење у снагама непријатељске силе; намерно ускраћивање права ратном заробљенику или цивилу на правичан и редован судски поступак; противпра-

⁴⁹ Шкулић, М. (2005), *Међународни кривични суд, надлежности и постојање*, Београд, Правни факултет Универзитета у Београду, стр. 108.

⁵⁰ Овакав став је изнет од стране Жалбеног већа у случају Тадић (децембар 1995), презето из Иванишевић, Б. и др. (2008), *Водич кроз Хашки трибунал*, Београд, Мисија ОЕБС у Србији, стр.4.

вна депортација или премештање, или противправно заточење цивила; узимање цивила за таоце. Дакле, овај члан даје овлашћење Трибуналу да кажњава за тешка кршења четири женевске конвенције из 1949. године, којима су прописане повреде које се квалификују као „ратни злочини“ и којима се штите цивили и друга лица која у тренутку извршења кривичног дела не учествују у сукобу. Да би постојао ратни злочин, мора претходно да постоји оружани сукоб. У пресуди Тадићу наведено је: „Оружани сукоб постоји свуда где се прибегло оружаном сили између држава или продуженом оружаном насиљу између власти и организованих наоружаних група унутар једне државе.“⁵¹ Такође, није довољно да постоји само оружани сукоб, већ он мора да има карактер међународног оружаног сукоба. У том смислу Трибунал је заузео став да сукоб поприма карактер међународног када – иако није настао између две или више држава – нека друга држава интервенише својим трупама, или ако нека од страна у сукобу делује за рачун треће државе.

Члан 3. Статута овлашћује Трибунал да кривично гони особе које су прекршиле законе и обичаје ратовања. Кршења закона и обичаја ратовања према Статуту укључују повреде, али се не ограничавају на коришћење отровних оружја или других оружја смишљених за наношење непотребних патњи, на безобзирно разарање градова, села или насеља, или пустошење стамбених објеката или зграда; заузимање, уништавање или намерно наношење штете установама намењеним религији, добротворним сврхама и образовању, уметности и науци, историјским споменицима и уметничким и научним делима; пљачкање јавне или приватне имовине. Дакле, члан 3. Статута обухвата теже повреде хуманитарног права.

Чланом 4. Статута Трибунал је овлашћен да кривично гони особе које су починиле геноцид или неко од других дела наведених у члану. Под геноцидом Статут дефинише: убијање припадника групе; наношење тешке телесне или душевне повреде припадницима групе; припадницима групе смишљено намењене животне услове срачунате да доведу до њеног потпуног или делимичног физичког уништења; увођење мера којима је циљ спречавање рађања унутар групе; присилно премештање деце из те групе у другу, а све уколико су дела почињена с намером да се у целисти или делимично уништи нека национална, етничка, расна или верска група као таква. Под другим кажњивим делима сматрају се: геноцид, удруживање ради извршења геноцида, директно и јавно подстицање на извршење геноцида, покушај извршења геноцида, саучесништво у геноциду.

⁵¹ Иванишевић, Б. и др. (2008), *Водич кроз Хашки трибунал*, Београд, Мисија ОЕБС у Србији, стр. 8

Одговорност трибунала да кривично гони особе одговорне за злочине против човечности регулисана је чланом 5. Статута. Под злочиним против човечности подразумевају се кривична дела почињена у оружаном сукобу, било међународног или унутрашњег карактера, која су усмерена против било ког цивилног становништва. То су следећа кривична дела: убиство, истребљење, поробљавање, депортација, затварање, тортура, силовање, прогони на политичкој, расној и верској основи, друга нехумана дела. Дакле, да би у конкретном случају трибунал био надлежан, неопходно је да је неки од злочина извршен током оружаног сукоба. Општи услови који морају да буду испуњени да би се радило о злочину против човечности су следећи: „мора постојати напад; дела оптуженог морају бити део напада; напад мора бити усмерен против цивилног становништва било које категорије; напад мора бити распрострањен или систематски; починилац мора знати да његова дела улазе у оквир распрострањених или систематских напада усмерених против цивилног становништва.“⁵².

Чланом 6. Статута регулисано је да се персонална надлежност Трибунала односи на сва физичка лица, без обзира на њихово држављанство, а чланом 8. ограничена је територијална надлежност на простор бивше СФРЈ, а временска надлежност на период после 1. јануара 1991. године. Како је Трибунал основан 25. маја 1993. године, након чега су донети Статут и Правила о поступку, то значи да је Трибунал надлежан да суди учиниоцима и за кривична дела извршена пре његовог оснивања и доношења правних аката који представљају извор права за Трибунал.

Статут Трибунала у члану 7. афирмише индивидуалну кривичну одговорност наводећи да ће лице које је планирало, подстрекавало, наредило, учинило или на други начин помогло у планирању, припремању или извршењу дела из чланова од 2. до 5. Статута бити индивидуално одговорно за то дело. Иако Статут формално не помиње „заједнички злочиначки подухват“ као облик индивидуалне одговорности, идеја овог облика одговорности нашла се у одлукама Трибунала. Командна одговорност у Статуту трибунала дефинисана је тако што чињеница да је неки од подређених извршио кривична дела предвиђена члановима 2. до 5. Статута не ослобађа његовог надређеног одговорности уколико је: надређени знао или је било разлога да зна да се подређени спрема да почини таква дела или да их је већ починио, а надређени није предузео

⁵² Одлука жалбеог већа у предмету Шешел (31. август 2004), преузето из Иванишевић Б. и др. (2008), *Водич кроз Хашки трибунал*, Београд, Мисија ОЕБС у Србији, стр. 84.

нужне и разумне мере да таква дела спречи или казни починиоце. Дакле, за конструкцију командне одговорности кључна су два елемента: први је постојање односа надређени и подређени и извршење неког кривичног дела из Статута од стране подређеног, а други елемент је да је надређени знао, односно да је било разлога да зна да је дело извршено, односно да се подређени спрема да га изврши, а није предузео мере ради спречавања или кажњавања.

Статут помиње само један основ за искључење кривичне одговорности, и то војну нужду. Међутим у кривичноправној доктрини признају се различити основи за искључење кривице, тј. кривичне одговорности, слично је и у позитивним правима различитих држава. Такође, један правни основ, у неким правним системима и теоријским приступима, може да буде основ за искључење постојања кривичног дела, а у другима основ за искључење кажњивости. Пред Трибуналом су истицани различити основи за које је одбрана тврдила да искључују постојање кривичне одговорности. Тако, на пример: суд је одбио сваки аргумент који се односио на непрописаност дела законом – *nullum crimen sine lege*. Такође, суд је одбијао аргументе да је постојао пристанак жртве који би искључивао кривичну одговорност. У погледу постојања принуде, Трибунал је тесном већином донео одлуку да када су у питању најтежи злочини, претња не искључује кривичну одговорност. Трибунал је одбацио и аргумент нужне одбране на коју су се окривљени често позивали наводећи да страна која води одбрамбени рат не може да почини ратни злочин. У погледу правне заблуде Трибунал је заузео становиште да аргумент може да се прихвати као основ за искључење кривичне одговорности, али само у случајевима у којима међународна норма укључује суптилна питања међународног права. Такође, неки од окривљених истицали су аргумент *tu quoque* сматрајући да чињење сличних злочина од стране противника искључује њихову одговорност, међутим, Трибунал је и овај аргумент сматрао неоснованим.⁵³

Могуће је разликовати три фазе у поступку пред Трибуналом. Прва је припремна фаза, која се састоји од ислеђења и прогона, друга фаза је међуфаза, у којој се одлучује о оптужници и основаности вођења поступка, а трећа фаза је судећа фаза, у којој се доноси мериторна одлука.⁵⁴

⁵³ Иванишевић, Б. и др. (2008), *Водич кроз Хашки трибунал*, Београд, Мисија ОЕБС у Србији, стр. 157-164

⁵⁴ Иванишевић, Б. и др. (2008), *Водич кроз Хашки трибунал*, Београд, Мисија ОЕБС у Србији, стр. 210.

Припремну фазу поступка спроводи тужилац, он позива и испитује осумњичене, жртве и сведоке, прикупља доказни материјал, врши увиђај и сл. Ради предузимања наведених мера тужилац има овлашћење да затражи помоћ од држава и међународних тела као што је Интерпол. Тужилац има право да од држава затражи да заплени доказни материјал, ухапси или притвори осумњичене или оптужене, премести их или изручи Трибуналу, прибави документе, узме исказе или прибави друге доказе, идентификује или утврди боравиште лица, али и друге радње, као што су: предузимање мера ради спречавања бекства, уништења доказа, застрашивања оштећених и сведока и слично. Такође, тужилац може, на основу овлашћења државе на чијој територији се налази осумњичени, окривљени, сведоци, жртве или доказни материјал, самостално да прикупља доказе у циљу спровођења истраге. Ток главног претреса је следећи: оптужба и одбрана дају уводна излагања, потом следи извођење доказа које има страначки карактер (1. изводи доказе тужилац 2. одбрана изводи доказе 3. тужилац изводи доказе ради побијања навода одбране 4. тужилац реплицира и 5. изводе се докази по решењу судског већа), након чега следи завршна реч странака, већање и гласање суда и израда и објављивање пресуде. Пресуда може бити осуђујућа или ослобађајућа. На пресуду странке имају право жалбе. Жалбени основи су: грешка у примени права и чињенична грешка. Не постоји прво жалбе на санкцију. Жалбено веће може потврдити, поништити или преиначити одлуке првостепених већа. Постоји један ванредни правни лек, и то понављање поступка пред Трибуналом, које ће бити дозвољено само уколико се појаве чињенице које нису биле познате током првостепеног поступка, нити су се, уз дужну пажњу, могле открити.

Извођење доказа пред Хашким трибуналом, будући да поступак има типичну адверзијалну основу, своди се на „двобој странака“. Доказе прво презентује тужилац износећи тврдње у оптужном акту и чинећи доступним доказе другој страни – окривљеном и браниоцу. Тужилац је дужан да окривљеном, односно његовом браниоцу преда и копије пропратног материјала који је послат уз оптужни акт када је био послат у суд. Тужилац је дужан да на захтев одбране преда сваки документ, књигу, фотографија и слично, који су релевантни за припрему одбране. Тужилац може од Суда затражити ослобођење од давања информација уколико би откривање информација могло угрозити будућу или текућу истрагу, ако је у супротности са јавним интересом или би могло угрозити безбедносне интересе неке државе. Још једна специфичност поступка јесте могућност коришћења индиректних доказа. Посебну врсту индиректних доказа представља и изјава сведока који се не саслушава дирек-

тно од стране већа, већ само даје изјаву у поступку ван суђења. Улога сведока такође је специфична у односу на континентално право. Хашки трибунал у својству сведока, поред лица која имају сопствена сазнања о кривичном делу и учиниоцу, позива и тзв. сведоке експерте који у суштини представљају вештаке. Такође, у посебним ситуацијама и сам окривљени, уколико то жели, може да буде саслушан у својству сведока у корист своје одбране.

Сврха кажњавања од стране Трибунала прописана је чланом 24. Статута. Трибунал, приликом одмеравања казне, мора да води рачуна о одвраћању и ретрибуцији. А у пресуди о казни претресног већа у предмету Дероњић у марту 2004. године наводи: „За разлику од освете, ретрибуција у себи садржи начело суздржаности – ретрибуција захтева изрицање праведне и примерене казне и ништа више од тога“.⁵⁵ Статутом је предвиђено да је претресно веће ограничено на изрицање казни затвора, а да ће приликом изрицања затворских казни имати у виду општу праксу изрицања ових казни пред судовима бивше Југославије. Приликом изрицања казни претресна већа узимају у обзир факторе – отежавајуће и олакшавајуће, као и индивидуалне прилике.

Сходно одредбама Закона о сарадњи Србије и Црне Горе с Међународним трибуналом за кривично гоњење лица одговорних за тешка кршења међународног хуманитарног права почињена на територији бивше Југославије од 1991. године,⁵⁶ уређена је сарадња Србије с Трибуналом и извршење обавеза Србије, сходно Резолуцији Савета безбедности 827 (1993) и Статута Трибунала. Овим законом предвиђено је да се у сарадњи с Трибуналом не примењују општа правила и прописи који се односе на сарадњу у области правосуђа с другим државама. У том смислу предаја држављана Србије Трибуналу формално не представља екстрадицију, већ се своди на „фактички трансфер или предају, која је у формалном смислу регулисана законом о сарадњи Србије и Црне Горе с Хашим трибуналом“⁵⁷. Кључни државни орган за сарадњу с Хашким трибуналом јесте Министарство спољних послова, коме се достављају захтеви за сарадњу или извршење појединих одлука Трибунала. Надлежни државни орган не може да одбије захтев за сарадњу или извршење одлуке Трибунала, већ је, ако сматра да би поступак сарадње могао

⁵⁵ Ibidem, str. 166

⁵⁶ Сл. лист СЦГ бр. 16/2003

⁵⁷ Шкулић, М. (2005), *Међународни кривични суд, надлежности и процесуалност*, Београд, Правни факултет Универзитета у Београду, стр. 87.

угрозити суверенитет или интересе безбедности, дужан да о томе обавести Владу.

Поред питања надлежности, за Трибунал је од огромног значаја било и питање прихватљивости одређеног случаја. Број извршених кривичних дела и одговорних лица за извршена кривична дела био је изузетно велики и после неког времена постало је јасно да Трибунал није у могућности да изврши тако обиман задатак. У почетку, одлука о избору лица која ће бити оптужена налазила се у надлежности тужиоца, и то све до 2004. године, када је на пленарној седници одлучено да ће председник Трибунала убудуће тужиоцу враћати све оптужнице које се не односе на највише вође сукобљених страна („излазна стратегија“), што практично значи да ће сви остали предмети бити уступљени националним судовима.

Трибунал се у раду суочавао с бројним тешкоћама које су се превасходно односиле на: недовољну сарадњу држава у погледу хапшења, вишегодишње трајање појединих истрага, неравноправан положај одбране у погледу истражно-техничких и временским могућностима у односу на тужилаштво, адверсарни систем суђења, околности да судије не присуствују нагодбама тужилаштва са оптуженима и сл.⁵⁸

У прилогу је дат попис мултилатералних и билатералних споразума у области међународне сарадње у кривичним старима који је припремљен у оквиру заједничког пројекта Европске комисије и Савета Европе под називом „Подршка тужилачкој мрежи у југоисточној Европи“. Попис обухвата списак међународних инструмената у области међународне сарадње, списак билатералних споразума на пољу сарадње у кривичним стварима и споразума које је закључило тужилаштво. Сврха пописа је да олакша ефикаснију регионалну и међународну сарадњу у кривичним стварима. Попис је компетиран закључно са јулом 2009. године. Међутим, како је уговор са Црном Гором накнадно закључен, унет је и тај податак.

⁵⁸ Димитријевић, В. и др. (2007), *Основи међународној јавној права*, Београд, „Досије“, стр. 232.

Мултилатерални споразуми

- Европска конвенција о екстрадицији (СЕТС бр. 024) – ратификована 30.09.2002, ступила на снагу 29.12.2002
- Додатни протокол уз ЕТС 024 (ЕТС 086) – ратификован 23.06.2003, ступио на снагу 21.09.2003
- Други додатни протокол ЕТС 024 (ЕТС 098) – ратификован 23.06.2003, ступио на снагу 21.09.2003;
- Европска конвенција о међународној правној помоћи у кривичним стварима (ЕТС 030), ратификована 30.09.2002, ступила на снагу 29.12.2002;
- Додатни протокол уз ЕТС 030 (ЕТС 099) – ратификован 23.06.2003, ступио на снагу 21.09.2003;
- Други додани протокол уз ЕТС 030 (ЕТС 182), потписан 07.04.2005, ратификован 26.04.2007, ступио на снагу 01.08.2007;
- Европска конвенција о преносу поступака у кривичним стварима (СЕТС бр. 073), ратификована 30.09.2002, ступила на снагу 31.12.2002;
- Конвенција о трансферу осуђених лица (ЕТС 112), ратификована 11.04.2002, ступила на снагу 01.08.2002;
- Додатни протокол уз ЕТС 112 (ЕТС 167) – ратификован 30.09.2002, ступио на снагу 01.01.2003;
- Конвенција о заштити појединаца са освртом на аутоматску обраду личних података (ЕТС 108), потписана 06.09.2005, ратификована 06.09.2005, ступила на снагу 01.01.2006;
- Додатни протокол уз ЕТС 108 (ЕТС 181), потписан 02.07.2008, ратификован 08.12.2008, ступио на снагу 01.04.2009;
- Конвенција о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом (ЕТС 141), потписана 09.10.2003, ратификована 09.10.2003, ступила на снагу 01.02.2004;
- Конвенција Савета Европе о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом и о финансирању тероризма (СЕТС 198), потписана 16.05.2005, ратификована 14.04.2009, ступила на снагу 01.08.2009;
- Европска конвенција о сузбијању тероризма (ЕТС 090), потписана 15.05.2003, ратификована 15.05.2003, ступила на снагу 16.08.2003;
- Протокол уз Европску конвенцију о сузбијању тероризма (ЕТС 190) потписан 15.05.2003, ратификован 14.04.2009;

- Кривично – правна конвенција о корупцији (ETS 173), ратификована 18.12.2002, ступила на снагу 01.04.2003;
- Додатни протокол уз ETS 173 (ETS 191), потписан 09.01.2008, ратификован 09.01.2008, ступио на снагу 01.05.2008;
- Грађанско правна конвенција о корупцији (ETS 174), потписана 07.04.2005, ратификована 09.01.2008, ступила на снагу 01.05.2008;
- Конвенција о високотехнолошком криминалу (ETS 185), потписана 07.04.2005, ратификована 14.04.2009, ступила на снагу 01.08.2009;
- Додатни протокол уз Конвенцију о високотехнолошком криминалу који се односи на криминализацију расистичких и ксенофобичних дела извршених путем компјутерских система (CETS бр. 189), потписан 07.04.2005, ратификован 14.04.2009, ступио на снагу 01.08.2009
- Конвенција Савета Европе о радњама против трговине људским бићима (CETS бр. 197), потписана 16.05.2005, ратификована 14.04.2009, ступила на снагу 01.08.2009;
- Конвенција Савета Европе о заштити деце против сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања (ETS 201), потписана 25.10.2007;
- Европски споразум о подношењу пријава за правну помоћ (CETS бр. 092), потписан 09.02.2005, ратификован 09.02.2005, ступио на снагу 10.03.2005;
- Европска конвенција о међународном важењу кривичних пресуда (CETS бр. 070), потписана 26.04.2007, ратификована 26.04.2007, ступила на снагу 27.07.2007.
- Конвенција против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци, ратификована 15.11.1990;
- Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала (UNTOC), ступила на снагу 29.09.2003;
- Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом, којим се допуњава Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала, ступио на снагу 25.12.2003;
- Протокол против кријумчарења миграната копном, морем и ваздухом, којим се допуњава конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала, ступио на снагу 28.01.2004.

Билатерални споразуми

Босна и Херцеговина

- Уговор између Србије и Црне Горе и Босне и Херцеговине о правној помоћи у грађанским и кривичним старима од 24.02.2005. (Сл. лист СЦГ, МУ бр. 6/2005), ступио на снагу 09.02.2006;
- Уговор између Србије и Црне Горе и Босне и Херцеговине о међусобном извршавању судских одлука у кривичним стварима од 24.02.2005. (Сл. лист СЦГ, МУ бр. 6/2005), ступио на снагу 13.02.2006.

Хрватска

- Уговор између Савезне Републике Југославије и Републике Хрватске о правној помоћи у грађанским и кривичним стварима од 15.09.1997. године, ступио на снагу 1998. године (Сл. лист СРЈ, МУ бр. 1/1998.)

Бивша Југословенска Република Македонија

- Уговор између Србије и Црне Горе и Републике Македоније о правној помоћи у грађанским и кривичним стварима, ступио на снагу 09.03.2005. године (Сл. лист СЦГ, МУ бр. 22/2004).

Црна Гора

- Уговор између Србије и Црне Горе о правној помоћи у грађанским и кривичним стварима (Сл. гласник РС, МУ, 1/2010)

Аустрија

- Уговор о правној помоћи у кривичним стварима између Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и Републике Аустрије од 01.02.1982. године, ступио на снагу 1984. године (Сл. лист СФРЈ, МУ, бр. 2/1983).
- Уговор о издавању између Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и Републике Аустрије од 01.02.1982. године, ступио на снагу 1984. године (Сл. лист СФРЈ, МУ бр. 2/1983).
- Уговор о међусобном извршавању судских одлука у кривичним стварима између Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и Републике Аустрије од 01.02.1982. године, ступио на снагу 1984. године (Сл. лист СФРЈ, МУ, бр. 6/1983).

- Уговор о узајамном правном саобраћају између ФНРЈ и Републике Аустрије од 16.12.1954. (Сл. лист ФНРЈ, додаток, бр. 8/1955), ступио на снагу 13.12.1955.
- Споразум о узајамном признавању и извршењу одлука о издржавању између ФНРЈ и Републике Аустрије од 10.10.1961. (Сл. лист СФРЈ, додаток, бр. 2/1963), ступио на снагу 25.12.1962.
- Споразум о узајамном признавању и извршењу одлука изабраних судова и поравнања између ФНРЈ и Републике Аустрије од 18.03.1960. године (Сл. лист ФНРЈ, додаток бр. 5/1961), ступио на снагу 17.05.1961. године.

Белгија

- Конвенција о екстрадицији и правној помоћи у кривичним ствари-ма између Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и Краљевине Белгије од 04.06.1971. године, ступила на снагу 1972. године (Сл. лист СФРЈ, додаток бр. 9/1973).
- Конвенција о признавању и извршењу судских одлука о издржавању казне између Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и Краљевине Белгије од 12.12.1973. (Сл. лист СФРЈ, додаток, бр. 45/1976), ступила на снагу 08.03.1976.

Бугарска

- Уговор између ФНРЈ и Народне Републике Бугарске о узајамној правној помоћи од 23.03.1956. године, ступио на снагу 1957. године (Сл. лист ФНРЈ, додаток бр. 1/1957).

Чешка

- Уговор између Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и Чехословачке о регулисању правних односа у грађанским, породичним и кривичним стварима од 20.01.1964. године, ступио на снагу 1964. године (Сл. лист СФРЈ, додаток бр. 13/1964).
- Уговор између Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и Чехословачке о међусобној предаји осуђених лица ради издржавања казне затвора од 23.05.1989. године, ступио на снагу 1990. године (Сл. лист СФРЈ, МУ бр. 6/1990).

Данска

- Уговор између Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и Краљевине Данске о међусобној предаји осуђених лица ради издржавања казне затвора од 28.10.1988. године, ступио на снагу 1989. године (Сл. лист СФРЈ, МУ бр. 5/1989).

Француска

- Конвенција између Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и Француске Републике о узајамној помоћи у кривичним стварима од 29.10.1969. године, ступила на снагу 1970. године (Сл. лист СФРЈ, додатак бр. 16/1971).
- Конвенција о издавању између Владе Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и Владе Француске Републике од 23.09.1970. године, ступила на снагу 1971. године (Сл. лист СФРЈ, додатак бр. 43/1971).
- Споразум о олакшању писмене Хашке конвенције о грађанском поступку од 01.03.1954. године између СФРЈ и Француске Републике од 29.10.1969. године (Сл. лист СФРЈ, додатак, бр. 21/1971), ступио на снагу 01. 01. 1971. године.
- Конвенције о надлежности и о закону који се примењује у области личног и породичног права између СФРЈ и Француске Републике од 18.05.1971. године (Сл. лист СФРЈ, бр. 5/1972), ступила на снагу 01.12.1972.
- Конвенција о признању и извршењу судских одлука у грађанским и трговачким стварима између Владе СФРЈ и Владе Француске од 18.05.1971. године (Сл. лист СФРЈ, додатак, бр. 7/1972), ступила на снагу 01.02.1972.

Грчка

- Конвенција о узајамним правним односима између ФНРЈ и Краљевине Грчке од 18.06.1959. године (Сл. лист ФНРЈ, додатак, бр. 7/1960), ступила на снагу 31.03.1960.
- Споразум о узајамном признавању и извршењу судских одлука између ФНРЈ и Грчке од 18.06.1959. године (Сл. лист ФНРЈ, додатак, бр. 6/1960), ступио на снагу 31.03.1960.

Холандија

- Уговор о издавању криваца између Србије и Холандије од 28.02.1896. године, ступио н снагу 1896. године (Српске новине, бр. 275/1896).

Италија

- Конвенција између Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и Италије о издавању криваца од 06.04.1922. године, ступила на снагу 1931. године (Службене новине, бр. 42/1931).
- Конвенција између Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и Италије о правној и судској заштити односних држављана од 06.04.1922. године (Службене новине, бр. 42/1931). Остали на снази само чл. 13–16, сходно чл. 26. Конвенције између ФНРЈ и Италије о узајамној помоћи у кривичним и управним стварима од 31.12.1960. године
- Конвенција између ФНРЈ и Италије о узајамној правној помоћи у кривичним и управним стварима од 31.12.1960. године (Сл. лист ФНРЈ, додатак, бр. 5/1963)

Кипар

- Уговор између СФРЈ и Републике Кипар о правној помоћи у грађанским и кривичним стварима од 19.09.1984. године, ступио на снагу 1987. године (Сл. лист СФРЈ, МУ, бр. 2/1986).

Мађарска

- Уговор између СФРЈ и Народне Републике Мађарске о узајамном правном саобраћају од 07.03.1968. године, ступио н снагу 1969. године (Сл. лист СФРЈ, додатак, бр. 3/1968).
- Уговор о изменама и допунама Уговора између СФРЈ и Народне Републике Мађарске о узајамном правном саобраћају од 07.03.1968. године, ступио на снагу 1987. године (Сл. лист СФРЈ МУ, бр. 1/1987).

Немачка

- Споразум о издавању између СФРЈ и Савезне Републике Немачке од 26.11.1970. године, ступио на снагу 1975. године (Сл. лист СФРЈ, додатак, бр. 17/1976).

- Уговор о правној помоћи у кривичним стварима између СФРЈ и Савезне Републике Немачке од 01.10.1971. године, ступио на снагу 1975. године (Сл. лист СФРЈ, бр. 33/1972).

Пољска

- Уговор између Федеративне Народне Републике Југославије и Народне Републике Пољске о правном саобраћају у грађанским и кривичним стварима од 06.02.1960. године, ступио на снагу 1963. године (Сл. лист ФНРЈ, додатак бр. 5/1963).

Румунија

- Уговор између Федеративне Народне Републике Југославије и Румунске Народне Републике о правној помоћи од 18.10.1960. године, ступио на снагу 1961. године (Сл. лист ФНРЈ, додатак, бр. 8/1961).

Словачка

- Уговор између Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и Чехословачке о регулисању правних односа у грађанским, породичним и кривичним стварима од 20.01.1964. године, ступио на снагу 1964. године (Сл. лист СФРЈ, додатак бр. 13/1964).
- Уговор између Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и Чехословачке о међусобној предаји осуђених лица ради издржавања казне затвора од 23.05.1989. године, ступио на снагу 1990. године (Сл. лист СФРЈ, МУ бр. 6/1990).

Шпанија

- Уговор између СФРЈ и Шпаније о правној помоћи у кривичним стварима и издавању од 08.07.1980. године, ступио на снагу 1982. године (Сл. лист СФРЈ, МУ бр. 3/1981).

Велика Британија

- Уговор о узајамном издавању криваца између Србије и Велике Британије од 06.12.1900. године, ступио на снагу 1901. године (Српске новине, бр. 35/1901).
- Конвенција између Краљевине Југославије и Велике Британије о уређењу међусобне помоћи у вођењу поступака у грађанским и трговачким стварима које су у течају или које могу бити у течају

пред односним судским властима од 27.02.1936. године (Сл. новине, бр. 116/1937), ступила на снагу 18.08.1937. године.

EUROJUST

2003. године именована је контакт особа за олакшавање сарадње између Републике Србије и EUROJUST (заменик републичког јавног тужиоца).

Протоколи о сарадњи

1. Меморандум о сарадњи између Министарства правде Републике Србије и Министарства правде Црне Горе – Уговор о правној помоћи у грађанским и кривичним стварима, Уговор о екстрадицији, Уговор о извршавању судских пресуда у кривичним стварима (29.05.2009. године)
2. Меморандум о сарадњи између Министарства правде Републике Србије и Министарства правде Републике Словачке (55.05.2009. године)
3. Протокол о сарадњи између Министарства правде Републике Србије и Министарства правде Републике Српске (07.04.2009. године)
4. Административни споразум о сарадњи између министарке правде Републике Србије и министарке правде Француске Републике (27.10.2008. године)
5. Споразум о сарадњи између Министарства правде Републике Србије и Министарства правде Руске Федерације (12.02.2008. године)
6. Споразум о сарадњи између Министарства правде Републике Србије и Министарства правде Републике Белорусије (05.11.2007. године)
7. Протокол о сарадњи између Министарства правде Републике Србије и Министарства правде Румуније (30.01.2007. године)
8. Протокол о сарадњи између Министарства правде Републике Србије и Министарства правде Босне и Херцеговине (28.04.2006. године)
9. Меморандум о сарадњи између Министарства правде Републике Србије и Савезног министарства Републике Аустрије (27.03.2006. године)

10. Протокол о административној сарадњи између Министарства правде Републике Србије и Министарства правде Републике Грчке (09.02.2006. године)
11. Протокол о сарадњи између Министарства правде Републике Србије и Министарства правде Републике Албаније (08.02.2006. године)
12. Протокол о сарадњи између Министарства правде Републике Србије и Министарства правосуђа Републике Хрватске (05.12.2005. године)
13. Протокол о сарадњи између Министарства правде Републике Србије и Министарства правде Републике Бугарске (18.11.2005. године)
14. Протокол о сарадњи између Министарства правде Републике Србије и Министарства правде Републике Македоније (29.09.2004. године)

Споразуми које је потписало тужилаштво

- Споразум о сарадњи између италијанске Националне дирекције за борбу против мафије и Републичког јавног тужилаштва Србије, Специјалног тужилаштва за организовани криминал и прања новца, потписан 09.07.2004. године
- Споразум о сарадњи између Републичког јавног тужилаштва Србије, Специјалног тужилаштва за организовани криминал и Главног тужилаштва Републике Словачке, Специјалног тужилаштва од 11.07.2005;
- Споразум о сарадњи између Специјалног тужилаштва за организовани криминал и САД, потписан 10.04.2006. године
- Споразум о сарадњи између Главног тужилаштва Шпаније и Републичког јавног тужилаштва Србије о борби против транснационалног организовања криминала и прања новца, потписан 12.12.2006. године
- Споразум о сарадњи између канцеларије тужиоца Републике Бугарске и Републичког јавног тужилаштва Србије о борби против организованог криминала и прања новца од 28.09.2004
- Споразум о сарадњи између Главног тужилаштва Украјине и Републичког јавног тужилаштва Србије о борби против транснационалног организованог криминала и прања новца, потписан 01.03.2006. године

- Споразум о сарадњи између канцеларије главног тужиоца Македоније и Републичког јавног тужилаштва Србије о борби против транснационалног организованог криминала, прања новца, трговине људским бићима и илегалне миграције, потписан 30.05.2007. године
- Меморандум о сагласности Канцеларије јавног тужиоца Републике Македоније, Канцеларије генералног тужиоца Републике Албаније, Канцеларије државног тужиоца Босне и Херцеговине, Канцеларије државног тужиоца Републике Хрватске, Канцеларије јавног тужиоца Републике Србије и Главне канцеларије Републике Црне Горе за регионалну сарадњу против организованог криминала потписан у Скопљу 30.03.2005. године.
- Споразум о јачању сарадње у области борбе против свих облика тешких кривичних дела између Републичког јавног тужилаштва Србије и Канцеларије за ратне злочине и Државног одвјетништва Хрватске, потписан 01.07.2005. године;
- Споразум о сарадњи и јачању сарадње у области борбе против свих облика тешких злочина између Републичког јавног тужилаштва Србије и Државног тужилаштва Босне и Херцеговине, потписан 05.02.2005. године;
- Споразум о сарадњи са Републичким јавним тужиоцем Црне Горе у борби против свих облика тешких кривичних дела, потписан 31.10.2007. године;
- Споразум о сарадњи између канцеларије јавног тужиоца Мађарске и републичког јавног тужилаштва Србије, потписан 05.02.2008. године;
- Споразум о јачању сарадње између канцеларије Главног тужиоца Португала и Републичког јавног тужилаштва Србије у борби против транснационалног организованог криминала, потписан 05.06.2009. године.

VI ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ ЗА МЕЂУНАРОДНУ ПРАВНУ ПОМОЋ

Лидија Комлен Николић

ПРАВОСУДНА САРАДЊА

У више наврата истицан је структурални облик Европске уније, као и подела надлежности у оквиру ње. Не једанпут наглашаван је тзв. трећи стуб структуре ЕУ. Он се односи на сарадњу држава у унутрашњим пословима, као и правосудној сарадњи у различитим областима. Пре свега сарадња међу правним институцијама у вези с грађанским и кривичним правом, сарадња полиције, борба против расизма и ксенофобије, трговине дрогом, организованог криминала, тероризма и трговине људима.

Да би својеврсна творевина, заснована на слободном кретању људи, робе и капитала функционисала, потребно је да правно замишљен оквир не остане мртво слово на папиру, већ да има практично дејство у свакодневном функционисању. Наравно, то може да се оствари посредством оперативних органа између којих ће постојати брза размена информација.

Правни акт који је утемељио потребу за постојањем и разрадио основе рада је тзв. Хашки програм, усвојен 4. новембра 2004. године од стране Европског савета. Може се рећи да је његово усвајање представљало унификацију свих претходних активности које је ЕУ радила на овом пољу. Ту пре свега мислимо да уговор из Амстердама, који ступио на снагу 1. маја 1999. године.

Европска унија је, почев од 1999, установила праксу по којој се сваких пет година формулишу програми сарадње у области правосуђа и унутрашњих послова држава чланица. Први такав програм формулисан је 1999. и познат је под називом Тампере програм. Следећи који је био усвојен већ је помињан – Хашки програм из 2004. године. Крајем 2009. усвојен је предлог који је познат под називом Стокхолмски програм. Покушаћемо у наредном делу да представимо агенције ЕУ у чијој је надлежности сарадња између полиције и правосудних органа.

Што се тиче агенција, ту се издвајају:

- Европски полицијски факултет (CEPOL),
<http://www.cepol.europa.eu/>
- Европска јединица за правосудну сарадњу (EUROJUST),
<http://www.eurojust.europa.eu>
- Европска полицијска канцеларија (EUROPOL),
<http://www.europol.europa.eu/>
- Европска агенција за управљање оперативном сарадњом на спољним границама држава чланица европске уније (FRONTEX),
<http://www.frontex.europa.eu/>
- Европска агенција за борбу против превара (OLAF),
http://ec.europa.eu/anti_fraud/index_en.html

Набрајање не би било потпуно уколико се, наравно, не помену и Европски центар за мониторинг дрога и зависности од дроге, Европски центар за мониторинг расизма и ксенофобије и Европска група шефова полиције.

Поред европске јединице за правосудну сарадњу у области правосудња (EUROJUST), значајне су и две институције: Европска правосудна мрежа (European Judicial Network) и Европски јавни тужилац (European Public prosecutor).

Европска унија није херметички затворена целина и не може да функционише само у оквиру својих граница, из једноставног разлога што криминал из дана у дан све више добија транснационални карактер. Зато су установљени и видови сарадње с тужиоцима и полицијом и ван граница ЕУ. Кад је у питању Србија, сарадња се каналише у две групе. То су SEEPAG – саветодавна група тужилаца југоисточне Европе, и SECI центар – иницијатива за сарадњу земаља југоисточне Европе.

1. EUROJUST –Европска канцеларија за правосудну сарадњу

Формирана је 2002. године на основу одлуке Савета Европске уније и седиште јој је у Хагу. У њен састав улазе представници тужилаштва, судства, полиције или другог државног органа, што зависи од правосудног система државе чланице. Сврха постојања јесте побољшање ефикасности надлежних органа држава чланица повећањем интензитета сарадње у области међусобне правне помоћи и спровођењем захтева за екстрадицију.

Како би спроводио ове циљеве, EUROJUST сарађује са свим релевантним телима ЕУ задуженим за спровођење закона.

Од момента формирања EUROJUST је био веома активан у правцу закључивања читавог низа протокола о сарадњи с различитим агенцијама. Тако су закључени споразуми о сарадњи са EUROPOL, OLAF, CEPOL, Европском правосудном мрежом, Iber-RED. Официри за везу из Норвешке и САД трајно су стационирани у оквиру канцеларије. Иако канцеларију чине представници чланица 27 земаља ЕУ, у јулу 2008. године донета је одлука о јачању канцеларије, што је обухватало почетак сарадње и с државама које нису чланице ЕУ.

Србија је 2008. године одлуком министра правде именовала тужиоца за контакт са канцеларијом EUROJUST. У току 2008. године започети су преговори о склапању споразума о сарадњи између Србије и EUROJUST.

Иако споразум још није потписан, установљена је пракса директне правне помоћи између канцеларије EUROJUST и Србије. Ова процедура одвија се преко Републичког јавног тужилаштва и крајње је поједностављена. Наиме, захтеви су достављани путем електронске поште или факсом, а вредновани су у складу с нашим прописима и упућивани надлежним тужилаштвима, судовима и полицији. Овакав вид сарадње функционише још од 2007. и наставио се и у току 2009. године, када је усвојен Закон о пружању правне помоћи у кривичним стварима.

Оваква пракса вреднује се као допринос Републике Србије борби против прекограничног криминала.

2. EUROPEAN JUDICIAL NETWORK – Европска правосудна мрежа

Настала је 1998. године, значи пре него EUROJUST, с намером да се једноставно и ефикасно успостави сарадња између правосудних власти две или више земаља чланица. Међутим, са оснивањем EUROJUST, део надлежности прешао је њима, тако да се сад у пракси може сматрати асистентом EUROJUST.

Европска правосудна мрежа функционише тако што чланице именују једног или више представника који поседују искуства и раде у органима који су инструмент међународне сарадње у конкретној држави чланици. Контакт представници појављују се као посредници у процесу међународне правне помоћи, али не као још један бирократски ниво, већ као посредник за бржу размену информација.

Контакт представници састају се три пута годишње како би разменили информације о различитим правним системима у оквиру ЕУ и размотрили проблеме који се појављују у току процеса међународне правне помоћи.

Такође се на овим састанцима осмишљавају практични савети који могу послужити приликом поступка.

На сајту Европске правосудне мреже могу се наћи све практичне информације о поступку међународне правне помоћи, затим Европском налогу за хапшење, као и приказ правних система свих 27 чланица ЕУ.

Републичко јавно тужилаштво у својој организационој структури има одељење за међународну сарадњу и правну помоћ којим обезбеђује спровођење брзе и ефикасне директне неформалне правне помоћи и размену информација преко тужилачких контакт тачака. Један део активности односи се и на сарадњу са Европском правосудном мрежом.

3. EUROPEAN PUBLIC PROSECUTOR

– Европски јавни тужилац

За разлику од претходне две институције које функционишу и имају резултате у претходном временском периоду, европски јавни тужилац је функција и канцеларија која се још није реализовала у смислу конкрет-ног рада. Из тог разлога нећемо се превише бавити изношењем детаља у вези са европским јавним тужиоцем, већ ћемо само истаћи основну идеју његовог установљења.

Један од приоритета ЕУ јесте заштита финансијских интереса европских заједница. Буџет ЕУ представља финансијски инструмент у којем се прикупљају средства за финансирање расхода. Где је новац, ту су и злоупотребе, а самим тим и потреба да се злоупотребе спрече.

Још од 1997. године, путем неколико правних аката, покушава се да се успостави канцеларија европског јавног тужиоца чији би задатак био кривични прогон за кривична дела извршена на штету финансијских интереса заједнице.

Последњи у низу правних аката који је покушао да успостави ову канцеларију јесте Лисабонски уговор. Међутим, широм ЕУ влада велик отпор успостављању ове функције с обзиром на то да би овај европски орган кривичног гоњења имао кривично-процесна овлашћења на територији целе ЕУ. Још увек је међу државама чланицама изражен отпор у погледу мешања спољног фактора у национални правосудни систем.

Највећи противници ове идеје јесу представници Уједињеног Краљевства, мада и у јавности осталих држава чланица има критичких коментара на тему оснивања и именовања европског јавног тужиоца.⁵⁹

⁵⁹ <http://www.telegraph.co.uk/news/newsttopics/politics/7377650/European-prosecutor-could-prosecute-Britons-without-Governments-permission.html>

4. SEEPAG – Саветодавна група тужилаца југоисточне Европе

Након разматрања претходне три институције, које у одређеним сегментима имају утицај и на правосудни систем Републике Србије, иако Србија није чланица ЕУ, дошли смо до институције у коју је Србија уложила доста напора и конструктивног рада.

Почетак рада уско је везан и за регионалну иницијативу за сарадњу земаља југоисточне Европе са седиштем у Букурешту (SECI). Узор за овакве моделе сарадње управо су Европска правосудна мрежа и EUROJUST.

Међународна иницијатива за оснивање SEEPAG потекла је под окриљем Дирекције за економску међународну сарадњу и иницијативе при Министарству спољних послова СЦГ.

На састанку Комитета за обједињену сарадњу SECI центра у Букурешту октобра 2003. године СЦГ је ставила предлог за оснивање SEEPAG. Остварење овог предлога десило се 11. и 12. децембра 2003. године у Београду, када су представници 11 држава из региона (Албанија, БиХ, Бугарска, Грчка, Хрватска, Мађарска, Македонија, Молдавија, Румунија, Словенија и Србија и Црна Гора) усвојили Декларацију и списак тужилаца за контакт.

Мрежа за сарадњу обухватала је, осим активности у SECI центру, и пројекте и активности Пакта за стабилност земаља југоисточне Европе, као и сарадњу са Еуројустом, Еурополом и CARDS округлим столом за сарадњу тужилаца земаља западног Балкана.

До данас је одржано шеснаест конференција, на којима се износе практични проблеми проистекли из међусобне сарадње.

Четврта конференција, која је одржана у Београду у децембру 2005. године, значајна је по томе што су на њој потписани документи који представљају правни оквир функционисања SEEPAG. Такође, од 2006. године и конференције одржане у Београду, присутни су као посматрачи представници Европске правосудне мреже и EUROJUST.

Као резултат сарадње у оквиру саветодавне мреже тужилаштва, дошло је до закључења Меморандума о разумевању између тужилаштва шест земаља западног Балкана, и то 30. марта 2005. године. Као један од механизма за спровођење овог меморандума наведен је и SEEPAGV, упоредо са EUROJUST.

Битно је истаћи да је SEEPAGV формиран првобитно на инфраструктури SECI центра, да би тек касније добио улогу и у другим иницијативама. Оперативно ангажовање тужилаца било је обезбеђено плановима и операцијама ударних група Центра за поједине видове криминала.

Од чланова тужилачке мреже за сарадњу очекује се да учествују у појединачним међународним специјалним операцијама. На пример, учешће представника РЈТ Србије у операцији БУС против организоване групе трговаца људима у сарадњи с државним органима Македоније, полицијским тимовима Румуније и Грчке. Операција је реализована хапшењем извршилаца у Грчкој.

Оно што је много важније јесте анализа одређених успеха и слабости које су проистикале из оваквих акција.

Активности у оквиру SEEPAG представљају значајан део активности одељења за међународну сарадњу у оквиру Републичког јавног тужилаштва. С обзиром на то да је SEEPAG проистекао из активности SECI центра и будући да су и у наредном периоду све активности SEEPAG биле нужно повезане са SECI центром, даље разматрање ових облика међународне сарадње обрадићемо у оквиру приче о SECI центру. Важно је истаћи да SEEPAG користи инфраструктуру полицијских и царинских официра за везу у SECI центру у Букурешту.

5. SECI centar – Иницијатива за сарадњу земаља југоисточне Европе

Идеја о оперативној сарадњи полицијских и царинских оперативаца у земљама југоисточне Европе потекла је давне 1995. године у Бечу. Остварење те идеје добило је свој наставак 15. априла у Женеви, да би правни оквир и потписивање споразума уследило 26. маја 1999. године од стране Албаније, БиХ, Бугарске, Грчке, Мађарске, Македоније, Молдавије, Румуније и Турске. Хрватска је документ потписала 13. новембра 1999. године, Словенија 29. августа 2000. године, а тадашња СРЈ 23. августа 2001. године.

У фебруару 2000. одржан је први састанак Комитета за заједничку сарадњу (најзначајнијег тела у SECI центру), а 1. новембра 2000. SECI центар почиње са радом.

На данашњи дан Иницијатива у свом саставу има 13 чланица, и оно што је карактеристично за њу јесте то што полиција и царина раде заједно у директној сарадњи унутар заједничког пројекта. Пројекат није у супротности ни са једном другом иницијативом јер је то сарадња која је лишена сваког политичког утицаја. Акцент је на оперативној сарадњи, која се одвија по правилима и препорукама Интерпола.

Циљ који је SECI центар себи поставио јесте уједињење снаге државних органа 13 земаља ради креирања успешног оружја у борби против криминала.

Предности проистекле из оваквог начина организовања сарадње огледају се пре свега у јединствености. Наиме, у пракси се то дефинише као једина међународна организација која уједињује у раду представнике полиције и царина. Представници земаља сваки дан срећу се на истом радном месту. Наиме, официр за везу (полицајац и цариник) из сваке земље стациониран је у штабу СЕЦИ центра у Букурешту. Самим тим и размена информација много је бржа, а правни оквир пружа могућност за све видове сарадње у овој области.

Искуства и знања размењују се између држава чланица, а самим тим постоји и логистичка подршка у заједничким истрагама.

SECI центар функционише тако што се оперативне активности спроводе у оквиру седам ударних група, које се баве одређеним видовима криминала.

Конституисане су групе за сузбијање:

- трговине људима и кријумчарења;
- тровине дрогом;
- превара и кријумчарења робе;
- финансијског и компјутерског криминала;
- крађе и препродаје украдених возила;
- антитерористичких група.

Ту су и заштита животне средине и безбедност контејнера са робом.

У току свог рада центар објављује анализе и извештаје који се односе на различите области организованог криминала, а посебно се организују тренинзи за представнике органа гоњења држава чланица.

Практични рад у SECI центру одвија се кроз мрежу која је састављена од официра за везу именованих од стране земље чланица. Официри за везу подржани су од стране националних контакт тачака, уобичајено су то контакт тачке у оквиру Интерпола, али постоје примери да су то и представници других државних органа. У Србији, контакт тачка која је у сталној комуникацији са нашим официром за везу, који је у штабу центра, јесте Национални биро Интерпола.

Задатак контакт тачке јесте брза размена и прикупљање информација које се упућују од стране других чланица центра.

Наравно, најбитније је што је овако устројен вид сарадње дао и практичне резултате. Организован је читав низ акција хапшења у различитим областима, које уследиле као резултат размене информација. Један од њих је и пример акције „Дунав“, која је иницирана у Србији, у децембру 2006. године. Заснована је на информацијама о организованој групи која се бави пребацивањем илегалних миграната држављана Албаније и Турске, преко Србије у земље западне Европе. Акција се

односила и на пребацивање кинеских држављања преко Србије за Македонију.

Пет земаља учествовало је у овој акцији хапшења организоване групе, и то БиХ, Хрватска, Македонија, Србија и Словенија.

У мају 2007. године ухапшена су 72 лица у организованој акцији у пет земаља које су заједно учествовале у истрази.

Након овог кратког описа функционисања центра јасно је зашто се SEEPAG у свом раду наслања на инфраструктуру SECI центра. Оно што је посебно важно јесте чињеница да су тужиоци постали свесни значаја оваквог вида размене информација.

У сваком случају, у будућности је у плану трансформација SECI центра у тзв. SELEC центар, и то оног момента кад две трећине чланица ратификују Конвенцију о успостављању правосудног центра југоисточне Европе, кој је усвојена 9. децембра 2009. године.

На крају бисмо истакли још неке од активности Републичког јавног тужилаштва, као носиоца међународне сарадње у Републици Србији, мимо ових пет институција које су биле предмет излагања.

Ове активности у сваком случају имају за циљ остварење крајњег резултата, а то је пријем Србије у Европску унију.

Ту је пре свега програм CARDS (Community Assistance For Reconstruction, Development and Stabilisation), којим Европска комисија жели да успостави независно, поуздано и функционално судство и да побољша правосудну сарадњу на западном Балкану. Србија је овај пројекат успешно завршила у току 2008. године. Званични подаци показују да је Србија у периоду од 2000. до 2002. године у оквиру овог програма добила 2,21 милијарду евра.

Наставак остварења сличних циљева огледа се у пројекту PROSECO.

У јуну 2007. године одржана је конференција „Консултативни комитет тужилаца Европе“ (CCPE) у Варшави, која представља остварење одлуке заменика министара ЕУ од 13. јуна 2005. године. Република Србија била је учесник ове конференције, као и представници најважнијих међународних институција, почев од Савета Европе, Еуројуста, Европске правосудне мреже, међународног удружења тужилаца (IAP).

Наравно да овде није крај набрајању читавог низа активности које су инициране од стране оперативних тела ЕУ у циљу што бржег и ефикаснијег ускалаживања прописа РС и стварању услова за што бржи пријем у чланство ЕУ.

ПОЛИЦИЈСКА САРАДЊА

Основу ваљане и успешне полицијске сарадње чланица Европске уније, како међусобно тако и у односу према трећим земљама, представљају организације за међународну правну помоћ, међу којима примат носе EUROPOL, OLAF и CEPOL. Унапређење сарадње у оквиру наведених организација предуслов је успешне правосудне сарадње и неизоставан темељ трећег стуба Европске уније.

1. EUROPOL

Оснивање Европске полицијске канцеларије (EUROPOL) договорено је 1992. године Уговором о Европској унији (TEU)⁶⁰. Агенција под називом EDU почиње са ограниченим радом 3. јануара 1994. године, а пошто је Конвенција Еуропола ратификована 1998. од стране свих држава чланица и ступила на снагу у октобру, Еуропол, 1. јула 1999. године, отпочиње своју пуну активност.

Еуропол је реформисан као пуноправна агенција Европске уније 1. јануара 2010. године, чиме су повећана овлашћења канцеларије у погледу овлашћења за прикупљање информација и буџета.

Седиште Еуропола налази се у Холандији у Хагу. У саставу организације од 2007. налази се 27 земаља чланица Европске уније, тако да деловање Еуропола покрива национална подручја ових земаља. Делокруг ове организације не завршава се само на овим подручјима с обзиром на то да Европска полицијска канцеларија сарађује с многобројним трећим земљама, међу које се сврстава и Република Србија.

⁶⁰ Уговор из Мастрихта – Мастрихтски споразум, Уговор о Европској унији познатији као Уговор из Мастрихта потписан је 7. 2. 1992, а ступио је на снагу 1. 1, односно 1. 11. 1993. године. Државе чланице некадашње Европске економске заједнице њиме су успоставиле Европску унију, те тиме уједно означиле нову етапу у интегрисању својих држава у све чвршћу унију, у којој се одлуке доносе што је ближе могуће грађанима. Овим су уговором постављени циљеви економске и монетарне уније, јединствене валуте, заједничке спољне и сигурносне политике, заједничке обртамбене политике, а затим и одбране, увођења грађанства Уније, уске сарадње у правосуђу и унутрашњим пословима. Уговором о Европској унији ова европска интеграција прерасла је из претежно привредне у политичку унију.

Еуропол је организација полицијских органа Европске уније која рукује криминалистичким подацима. Циљ му је побољшање ефикасности и сарадње између надлежних органа држава чланица у превенцији и борби против међународног организованог криминала и тероризма. Мисија Еуропола је да значајно допринесе акцијама полиције и правосудних органа Европске уније у борби против организованог криминала и тероризма, са нагласком на циљане криминалне организоване групе.

Еуропол нема извршну власт, јер представља подршку за спровођење закона у земљама чланицама ЕУ. Практично, то значи да нема право да спроводи истраге у државама чланицама, нити да изврши хапшење осумњичених, али је зато кључна његова помоћ у размени информација, обавештајној анализи, експертизи и обуци, чиме може да допринесе националним органима својих чланица у спровођењу извршних мера. При реализацији ове међународне сарадње Еуропол помаже да се превазиђу језичке и друге баријере у комуникацији. „Он није оперативан у смислу теренског рада, али пружа техничку подршку и податке неопходне за његово унапређење.“⁶¹

Еуропол својим чланицама омогућава три различита нивоа сарадње:

1. техничка сарадња и обезбеђивање обуке;
2. стратешка сарадња усмерена ка примени општих трендова у борби против организованог криминала;
3. размена личних података уз поштовање свих стандарда Еуропола у области заштите и безбедности података.

Еуропол подржава активности полиције и правосудних органа држава чланица ЕУ првенствено у борби против:

- недозвољене трговине дрогом
- недозвољене мреже илегалне имиграције
- тероризма
- фалсификовања новца (евро) и других средстава плаћања
- трговине људским бићима (укључујући злоупотребу деце)
- илегалне трговине моторним возилима
- прања новца.

Други важни приоритети за Еуропол укључују злочине против личности, финансијски криминал и сајберкриминал. Ово се примењује када је укључена организована криминална структура и две или више држава чланица погођене.

⁶¹ *Евројска унија, Процес придруживања, шрећи сџуб и значај за јавно шџужилаштво у Србији*, мр Марина Матић, мр Марио Рељановић

Еуропол обезбеђује подршку у следећим областима:

- Олакшава размене информација између држава чланица преко њихових официра за везу одређених у Еурополу да буду представници својих националних агенција за примену закона.
- Обезбеђује оперативну анализу у операцијама подршке.
- Израђује стратешке извештаје (нпр. процена претње) и анализе злочина на основу информација и обавештајних података добијених од стране држава чланица и трећих страна.
- Обезбеђује експертизу и техничку подршку за истраге и операције спроведене у оквиру Европске уније под надзором и правном одговорношћу држава чланица на које се односи.

Еуропол је такође активан у промовисању анализа злочина и хармонизацији истражних техника у оквиру држава чланица.

Од 2007. године у рад Еуропола укључено је свих 27 земаља чланица Европске уније, а у складу са статусом Еуропола, који представља уговорно тело настало закључивањем уговора међу земљама чланицама ЕУ. Међутим, оваква организациона структура не искључује сарадњу с другим државама које нису чланице ЕУ, али имају споразум са Еурополом (тзв. треће земље), у које, поред осталих, спадају: Аустралија, САД, Канада, Русија, али и Србија, која има готово идентичан статус као и ове ваневропске земље иако објективно има већи интерес за сарадњу у области сузбијања организованог криминала на територији Европе, с обзиром на свој географски положај, као и на чињеницу да се граничи с више земаља чланица ЕУ.

Еурополом руководи Дирекција именована од стране савета ЕУ, а тренутно је чини директор Rob Wainwright (Велика Британија), заменик директора Toma Driessen (Холандија), Mishel Kulle (Француска) и Eugenio Orlandi (Италија). Еуропол располаже ресурсом од 625 запослених лица, од који су 120 њих официри за везу (ELOS) са седиштем у Хагу.

Све државе чланица Европске уније имају најмање једног официра за везу у Еурополу. Они репрезентују земљу из које потичу и раде под одговорношћу својих држава. Треће стране, нпр. државе које нису чланице Европске уније и међународна тела, које имају уговоре о сарадњи са Еурополом, могу такође одредити свог официра за везу у Еурополу, у складу са уговором.

Србија нема свог официра за везу, за разлику од суседне Хрватске, као и Албаније, која већ две године има свог представника у Хагу – официра.

Еуропол је успоставио и одржава сопствене канцеларије за везу у Вашингтону (САД) и у организацији међународне криминалистичке полиције Интерпол у Лиону (Француска).

Официри за везу држава чланица Европске уније овлашћени су да размењују информације између својих националних јединица, Еуропола и других држава чланица. Такође су овлашћени да имају приступ различитим компјутерским системима Еуропола, ради испуњавања своје улоге. Официри за везу помажу у размени информација између својих националних јединица и Еуропола, нарочито:

- снабдевајући Еуропол информацијама из својих националних јединица;
- шаљући информације из Еуропола својим националним јединицама;
- сарађујући са службеницима Еуропола прибављањем информација и давањем савета у вези са анализама информација које се тичу њихових држава чланица.

Официри за везу трећих страна (држава које нису чланице ЕУ и међународних организација) у принципу имају исту улогу и задатке као и официри за везу држава чланица, са изузетком приступа компјутерским системима Еуропола.

Еурополове националне јединице налазе се у оквиру сваке државе чланице, а запослени чине мешавину припадника полиције и правосудних органа и службеника царине, као и цивила. ЕНУ је једино тело између Еуропола и држава чланица преко којег се одвија кореспонденција (све информације размењују се преко ове јединице). Национална јединица има приступ релевантним националним подацима и информационом систему Еуропола (ИС).

Исти принципи и одговорност применљиви за националне јединице Еуропола у државама чланицама ЕУ важе једнако за јединице одређене у свакој од трећих страна као контакт тачке за сарадњу са Еурополом за размену информација у оквиру уговора о сарадњи. Ове јединице су тзв. Националне контакт тачке (NCP) и оне раде као Еурополове националне јединице, с тим што немају приступ информационом систему Еуропола. Оне могу бити повезане са Еурополом електронском посвећеном линијом са криптозаштитом ради појачане безбедности података. NCP у Србији представља Управа криминалистичке полиције, Одељење за међународну полицијску сарадњу МУП РС, којим руководи шеф одсека Зорана Гајић. Значајан напредак у сарадњи Еуропола и NCP Републике Србије остварен је у протеклих месец дана будући да је успостављен

сигурносни линк, који још увек немају неке треће земље попут Албаније, и поред чињенице да имају свог официра за везу.

Проток информација реализује се преко канцеларије официра треће стране у Еурополу, или тамо где ова канцеларија не постоји, директно преко Еурополове оперативне јединице за управљање информацијама. Ово је јединица одговорна за примање и преношење података трећим странама, што обезбеђује контролисан и структуриран начин размене информација између Еуропола и држава које нису чланице ЕУ и међународних организација.

Сврха заштите података је да пружи заштиту личности чији се подаци обрађују. Ово се постиже комбинацијом права субјекта, чији се подаци обрађују, и услова за оне који обрађују податке.

Ниво заштите Еурополове информације је стандардизован формат и указује на заштитне мере које треба да се примене на ту информацију.

С тим у вези, три типа информација могу се идентификовати:

- Еурополова јавна информација
- Еурополова ВРЛ информација
- Еурополова поверљива информација.

Два су основна оруђа Еуропола која помажу размени информација: информациони систем (IS) и систем размене информација (AWF).

Главна улога информационог система Еуропола јесте да подржи државе чланице ЕУ и Еуропол у борби против свих облика организованог криминала и тероризма. Еурополове националне јединице имају директан приступ IS ради вршења провера и уношења и задржавања података у систему. Официри за везу држава чланица у Еурополу и овлашћени Еурополови службеници такође имају приступ IS. У специфичним ситуацијама, као што је описано у Конвенцији Еуропола, треће стране такође могу имати посредан приступ информацијама у IS преко Еуропола. Оне такође могу доприносити систему својим подацима.

Еурополов аналитички систем подржава рад његових аналитичара. Директан приступ одобрен је само аналитичарима који раде специфичне аналитичке фајлове (AWF).

Сарадња Републике Србије и Еуропола

Актуелну законодавну основу сарадње Републике Србије и Еуропола представља Закон о потврђивању споразума о стратешкој сарадњи закључен између Републике Србије и Европске полицијске канцеларије⁶², а

⁶² Службени гласник Републике Србије 38-09

проглашен од стране Народне скупштине Републике Србије дана 18. септембра 2009. године, као и три анекса уговора.

Члан 1. овог закона констатује да се потврђује Споразум о стратешкој сарадњи између Републике Србије и Европске полицијске канцеларије, који је потписан 18. септембра 2008. године у Београду, у оригиналу на српском и енглеском језику.

Споразуму о стратешкој сарадњи претходило је овлашћење Савета Европске уније од 13. јуна 2002. године, којим је Еуропол добио одобрење да ступи у преговоре са РС у правцу закључења споразума, након чега је, 8. јула 2008. године, Савет Европске уније овластио Еуропол да пристане на овај споразум с Републиком Србијом.

Сврха Споразума је унапређење сарадње држава чланица Европске уније, које делују преко Еуропола, и Републике Србије, и то у спречавању, откривању, сузбијању и истрази тешких облика међународног криминала у областима из члана 3. овог споразума, посебно путем размене стратешких и техничких информација дефинисаних у члану 2. Споразума. Овим споразумом не одобрава се пренос података у вези с лицем чији је идентитет утврђен или лицима чији се идентитет може утврдити.

Чланом 3. дефинисане су области криминалитета на које се Споразум односи, на тај начин што предвиђа да се: сарадња успостављена овим споразумом, сагласно интересима страна у сарадњи, односи на све области криминала које обухвата мандат Еуропола на дан ступања на снагу овог споразума, укључујући и повезана кривична дела.

Повезана кривична дела јесу кривична дела учињена ради прибављања средстава за извршење кривичних дела из става 1, кривична дела учињена зарад омогућавања или извршења тих дела и кривична дела којима се обезбеђује некажњавање прања новца и која као облици криминала нису у надлежности Еуропола и не сматрају се повезаним кривичним делима.⁶³

Овим споразумом Министарство унутрашњих послова, укључујући Дирекцију полиције, Управу криминалистичке полиције, Одсек за међународну полицијску сарадњу, Јединицу за Еуропол, одређено је да буде национална тачка за контакт између Еуропола и осталих надлежних органа Републике Србије.

Споразумом је предвиђено да се између Еуропола и надлежних органа Републике Србије редовно одржавају састанци на високом нивоу на ко-

⁶³ Споразум о стратешкој сарадњи закључен између РС и Еуропола, чл. 3 тач. 1 и 2

јима се разматрају питања у вези с овим споразумом и сарадњом уопште. Тачка за контакт, коју одреди Република Србија, и Еуропол, редовно се међусобно консултују око политике и ствари од заједничког интереса, у сврху остваривања својих циљева и координације својих активности.

Надлежни органи за спровођење закона у Републици Србији јесу они који су према националном законодавству одговорни за спречавање и борбу против кривичних дела из члана 3. Споразума о сарадњи. Они су таксативно наведени у Анексу 3 овог Споразума и чине их:

- Министарство унутрашњих послова, Дирекција полиције, Управа криминалистичке полиције и Управа граничне полиције;
- Министарство финансија, Управа царина, Пореска управа и Управа за спречавање прања новца.

Република Србија обавештава Еуропол о свакој измени тог списка у року од три месеца од ступања на снагу тих измена.

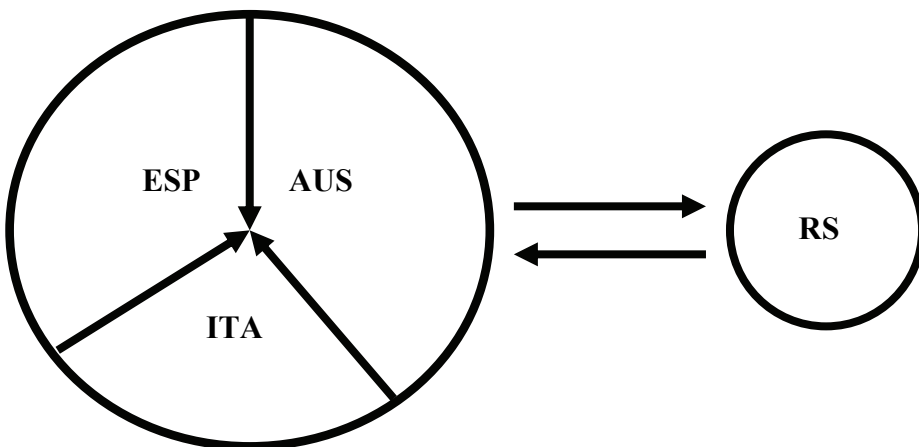
Размена информација утврђена овим споразумом одвија се искључиво према условима Споразума, и то на основу сарадње између Еуропола и Јединице за Еуропол, а уколико они процене да је потребно, могу подрозумевати директне размене информација с надлежним органима. Информације које се размењују сходно Споразуму користе се искључиво у сврхе овог споразума и за истрагу, гоњење и спречавање кривичних дела, и у кривичним поступцима који се воде у вези с кривичним стварима. Еуропол доставља Републици Србији само информације које су прикупљене, чуване и прослеђене у складу с одговарајућим одредбама Конвенције о оснивању Еуропола и одлукама о њеном спровођењу. Страна која шаље информације може одредити услове за њихово даље коришћење. Ти услови могу се укинути једино уз писмену сагласност стране која шаље информације. Информације примљене у складу с овим споразумом неће бити коришћене без сагласности стране која их је послала и у сврхе различите од оних за које су послате. Информације примљене у складу са Споразумом не смеју се делити с трећим странама које нису државе чланице Европске уније без претходне сагласности стране која их је послала. Ако се једној уговорној страни поднесе захтев за обелодањивањем информација прослеђених на основу Споразума, треба се што пре консултовати са уговорном страном која је информације послала. Оне неће бити обелодањене уколико се уговорна страна која их је послала томе успротиви. Сарадња у оквиру овог споразума спроводи се на основу писаног захтева за помоћ или на иницијативу једне од страна, уколико та страна претпостави да је таква помоћ од интереса за другу страну.

Оваква нормативна регулатива указује на ограничене могућности Републике Србије у погледу сарадње са Еурополом с обзиром на то да је

до сада закључен само стратешки, али не и оперативни споразум, чиме је Србија као „трећа страна“ онемогућена у коришћењу аналитичких радних фајлова Еуропола, чији су власници земље чланице ЕУ. Овакав третман Србије не разликује је од осталих држава које такође имају статус „треће стране“, али и далеко мањи интерес за сарадњу са Еурополом јер су удаљене у односу на Европу, попут Аустралије.

Међутим, оно што охрабрује јесу примери из праксе који доприносе превазилажењу проблема у комуникацији, уз поштовање важећих норми. Тако је могуће замислити ситуацију у којој земља ЕУ која је носи-лац фајла, а највише је погођена неким обликом криминала, има највећи интерес да у току истраге користи неке информације полицијских органа Републике Србије, па стога може извршити узајамну размену информација по билатералном основу, уз поштовање заштите података којима располажу остале државе кориснице аналитичког фајла (AWF). На пример, земље носиоци аналитичког фајла су Аустрија, Шпанија и Италија. Аустрија, која је највише заинтересована за сарадњу са РС ради добијања неких информација релевантних за иследнички поступак, успоставља билатералну размену информација с Републиком Србијом по систему узајамности, при чему РС чини доступним само информације које је она унела у AWF, али поштује заштиту података које су као искључиво своје унеле Шпанија и Италија. На овакав начин и РС као „трећа страна“ остварује свој интерес за сарадњу са Аустријом, од које добија одређене корисне оперативне податке.

AWF

И поред чињенице да РС у односу на Европску полицијску канцеларију наступа с позиција „треће земље“, досадашње искуство показује да та сарадња може бити веома успешна, попут акције „Шумадија“, коју је спровео МУП Републике Србије, којом приликом је ухапшен већи број извршилаца кривичног дела фалсификовања новца, и заплењена знатна количина фалсификованих новчаница евра.

Унапређење сарадње Еуропола и Републике Српске манифестује се и у чињеници да су 28. маја 2010. године у Холандији министар МУП РС Ивица Дачић и директор Еуропола Роб Вејнрајт потписали *Меморандум о разумевању и успостављању безбедносне комуникационе линије и билатерални споразум за интјерконекцију комјутјерске мреже*. Претходног месеца, наведени акт резултирао је успостављањем сигурносног линка између националне контакт тачке МУП РС и Еуропола, чиме се Србија издвојила од појединих „трећих земаља“ које немају такав вид комуникације са Еурополом и поред чињенице да више година имају свог официра за везу, што није случај са Србијом, која због ограничених финансијских могућности још увек нема свог представника – официра у Хагу, седишту Еуропола.

Коначно, оно што се намеће као закључак јесте да је тренутно Република Србија, иако формално има статус „треће земље“, ангажманом својих полицијских снага и досадашњим резултатима у пракси успела да оствари бољу позицију и приближи се чланицама Еуропола успостављањем сигурносног линка, с тим што је у даљем напредовању ограничена непостојањем оперативног споразума о сарадњи.

Будућност Србије у оквиру „европске полицијске породице“ у великој мери зависиће и од регионалне сарадње, те је у том смислу врло корисно њено унапређивање путем регионалних пројеката као што је ILECUS.

Пројекат ILECUS покренут је и финансиран од стране ЕУ из CARDS фондова за 2005. годину. Буџет који је опредељен за извођење овог пројекта износи 2.000.000 евра.

АЕИ – Агенција за европске интеграције и економски развој, такође пружа финансијску подршку овом пројекту. ILECUS је замишљен као „софт“ пројекат и у њему учествују Албанија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Хрватска, Македонија и Србија. За имплементацију је одговорна Аустрија – Савезна криминалистичка полиција, а партнери у имплементацији су Словенија и Румунија.

Општи циљ пројекта је да се у свакој од земаља корисника формира ILECUS, то јест Јединица за координацију међународне сарадње у спровођењу закона, превасходно у домену сарадње са институцијама ЕУ

преко којих се одвија међународна сарадња у области спровођењу закона.

У том смислу у току трајања пројекта биће предузето низ активности неопходних за успешно планирање и имплементацију задатог циља. ILECUS ће бити национална јединица за координацију која садржи, тачније омогућава блиску везу с националним контакт тачкама за Интерпол, Еуропол, EUROJUST; европску мрежу судова; домаћу мрежу судова; SECI; стране официре за везу; SIRENE, царинске власти; граничну полицију – FRONTEX, OLAF и друге организације, а биће и место надлежно за спровођење међународних (билатералних, мултилатералних) уговора о сарадњи. Однос с другим надлежним државним органима дефинисан је у обавезујућим националним правним нормама (закон, подзаконски акти, административни споразуми).

Активно учешће РС у пројекту ILECUS манифестује се и у чињеница да су 10. септембра 2010. министри унутрашњих послова, правде и финансија Ивица Дачић, Снежана Маловић и Дијана Драгутиновић потписали споразум о сузбијању криминала. Потписани споразум део је регионалног пројекта ILECUS, који би требало да допринесе борби против криминала. Поред тога, он обавезује сарадњу и координацију не само ова три министарства са истима у региону, већ и осталих министарстава, тужилаштва за борбу против организованог криминала и других надлежних служби.

Потписивање споразума само је још један од аката које је било неопходно предузети у оквиру регионалног пројекта ILECUS из децембра 2008. године. То подразумева оснивање националних јединица у свакој земљи за координацију међународне сарадње у области спровођења закона и борбе против свих форми криминала. Размена информација с колегама у иностранству обављаће се преко контакт тачака, то јест једне или више особа које имају дозволу за поседовање информација од тајности и које ће их размењивати с колегама из иностранства, али и преко свих релевантних служби, путем заштићених система веза.

Званична процедура за размену информација на међународном плану мора бити успостављена с надлежним националним правосудним органима укључујући јавне тужиоце и истражне судије. У том смислу пројекцију будуће сарадње Србије с државама чланицама региона могу да представљају подаци о броју кривичних поступака процесуираних по замолницама земаља региона, посредством Министарства правде – Одсека за међународну правну помоћ. Статистички подаци показују да је Прво основно јавно тужилаштво у Београду за период од 1. јануара 2010. године до 7. септембра 2010. примило у рад из Републике Српске

једну замолницу, из Републике Словеније једну замолницу, из Федерације БиХ четири замолнице, из Републике Хрватске седам замолница и из Републике Црне Горе 12 замолница.

2. OLAF – Европска канцеларија за борбу против финансијских преступа

Европска канцеларија за борбу против финансијских преступа представља независно тело Европске комисије основано 1999, а реорганизовано 2006. године. Основна функција му је превенција и истраживање финансијских превара. Његова самосталност омогућава спровођење две врсте истрага, унутрашње и спољашње, у погледу кривичних дела из његове надлежности, као и у свим другим случајевима када се крше закони ЕУ који угрожавају финансијске интересе чланица. У овој области можемо уочити предност и шире ингеренције Олафа у односу на Еуропол, који се у спровођењу истрага ослања на национална координациона тела и полицијске службе.

Олафом руководи директор који управља истрагом. Директора бира Европска комисија на петогодишњи мандат (максимално два пута). Друго значајно тело у оквиру Канцеларије представља Надзорни комитет, који контролише рад директора и његових службеника. Избор Надзорног одбора јединственом одлуком врше Европска комисија, Савет и Европски парламент, и то на период од три године. Организациона структура Олафа подржава хијерархијски модел, што произлази из чињенице да директор канцеларије подноси извештаје Надзорном комитету, а Надзорни комитет обавештава Европску комисију, Савет и Европски парламент о резултатима истраге које је постигао Олаф.

Олаф има веома широка овлашћења самим тим што при вршењу унутрашње контроле поседује легитимитет да прегледа све документе, комуникацију и податке којима располажу органи ЕУ, и то без претходног одобрења. Овако висок степен аутономије Олафа контролисан је обавезом подношења годишњих извештаја телима ЕУ. Поред истражне активности, Олаф спроводи и програм израде података CIS. CUSTOMS INFORMATION SISTEM оперативна је база која централизује информације релевантне за одбрану граница ЕУ од уласка непожељних лица и пошиљки.

Главни интерес Олафа усмерен је ка спречавању кривичних дела с коруптивним елементом, а у спровођењу своје надлежности ослања се не само на сарадњу унутар чланица ЕУ, већ успоставља и сарадњу са органима других држава с којим се одвија редовна сарадња. У том кон-

тексту веома је значајна досадашња активност државних тела РС у погледу усаглашавања свог законодавства са европским, као и конституисање низа органа који омогућавају лакше праћење и откривање разних облика финансијског криминала.

Активност Републике Србије испољава се и у чињеници да је 15. априла 2009. потписан Меморандум о разумевању између Владе Републике Србије и ЕЗ, чиме је Пореска управа започела активно учешће у програму. Циљ програма је унапређење правилног функционисања пореских система на унутрашњем тржишту Европске заједнице и јачање сарадње пореских администрација учесника програма.

Такође, програм Царина 2013 намењен је сарадњи у области спровођења царинске политике и успостављен Одлуком Парламента ЕУ и Савета ЕУ од 23. априла 2007. године. Учесће Србије почело је 1. јануара 2008. године. Програм обезбеђује подршку и смернице за рад царинским администрацијама ради ефикасног функционисања унутрашњег тржишта ЕУ.

Досадашње резултате многобројних активности Министарства правде, Министарства унутрашњих послова, Јавног тужилаштва и других органа РС у циљу усклађивања домаћих прописа те стварања услова за сарадњу са Олафом и другим међународним организацијама најбоље илуструје Прилог Министарства правде за годишњи извештај о напретку Републике Србије у процесу европских интеграција за период мај–септембар 2009. године.

Министарство правде, свесно важности регионалне сарадње у правосудним стварима, нарочито у вези с борбом против организованог криминала и корупције, предузело је бројне кораке ради унапређења билатералних односа како са земљама ЕУ тако и са земљама из региона:

Меморандум о сарадњи с Министарством правде Републике Црне Горе, потписан 29. маја 2009. у Подгорици

Споразум о приоритетним областима сарадње с Министарством правде Руске Федерације, потписан 10. јула 2009. године.

Досадашњи резултати показују да је Министарство унутрашњих послова борбу против свих облика корупције означило као један од најважнијих стратешких задатака. У том смислу, Управа криминалистичке полиције у континуитету предузима све активности на овом плану које су дале добре резултате у откривању кривичних дела са елементом корупције. О наведеном сведочи податак да је откривање ових кривичних дела у порасту, и то у континуитету у претходних пет година (са 493 у 2004, на 681 у 2005, затим 2.809 у 2006, 3.102 у 2007. и 3.318 у 2008. години). Само у периоду од 1. јула 2008. до 30. јуна 2009. године откриве-

на су 3.863 кривична дела са елементом корупције. Тренд повећаног откривања ових кривичних дела настављен је и у првих шест месеци 2009. године – 2.057 кривичних дела (за 21,1 одсто више него у истом периоду 2008. године, када су откривена 1.623 кривична дела).

Сразмерно повећаном откривању кривичних дела корупције расте и број пријављених лица, тако да је у првих шест месеци 2009. број пријављених лица за 8,3 одсто виши у односу на исти период 2008. године, када је откривено 1.658 кривичних дела. Најкрупније реализације у току 2008. и 2009. биле су у области јавних набавки, располагања јавним приходима, кредитног пословања, располагања непокретном имовином, пензијског осигурања, професионалног спорта и др. Злоупотребе око добијања и коришћења свих банкарских кредита све су израженија појава, а узрок томе је експанзија банкарског тржишта и велика кредитна понуда.

У функцији остваривања још бољих резултата овог министарства, свакако, јесте и доследна примена Националне стратегије за борбу против корупције и Акционог плана за њено спровођење, којима су прецизно утврђене обавезе и задаци свих државних органа. С тим у вези, радна група МУП-а је у јулу 2009. израдила и секторски акциони план у којем су прецизиране препоруке и задаци из Националне стратегије за борбу против корупцију.

Такође, веома је важна делатност Републичког јавног тужилаштва у сврху спровођења Националне стратегије за борбу против корупције и Акционог плана за примену Националне стратегије за борбу против корупције. Практични ефекти тога осетили су се у јануару 2007. године, када је у Републичком јавном тужилаштву формирана радна група ради давања Обавезног упутства јавним тужилаштвима о поступању у предметима кривичних дела са елементима корупције, ради обавештавања Републичког јавног тужилаштва о поступању у појединим фазама и донетим одлукама, ради накнадне контроле одлука тужилаштва у случајевима непокретања или обуставе поступка, као и у случајевима одуговлачења кривичног поступка (реализација мере предвиђене под тачком 44. Акционог плана). Формирана је група за праћење и консултације по наведеним предметима и уведена посебна евиденција о достављеним извештајима, обезбеђено је праћење реализације Обавезног упутства, које је издато у јануару 2007. године и које је достављено свим окружним и општинским јавним тужилаштвима.

Програмима рада за 2007, 2008. и 2009. годину предвиђено је и поступање по представкама грађана, с посебним нагласком на праћење

притужби на рад носилаца правосудних функција, а нарочито када се односе на случајеве корупције.

По доношењу Закона о одузимању имовине проистекле из кривичних дела, који је ступио на снагу 1. марта 2009. године, предузет је низ активности у Републичком јавном тужилаштву у сарадњи с другим надлежним органима како би се подручна јавна тужилаштва припремила за спровођење овог закона, којим је прописано да јавни тужилац руководи финансијском истрагом и у којој се фази открива незаконито стечена имовина и прикупљају подаци и докази. Ради обезбеђења међуресорне сарадње тужилаштва и других надлежних државних органа у спровођењу Закона, у јуну 2009. године у РЈТ је одржан састанак с руководиоцима Јединице за финансијску истрагу МУП-а, Службе за борбу против организованог криминала, Управе за спречавање прања новца, Пореске управе и Пореске полиције, Дирекције за управљање одузетом имовином и Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање, док је у току јула одржан састанак са свим окружним јавним тужиоцима и представницима полицијских органа надлежних за финансијске истраге како би се обезбедила стручност и ефикасност при подношењу и реализацији захтева за финансијске истраге.

Влада Републике Србије је 1. октобра 2008. усвојила Националну стратегију за борбу против прања новца и финансирања тероризма (Службени гласник Републике Србије бр. 89/2008), чија је сврха давање препорука за превазилажење проблема и унапређење постојећег система борбе против прања новца и финансирања тероризма. Основни циљеви Стратегије су смањење криминалитета у вези с прањем новца и финансирањем тероризма, имплементација међународних стандарда, развој система сарадње и одговорности свих учесника у борби против прања новца и финансирања тероризма, унапређивање сарадње јавног и приватног сектора, као и обезбеђивање транспарентности финансијског система.

Након усвајања Стратегије, 22. априла 2009. године, Одлуком Владе Републике Србије образована је и Стална координациона група за надзор над спровођењем Националне стратегије за борбу против прања новца и финансирања тероризма (даље у тексту СКГ). Осим надзора над спровођењем Стратегије, који је њен основни задатак, СКГ је надлежна и за предлагање мера надлежним органима за унапређење система против прања новца и финансирања тероризма, побољшање сарадње и размене информација између тих органа, давање мишљења и стручних образложења надлежним државним органима и усклађивање ставова и учешћа делегација Републике. Стратегија предвиђа и доношење Акционог плана, како би препоруке наведене у њој биле разрађене. Доношење Акционог плана је у току.

Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма (даље у тексту Закон), који је у потпуности усклађен с Конвенцијом о прању новца, откривању, заплени и одузимању средстава стечених незаконитим поступцима и о финансирању тероризма, као и другим међународним стандардима из ове области, ступио је на снагу 27. марта 2009. године, а објављен је у Службеном гласнику Републике Србије број 20/2009.

Управа за спречавање прања новца је у складу с Директивом ЕУ преиспитала круг обвезника дужних да пријаве сумњиве трансакције, па је, пре свега, прописана додатна обавеза која се односи и на спречавање и откривање финансирања тероризма, а не само на прање новца. Осим тога, листа обвезника допуњена је изразима који се користе у вези с конкретним финансијским субјектима, укључујући дефиниције нових организационих облика који се појављују на финансијском тржишту (нпр. друштво за управљање добровољним пензијским фондовима). Нови обвезници су и правна и физичка лица која пружају услуге преноса новца и давања јемства. Осим обвезника који се баве организовањем игара на срећу, које је предвиђао претходни закон, нови закон одредио је као обвезнике и приређиваче игара на срећу које се организују путем интернета, телефона или на други начин, путем телекомуникационих веза. У обвезнике нису посебно сврстана физичка и правна лица која тргују робом и услугама, ако је реч о готовинским плаћањима у износу од 15.000 евра и више, из разлога што се чланом 36. Закона изричито ограничава готовинско пословање, то јест наплата робе и услуга у готовом новцу у износу који прелази 15.000 евра. Нови закон, за разлику од старог, не прописује као обвезнике берзе и организаторе путовања. С обзиром на специфичну делатност коју берза обавља у складу са законом који уређује тржиште хартија од вредности, није се могла сврстати у обвезнике из члана 4. Закона, али је чланом 71. Закона, који је усклађен са Директивом УН, прописано да су организатори тржишта, у смислу закона који уређује тржиште хартија од вредности и Централни регистар хартија, депо и клиринг хартија од вредности – дужни да обавесте Управу ако у вршењу послова из свог делокруга утврде, односно открију чињенице које су, или које би могле бити у вези с прањем новца и финансирањем тероризма. Лица која се баве организовањем путовања нису више прописана као обвезници, јер постоји веома мали ризик од прања новца и финансирања тероризма у вези с наведеном делатношћу, а ни Директива ЕУ их не сврстава међу обвезнике.

Законом је предвиђена обавеза сваког обвезника да редовно стручно образују, оспособљавају и усавршавају запослене који раде на пословима у вези са спречавањем прања новца и финансирања тероризма.

Такође не треба занемарити ни значај Управе за јавне набавке, која је у оквиру сарадње с другим организацијама веома ангажована на сузбијању корупције у јавним набавкама.

Управа је, такође, значајно допринела афирмацији концепта централизованих јавних набавки у Србији, који има значајне потенцијале за уштеде и смањивање нерегуларности. Ова иницијатива резултирала је оснивањем Агенције за јавне набавке Града Београда и Сектора за јавне набавке Града Новог Сада. Управа за јавне набавке наставила је да пружа стручну подршку овим телима, а један од конкретних резултата јесте формирање ефикасне информационе базе о јавним набавкама на нивоу два града за потребе ових тела.

Управа за јавне набавке покренула је регионалну иницијативу за формирање регионалног форума за јавне набавке који би, преко заједничког портала, повезао регулаторне институције из Хрватске, Босне и Херцеговине, Црне Горе, Македоније и Србије. Форум би омогућио размену искустава и информација између сродних тела у практичним питањима, а пре свега онима која се тичу сузбијања нерегуларности. Подршка за ову иницијативу добијена је од свих институција из региона, као и од Мисије ОЕБС-а у Србији, која је спремна да помогне успостављању оваквог портала.

У оквиру организационе структуре Управе царина, 2003. године формирано је Одељење за унутрашњу контролу, чији је један од главних задатака борба против корупције у Управи царина, као и контрола законитости поступања царинских службеника. Одељење је директно подређено директору Управе и у том смислу надлежно за прикупљање свих релевантних чињеница везаних за конкретне предмете који претходе дисциплинском поступку, приликом сложенијих активности у расветљавању догађаја у којима се стичу елементи кривичног дела. Одељење за унутрашњу контролу поступа у сарадњи с надлежним службама МУП-а Републике Србије.

Службеници Управе царина су у склопу велике заједничке акције српске и мађарске царине пресекли ланац кријумчарења текстилне робе у акцији под шифром „Котон“ крајем 2008. године, у којој су учествовали и царински службеници. Такође, у августу ове године сарадњом ове две царинске администрације реализована је још једна слична акција чији су једни од главних актера били царински службеници, као и припадници пограничне полиције МУП-а РС.

Комуникација Одељења за унутрашњу контролу Управе царина и надлежних служби МУП-а Републике Србије, Пореске управе, Управе за спречавање прања новца, БИА, са службама Војске Србије, надлеж-

ним тужилаштвима, Посебним одељењем Окружног суда у Београду и Специјалним тужилаштвом за организовани криминал одвија се на дневном нивоу у зависности од проблематике.⁶⁴

3. СЕРОЛ (Цепол)

СЕРОЛ или Европска полицијска школа окупља полицијске службенике широм Европе с циљем да подстакне прекограничну сарадњу у борби против криминала и одржавање јавне безбедности и реда и мира. Основан као агенција Европске уније у 2005 (Одлуком Савета 2005/681/ЈХА од 20. септембра 2005), СЕРОЛ је базиран на пракси коју има Bramshill у Великој Британији. Око 70 км од централног Лондона, Цепол има секретаријат са око 30 чланова, то је особље које свакодневно ради у оквиру два одељења: програмске јединице и управе.

Цеполом управљају Управни одбор и директор. Директор одговара за свој рад Управном одбору, који је састављен од представника држава чланица ЕУ, углавном директора из националних института за обуку полиције. Председник управног одбора је представник државе чланице која председава Савету ЕУ.

Управни одбор, који се обично састаје четири пута годишње, успоставио је четири одбора да подржи рад Цепола:

- Годишњи програмског одбор (АРС);
- Буџет и управу Одбор (ВАС);
- Стратегија одбор (УО);
- Обука и истраживање Комитета (ТРС).

Одбори могу бити подржани од стране радне групе, пројект групе и подгрупе. Генерални секретар обавља административне послове. Цепол делује као мрежа у којој се обављају активности као што су курсеви, семинари, конференције и састанци, а имплементиран је и од стране држава чланица, углавном националним високим полицијским институти-ма за обуку. СЕРОЛ организује између 70 и 100 курсева, семинара и конференција годишње, које покривају широк спектар тема од значаја за рад полиције у Европи данас.

Скраћеница СЕРОЛ француског је корена и гласи *College Europeen de Policia*, што се на енглески преводи као Европска полицијска школа.

Цепол има годишњи буџет од 7,8 милиона евра (2010), финансиран од стране Европске заједнице.

⁶⁴ Прилог Министарства правде за годишњи извештај о напретку Републике Србије у процесу европских интеграција за период мај-септембар 2009. године.

Обука и истраживање Комитета (ТРЦ)

Особље Цепола, у два одељења, обавља свакодневни посао: учење, бављење науком, истраживањем и развојем одељења Корпоративне услуге.

Република Србија ангажована је у оквиру Секретаријата за спровођење Конвенције о полицијској сарадњи у југоисточној Европи (РСС SEE). Ова конвенција представља један од најзначајнијих међународних докумената за правосудну и полицијску сарадњу у југоисточној Европи. Одредбе Конвенције представљају добар правни оквир за стварање ефикасног система, као и за свестрану полицијску сарадњу држава потписница: Албаније, Босне и Херцеговине, Бугарске, Црне Горе, Македоније, Молдавије, Румуније и Србије. У новембру 2009. године у Секретаријат је упућен и официр за везу из Србије. У периоду од децембра 2009. године до јуна 2010. спроведено је неколико активности са циљем даљег спровођења Конвенције. Средином децембра почели су и разговори с представницима Европске полицијске школе (СЕPOL). Оваквим ангажовањем Републике Србије у оквиру РСС SEE отварају се могућности и за афирмацију њених полицијских структура у оквиру Цепола.

Можемо да закључимо да су у протеклих неколико година полицијски органи Републике Србије знатно трансформисани бројним законским и подзаконским актима и делимичном али ангажованом, афирмативном и перспективном практичном сарадњом, било у својству “треће стране“ са земљама ЕУ, или у улози равноправног регионалног партнера, чиме је РС показала озбиљан напредак у поступку приближавања Европској унији, њеним телима и организацијама.

VII ИНСТИТУТИ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

1. Узајамно признавање судских одлука

На Европском самиту у Тампереу 1999. године закључено је да ће узајамно признавање бити камен темељац правосудне сарадње у грађанским и кривичним стварима.

Конкретно, овај закључак значи да када правосудна власт једне државе чланице донесе одлуку, та одлука ће бити призната и извршена у другој држави чланици што је брже могуће и са што мање контроле, као да је у питању одлука домаћих правосудних органа.

На основу овог начела, Европска унија усвојила је програм мера које су омогућиле доношење посебних докумената као што су Оквирна одлука од 13. јуна 2002. године о Европском налогу за хапшење и поступку предаје или Оквирна одлука од 22. јула 2003. године о извршењу налога о замрзавању имовине или доказа у Европској унији.

Узајамно признавање представља основни концепт Европске правосудне области, јер је то једини начин превазилажења потешкоћа које настају међу националним правосудним системима. За развој узајамног признавања неопходно је постојање високог степена узајамног поверења између држава чланица. Узајамно признавање мора се базирати на строгом поштовању високих стандарда заштите индивидуалних права у свакој од држава чланица. Како би се то обезбедило, Европска комисија је 2003. године донела Зелену књигу о процесним мерама заштите осумњичених и окривљених у кривичним поступцима у ЕУ.

Када је реч о сарадњи у кривичним стварима, основу сарадње требало би да чини Конвенција о пружању узајамне помоћи између држава чланица у кривичним стварима (2000) са додатним протоколом о прању новца и финансијским преварама (2001). За ступање на снагу потребно је најмање осам ратификација. Ипак, њен значај је несумњив, јер садржи нека прогресивна решења када је реч о сарадњи у преткривичном и кривичном поступку код међународних кривичних дела.⁶⁵ Конвенција у том смислу садржи

⁶⁵ „Конвенција има за циљ да унапреди сарадњу у кривично-процесној материји између држава чланица, као и да обезбеди да се ова врста сарадње остварује на брз и ефикасан начин у складу са основним начелима националних права држава чланица и људским правима и начелима утврђеним Европском конвенцијом о заштити људских

конкретне инструменте правосудне и полицијске сарадње: проналажење и враћање ствари које су повезане са извршењем неког кривичног дела; лоцирање, задржавање и изручење особа које су повезане са извршењем неког кривичног дела; саслушање особа путем телефонске и видео конференције; правила о контролисаним пошиљкама; формирање заједничких истражних тимова; уређивање захтева за пресретање и прислушкивање телекомуникација; извршавање међународних прикривених истрага.⁶⁶

Циљ Конвенције је да унапреди и модернизује сарадњу између правосуђа, полиција и царинских власти замењујући одредбе и олакшавајући примену Конвенције Савета Европе о међународној правној помоћи у кривичним стварима из 1959. године и Протокола из 1978. године, Конвенције о Шенгенском споразуму из 1990. године и Бенелукс уговор из 1962. године. Узајамна правна помоћ мора се заснивати на општим начелима сваке државе чланице и Европске конвенције о заштити људских права из 1951. године.

Захтев за узајамну помоћ

Конвенција садржи услове под којима се пружа међународна помоћ. Држава чланица којој је захтев упућен мора поштовати формалности и процедуре наведене од стране државе чланице која је захтев упутила. Уколико, на пример, утврђени рокови не могу бити испоштовани (роко-

права и основних слобода, потписаном 4. новембра 1950. године у Риму. Ова конвенција уједно представља и допуну Европске конвенције о међусобној помоћи у кривичним стварима од 20. априла 1959. године и осталих конвенција ЕУ из ове области. Неке од њих су Конвенција о постепеном укидању контроле на заједничким границама од 19. јуна 1990. године, и то одредбе које регулишу узајамну помоћ у кривичним стварима, и Уговор о екстрадицији и узајамној помоћи у кривичним стварима између Краљевине Белгије, Луксембурга и Краљевине Холандије од 27. јуна 1962. године, који је измењен Протоколом од 11. маја 1974 (Бенелукс уговор). “ – Александра Чавошки, *Конвенција о пружању узајамне помоћи између држава чланица у кривичним стварима*, Европско законодавство, број 3/2003, Београд, стр. 9.

⁶⁶ „При томе, Конвенција гарантује читав низ олакшица за државу која тражи помоћ, имајући у виду њено процесно законодавство: када је реч о процесним правилима приликом извршења захтева за пружање узајамне помоћи, Конвенција обавезује државу чланицу да се придржава формалности и процедуре које изричито наведе држава чланица која је упутила захтев, осим уколико другачије није уређено овом конвенцијом и под условом да такве формалности и процедуре нису противне темељним начелима права државе чланице којој је захтев упућен Држава чланица којој је захтев упућен поступиће по захтеву за пружање помоћи у најкраћем року, имајући на уму што је више могућно процедуралну застарелост или друге застарелости на које укаже држава чланица која упућује захтев.“, *Ibidem*, стр. 10. Видети такође: Члан 4. Конвенције о пружању узајамне помоћи између држава чланица у кривичним стварима.

ви застарелости на коју укаже држава чланица која је упутила захтев), потребно је у што краћем року обавестити државу која је упутила захтев и државе се могу договорити о даљим корацима везаним за захтев.

Свака држава чланица дужна је да директно поштом пошаље процесна документа особи која се налази на територији друге државе чланице. У неким случајевима, документи могу бити послати надлежним властима државе чланице од које се захтева помоћ. Када је неопходно за боље разумевање, цео документ или најважнији делови морају се превести. Сви процесни документи морају бити праћени извештајем који садржи податке о правима и обавезама примаоца у вези с примљеним документом.

Опште правило је да се захтев за узајамну помоћ и комуникацију шаље директно правосудним органима. Међутим, у неким случајевима могу се слати или враћати преко централних институција државе чланице. У одређеним случајевима постоји обавеза да се захтев подноси преко централних институција (захтев за привремени трансфер или транзит лица у притвору, слање података из правосудних база података). Хитни захтеви могу се доставити преко Интерпола или другог тела надлежног према Уговору о Европској унији.

Правосудни органи или централне институције једне државе чланице могу директно контактирати с полицијом или царинским властима друге државе чланице, или, у складу са захтевом за узајамну помоћ, са управним органима из друге државе чланице. Држава чланица може да одбије да примени ову клаузулу или да изабере да је примени под одређеним условима.

Спонтана размена информација (без претходног захтева) може да се одвија између држава чланица у вези с кривичним делима и прекршајима уколико надлежност за кажњавање тих дела спада у надлежност органа који је примио захтев.

Посебне форме узајамне помоћи

Украдени објекти пронађени на територији друге државе чланице морају се вратити на захтев државе ради враћања законитим власницима. У одређеним случајевима, држава чланица која је добила захтев може се уздржати од враћања објеката уколико ће то олакшати повраћај тих предмета законитим власницима.

Особа која је притворена на територији једне државе чланице која је захтевала истрагу може привремено бити упућена (**привремени трансфер**) на територију друге државе чланице, где ће се истрага обавити на основу споразума надлежних органа. Када то захтева једна од држава чланица, пристанак притворене особе мора се добити пре трансфера.

Правосудни органи једне државе чланице могу саслушати сведока или вештака друге државе чланице путем **видео конференције**, уколико то није у супротности са основним начелима замољене државе и ако се све стране сагласе са овим.

Контролисане испоруке могу бити дозвољене на територији друге државе чланице у оквиру кривичне истраге за кривична дела за која се може захтевати екстрадиција. Замољена држава чланица ће у том случају у смеравати и надзирати испоруке.

Две или више држава чланица могу формирати заједничке истражне тимове чији ће састав бити дефинисан заједничким споразумом између држава чланица. Тим се формира за појединачну активност и на одређено време. Званичник државе чланице на чијој територији је тим активан координира и води активности тима.

Тајне истраге могу спроводити службеници који делују на основу прикривеног или лажног идентитета, у складу с домаћим прописима и процедурама државе чланице на чијој се територији спроводи истрага.

Пресретање телекомуникација

Пресретање телекомуникација може се одобрити на основу захтева надлежног органа друге државе чланице – правосудног органа или органа управе са посебним овлашћењима. Комуникације могу бити пресретане и директно преношене држави која је поднела захтев, или снимане и накнадно достављене.

Државе чланице испитују захтев у складу с домаћим прописима и процедурама. Пресретање може да се обави и на територији државе чланице у којој се налази сателитска опрема уколико даваоци услуга у држави чланице којој се подноси захтев не траже техничку помоћ државе чланице. Ако се пресретање одиграва на територији одређене државе чланице зато што се субјект налази на њеној територији, а није неопходна техничка помоћ, држава чланица која обавља пресретање обавестиће другу државу чланицу о предузетим активностима.

Заштита података о личности

Држава чланица која је добила податке о личности, на основу Конвенције, може их користити само:

- у правосудним и управним поступцима регулисаним Конвенцијом;
- за превенцију директне и озбиљне претње по јавну безбедност;
- у било коју другу сврху, на основу претходно прибављене сагласности државе чланице која је доставила податке.

Држава чланица која је доставила податке може захтевати од државе чланице којој је доставила податке да је информише о коришћењу података.

Посебан положај појединих држава чланица

Посебне одредбе примењиваће се на Ирску и Уједињено Краљевство (преношење захтева за помоћ), на Луксембург (заштита података о личности), на Норвешку и Исланд (одредбе о прописима везаним за Шенген и ступање на снагу Конвенције).

Конвенција је ступила на снагу 23. августа 2005. године и заменила Оквирну одлуку 2002/465/ЈАИ од 13. јуна 2002. године о заједничким истражним тимовима.

Узајамно признавање судских одлука такође наилази на немали отпор у државама чланицама, па за сада не постоји јединствени акт који би регулисао ово питање, већ је донет читав низ одлука које парцијално уређују ову област. Међу најважнијим одлукама овог типа јесу оне којима су успостављени Европски налог за хапшење и Европски налог за прибављање доказа, као и Програм од 24 мере за имплементацију одлука о узајамном признавању одлука у кривичним стварима.⁶⁷

Сврха свих ових мера јесте побољшање ефикасности и дужине трајања правосудне сарадње, унапређење принципа узајамног признавања између правосудних система држава чланица, као и омогућавање прекограничне истраге и подизање оптужнице успостављањем директног контакта између судија и тужилаца држава чланица.

2. Европски налог за хапшење

Европски налог за хапшење уведен је у правни систем Европске уније Оквирном одлуком,⁶⁸ која је ступила на снагу 7. августа 2002. године.

⁶⁷ Програм имплементације односи се на основна процесна и материјална правила која се морају узимати у обзир приликом оцене да ли се нека судска одлука једне државе чланице може прихватити у другој држави чланици. Своје место ту су нашла правила као што су *ne bis in idem*, правила о прибављању доказа и индивидуализацији кривичне санкције, правила о одузимању имовине починиоца и сл. Овај документ може се наћи на интернет адреси:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2001:012:0010:0022:EN:PDF> (16.02.2009.).

⁶⁸ Council Framework Decision 2002/584/JHA of 13 June 2002 on the European Arrest Warrant and the surrender procedure between the Member States, "Official Journal of the European Communities" (OJ), L 190, 18.07.2002, pp. 1-20.

Основни циљ доношења ове одлуке јесте да се поједностави и убрза поступак екстрадиције између држава чланица Европске уније.

Оквирна одлука је од 1. јула 2004. године заменила је следеће међународне правне акте: Европску конвенцију о екстрадицији из 1957. године, Европску конвенцију о спречавању тероризма у вези са екстрадицијом из 1978. године, Споразум од 26. маја 1989. године између дванаест држава чланица о поједностављењу предаје захтева за екстрадицију, Конвенцију о поједностављеном поступку екстрадиције из 1995. године, Конвенцију о екстрадицији из 1996. године и одговарајуће одредбе Шенгенског споразума.

На основу Оквирне одлуке, државе чланице дужне су да одреде органе надлежне за издавање Европског налога за хапшење, као и да образују нове или да делегирају надлежност постојећих органа који ће пружати административну и техничку помоћ.

У Оквирној одлуци Европски налог за хапшење дефинише се као судска одлука коју издаје држава чланица ради хапшења или изручења траженог лица од стране друге државе чланице, а у циљу кривичног гоњења, извршења решења о притвору и извршења наредбе о задржавању у притвору.

Европски налог за хапшење може бити издат у случајевима када је изречена казна затвора или наредба о задржавању у притвору у трајању од најмање четири месеца и за преступе за које се изриче казна затвора или наредба о задржавању у притвору у максималном трајању од једне године.

Европски законодавац је члану 2, став 2, тачно предвидео кривична дела код којих се примењује Европски налог за хапшење: учешће у злочиначком удружењу, тероризам, трговина људским бићима, сексуална експлоатација деце и дечија порнографија, противзаконита трговина оружјем, муницијом и експлозивима, противзаконита трговина наркотицима и психотропним супстанцама, корупција, превара, преступи којима се повређују финансијски интереси европских заједница, прање новца, фалсификовање новца, компјутерски преступи, еколошки преступи, пружање помоћи за неовлашћени улазак и боравак у државама чланицама, убиство и тешке телесне повреде, противзаконита трговина људским органима, киднаповање и узимање талаца, расизам и ксенофобија, организована и оружана пљачка, кријумчарење културних добара, рекетирање и изнуда, фалсификовање и пиратерија, фалсификовање службених докумената, фалсификовање средстава плаћања, кријумчарење хормоналних супстанци, кријумчарење нуклеарних и радиоактивних материјала, кријумчарење украдених возила, силовање, подметање

пожара, злочини који потпадају под надлежност Међународног кривичног суда, незаконита отмица авион и бродова и саботажа.

Чланом 8. Оквирне одлуке утврђено је да Европски налог за хапшење мора садржати податке о идентитету и држављанству особе која се тражи, име, адресу, број телефона, број телефакса и електронску адресу органа који издаје налог за хапшење, доказ о постојању извршне пресуде, налога за хапшење или било које извршне судске одлуке, правну природу и квалификацију кривичног дела, опис околности под којима је кривично дело почињено, место и степен учешћа у преступу лица које се тражи, изречена казна уколико је донета правноснажна пресуда, или прописана казна за ту врсту кривичног дела у држави чланици која издаје налог, што важи и за остале последице извршења кривичног дела.

У ставу 2. члана 8. предвиђено је да Европски налог за хапшење мора бити преведен на језик земље која поступа по налогу. Такође, свака држава чланица може у декларацији коју депонује у Генералном секретаријату Савета предвидети да ће прихватити превод на један или више званичних језика институција европских заједница.

Одлуком (члан 17) прописано је да надлежни орган државе чланице која поступа по захтеву за хапшење мора у року од 60 дана од дана лишавања лица слободе да одлучи да ли ће или неће изручити ухапшено лице. Уколико се тражено лице добровољно преда, коначна одлуку о извршењу европског налога за хапшење мора бити донета у року од 10 дана од дана добровољне предаје. Држава чланица која поступа по захтеву може у ванредним околностима продужити рок од 60 дана за додатних 30 дана, под условом да обавести државу чланицу која је издала налог и да јој наведе разлоге кашњења. Рок за изручење ухапшених лица такође је утврђен Оквирном одлуком (члан 23) и износи десет дана од дана доношења одлуке.

Чланом 3. предвиђена су три случаја када ће држава чланица одбити извршење европског налога за хапшење: кривично дело за које се тражи изручење лица потпада под амнестију у држави чланици која треба да изврши налог уколико је држава чланица већ донела правноснажну одлуку о траженом лицу у погледу истог преступа (*non bis in idem*), или је посреди лице чије се хапшење захтева које се због година старости не сматра кривично одговорним у држави чланици која треба да поступи по захтеву.

У случају да постоји неки од ових разлога, држава чланица која треба да поступи по захтеву дужна је да наведе разлоге за одбијање поступања по Европском налогу за хапшење. Такође, чланом 4. предвиђено је седам случајева када држава чланица може одбити извршење Европског налога за хапшење.

Оквирна одлука садржи одредбе о правима лица чије се изручење захтева, имунитету и привилегијама, о заплени имовине, одлучивању у случајевима сукоба захтева неколико држава чланица, о питању транзита, накнади трошкова хапшења и изручењу траженог лица.

Такође би требало имати на уму да је просечно време потребно за извршење налога за хапшење смањено од када је донета Оквирна одлука са више од девет месеци на 45 дана.

3. Европски налог за достављање доказа

Европски налог за достављање доказа⁶⁹ односи се на предмете, документе или податке прибављене у складу с процесним законским одредбама, као што су налози за давање на увид докумената, као и за претрес и заплону, односно одузимање. Налог се односи и на захтеве за достављање извода из кривичне евиденције. Он се, међутим, не односи на узимање изјава (на било који начин) од осумњичених, оптужених, сведока или оштећених (жртава). Налог се такође не бави процесним истражним радњама које обухватају прибављање доказа у реалном времену, као што је пресретање комуникација и надзирање банковних рачуна. Иако се налог не односи на прибављање тих других типова доказа, ово је први корак ка замени постојећег режима узајамне правне помоћи унутар Европске уније и стварање јединственог корпуса законских прописа ЕУ који ће се темељити на узајамном признавању и који ће подлегати минималним заштитним мерама.

Европски налог за достављање доказа требало би да резултира бржом и делотворнијом сарадњом од оне која је плод система узајамног признавања заснованог на комбинацији националног поретка и европског сертификата. Европски налог за достављање доказа представља један јединствени документ који орган власти који га издаје преводи на званични језик државе извршења. Ту није потребан никакав други, додатни превод. Насупрот томе, Оквирна одлука о налозима за замрзавање имовине или доказа темељи се на узајамном признавању националних поредака допуњеним стандардном европском потврдом (сертификатом) која је као прилог дата уз Оквирну одлуку. Иако се од земље која налог издаје тражи да преведе ту потврду (сертификат) на званични језик земље извршења, у пракси ће многе

⁶⁹ Council Framework Decision 2008/978/JHA on the European Evidence warrant for the purpose of obtaining objects, documents and data for use in proceedings in criminal matters од 18. децембра 2008. године; Official Journal L350/72, од 30. децембра 2008. године.

земље извршења вероватно сматрати неопходним да се то преведе и на језик изворног националног поретка. Услед тог додатног превођења, сарадња ће вероватно бити успорена. Друго, "налог за достављање доказа", за разлику од налога за замрзавање имовине, има много различитих значења у процесним законодавствима земаља чланица. То значење може се кретати од захтева тужиоца да се поднесу на увид докази до изразитијих мера принуде као што је судски налог издат ради уласка у приватне просторије и обављања претреса тих просторија. Узајамно признавање специфичних типова националних правних поредака у вези с прибављањем доказа стога би могло резултирати тиме да се од државе извршења тражи да спроведе претрес и одузимање (заплену) у околностима у којима би она, по правилу, у мањој мери користила инвазивне механизме, као што су општа тужилачка овлашћења или налог за стављање доказа на увид.

Важно је нагласити да орган власти који издаје налог мора бити судија, истражни судија или тужилац. Другим надлежним органима (укључујући ту полицију, царину и управне органе) није допуштено да издају Европски налог за достављање доказа. Ти органи морају тражити одлуку судије, истражног судије или тужиоца како би се издао Европски налог за достављање доказа.

Европски налог за достављање доказа помоћно је средство које стоји на располагању властима када решавају случај с прекограничним елементом. Европски налог није средство којим ће се правосудни и полицијски органи неке државе приморати да врше посебну истрагу. Органи замољене државе треба само да обезбеде доказе који евидентно постоје, а не да користе различита техничка средства и одређене полицијске процедуре како би открили доказе. Власти замољене државе ће прихватити захтевани доказ, али се неће упуштати у друге истражне радње које могу довести до расветљавања кривичног дела или хватања учиниоца.

Типови предмета, докумената или података који су овим обухваћени

Дефинисани су типови предмета, докумената или података за које је могуће издати Европски налог за достављање доказа. Није дозвољено да се Европски налог за достављање доказа користи ради покретања следећих радњи:

- (а) узимање доказа у виду испитивања, изјава или других видова са слушања (укључујући телефонске конференције и видео конференције) у којима би учествовали осумњичени, сведоци, вештаци или било која друга страна;

- (б) узимање доказа са тела неког лица (вршење телесних прегледа), посебно узимање узорака ДНК (свеједно да ли из косе, уста или крви тог лица);
- (ц) прикупљање доказа у реалном времену као што су докази који се могу прикупити пресретањем комуникација, тајним надзором или праћењем трансакција на банковним рачунима;
- (д) захтевање додатних истрага, посебно компилације или анализе постојећих предмета, докумената или података;
- (е) прибављање података од провајдера или друге јавно доступне мреже или сервиса електронске комуникације.

Међутим, допушта се да се Европски налог за достављање доказа користи за доказе који спадају у оне категорије које су прикупљене пре него што је налог издат. То би, на пример, обухватило прибављање изјаве коју је претходно дао осумњичени истражном органу у земљи извршења у односу на ранију истрагу коју је та држава спровела. То би такође обухватило историјску документацију (записе) пресретнутих комуникација, надзора или праћења трансакција на банковним рачунима.

Тип поступка за који се може издати Европски налог за достављање доказа

Овај тип поступка на располагању је за кривичне поступке, као и за управне поступке када је реч о преступима код којих постоји право изјављивања жалбе суду који има надлежност у кривичним стварима. Такође се може користити за сваки такав поступак који се односи на преступе или кршење закона за која се неко правно лице може сматрати одговорним у земљи издавања налога.

Садржај и облик Европског налога за достављање доказа

Европски налог за достављање доказа мора бити издат у складу са стандардним формуларом А. Он мора бити потписан, његов садржај мора бити оверен као тачан, и тај потпис и ту оверу мора извршити орган који налог издаје (то, на пример, може бити судија, истражни судија или тужилац).

Услови за издавање Европског налога за достављање доказа

Европски налог за достављање доказа биће издат само онда када орган који га издаје буде уверен да су испуњени следећи услови⁷⁰:

⁷⁰ Члан 6. Оквирне одлуке.

- (а) предмети, документи или подаци који се траже неопходни су и сразмерни сврси поступка за који се налог издаје;
- (б) било би могућно да се предмети, документи или подаци доставе као докази сходно закону земље издавања налога у сличним околностима када би били на располагању на територији земље издавања;
- (ц) предмети, документи и подаци вероватно ће бити прихватљиви у поступцима за које се као докази траже.

Из наведеног произлази да је издавање налога ограничено факторима економичности и сврсисходности које цени власт.

Чланом 13. предвиђени су основи за одбијање извршења налога. Замољена држава може одбити извршење налога у року од 30 дана од дана пријема:

- ако би његово извршење угрозило начело *ne bis in idem*;
- ако је налог издат ради прибављања доказа за дело које није окарактерисано као кривично дело у замољеној држави;
- ако замољена држава није у могућности да изврши налог било којим од законских средстава која јој стоје на располагању;
- ако постоји имунитет или нека друга препрека према закону замољене државе који извршење чине немогућим;
- ако налог за достављање доказа нису издали и потврдили надлежни судски органи (судија, истражни судија, јавни тужилац);
- ако је налог издат због кривичног дела које је почињено на територији замољене државе или изван територије државе која је поднела налог, а закони замољене државе не предвиђају гоњење за то кривично дело у случају када се почини изван њене територије;
- уколико би се поступањем по налогу угрозили интереси националне сигурности;
- ако налог није правилно попуњен а држава која га изда не исправи недостатке ни у накнадном року који јој остави замољена држава.

Директна комуникација органа поводом Европског налога за достављање доказа

Омогућен је директан пренос доказа путем Европског налога за достављање доказа између надлежних правосудних органа. У случајевима у којима није познато ко је надлежни извршни орган, постоји одредба да се користи Европска правосудна мрежа. Ако надлежни орган који добије Европски налог за достављање доказа нема овлашћење да тај налог призна и изврши, онда се захтева да он тај налог пренесе надлежном овлашћеном правосудном органу ради извршења и да о томе обавести орган који је налог издао.

4. Оквирна одлука о размени података из кривичних досијеа лица

Размена информација један је од главних предуслова успешне сарадње, развоја међусобног поверења и олакшавање у поступању у случајевима прекограничног криминала. Оквирна одлука о процедури и садржини размене информација из кривичних досијеа између држава чланица, донета 26. фебруара 2009. године,⁷¹ поставља стандарде о размени информација из кривичних досијеа лица. Овом оквирном одлуком замењена је Одлука 2005/876/JHA о размени информација из кривичних досијеа.

Циљеви Оквирне одлуке су:

- утврђивање процедуре како ће држава чланица која донесе пресуду у кривичном поступку против лица које је држављанин неке друге државе чланице обавестити о тој чињеницу државу чији је држављанин осуђено лице;
- утврђиване обавеза државе чланице чији је држављанин осуђено лице да чува податке о осуђиваности лица, као и дефинисање поступка који ће та држава чланица да примени када поступа по захтеву за достављање информација о својим држављанима;
- успостављање оквира за развој компјутеризованог система размене података о осуђиваним лицима.

Државе чланице дужне су да одреде **централну институцију** која ће бити надлежна за спровођење активности које се односе на размену података из кривичних досијеа. За достављање информација и за поступање по захтевима за достављање информација државе чланице могу одредити више централних институција.

Обавезе државе чланице

Поред података о осуђиваности, држава чланица која је донела пресуду у кривичном поступку има обавезу да унесе у кривични досије информације о држављанству и националности лица осуђеног на њеној територији.

Централне институције државе чланице која је донела пресуду у кривичном поступку дужне су да у најкраћем року обавесте централне институције државе чланице чији је држављанин осуђено лице о свакој

⁷¹ Council Framework Decision 2009/315/JHA of 26 February 2009 on the organisation and content of the exchange of information extracted from the criminal record between Member States.

осуђујућој пресуди против тог лица, као и о свакој измени те пресуде (ублажавању казне, условном отпусту итд) или брисању из кривичног досијеа. Обавештења морају да садрже податке о осуђеном лицу, природи и садржају пресуде, као и кривичном делу или прекршају због кога је лице осуђено. Централне институције такође су дужне да доставе друге информације ако се уносе у кривични досије (нпр. име родитеља, број предмета, место извршења, јединствени матични број или неки други идентификациони број, отиске прстију и псеудоним или надимак).⁷²

Оквирном одлуком штите се и основна права лица када се користе подаци о њиховој личности у сврху спречавања кривичног дела, истраге, откривања или кривичног прогона, или извршења кривичне санкције. Заштита се примењује на све податке било да су настали аутоматском обрадом или чине део базе података. Чланом 3. Оквирне одлуке утврђена се су начела прикупљања и коришћења података о личности: законитост, пропорционалност и сврха прикупљања. Подаци о личности могу се прикупљати само од стране надлежних органа и то искључиво у сврхе које су унапред одређене и легитимне и улазе у домен послова које ови органи иначе обављају. Тако прикупљени подаци могу се употребити само на начин унапред представљен држави која је податке доставила. Подаци се морају употребити на начин који обезбеђује да се приватност личности у питању минимално узурпира, а да се постигне циљ због којих су подаци прикупљани. Држава од које се подаци захтевају може одбити њихову предају ако сматра да нису поштовани наведени принципи. Подаци који су прикупљени на недозвољен начин биће уништени.⁷³ Уколико држава која би требало податке да преда сматра да не постоје адекватни механизми заштите од злоупотребе таквих података, може да одбије њихову предају.⁷⁴

Захтевање информације и поступање по захтеву

Када се од државе чланице захтева достављање информација из кривичних досијеа, централне институције могу захтевати да им се доставе подаци из кривичних досијеа државе чланице која је упутила захтев. Уколико лице захтева информације о себи из кривичних досијеа државе чланице, централне институције државе чланице могу захтевати податке из кривичних досијеа друге државе чланице под условом да је лице др-

⁷² Члан 11. Оквирне одлуке.

⁷³ Члан 4. Оквирне одлуке.

⁷⁴ Члан 6. Оквирне одлуке.

жављанин или има пребивалиште у држави која подноси захтев или држави која поступа по захтеву. Сви захтеви који се упућују централним институцијама морају бити поднети у форми која је приложена уз Оквирну одлуку.⁷⁵

Када централна институција државе чланице чије је лице држављанин захтева информацију, потребно је доставити информације из кривичног досијеа за кривична дела учињена на територији државе чланице којој се подноси захтев, на територији друге државе чланице или на територији треће државе, с тим што се подаци налазе у бази података државе чланице којој се захтев подноси. Одговор на захтев мора се доставити у форми која је приложена уз Оквирну одлуку у року од *гесет рагних дана* од пријема захтева. Уколико је захтев поднело физичко лице, одговор се мора доставити у року од *двадесет рагних дана* од пријема захтева.

Држава чланица која упућује захтев може користити достављене личне податке само у сврху због које су подаци тражени. Једино одступање од начела заштите података о личности јесте у случају када се подаци могу користити уколико постоји директна и озбиљна претња за јавну безбедност.

Према Оквирној одлуци, Савет Европске уније треба да до 27. априла 2012. године донесе инструменте којима ће се утврдити формат размене информација из кривичних досијеа, као и све друге неопходне мере и инструменте потребне за организацију и омогућавање такве размене између држава чланица.

Како би се операционализовала примена Оквирне одлуке, Савет је 6. априла 2009. године донео Одлуку 2009/316/JHA о успостављању европске базе података о кривичним досијеима (European Criminal Records Information System – ECRIS).⁷⁶

Систем ће омогућити електронско повезивање кривичних досијеа, где се информације о осуђеним лицима размењују између држава чланица на једнообразан и једноставан начин, уз коришћење рачунарске технологије.

Циљеви ове одлуке су да:

– успостави општи оквир за електронску размену података из кривичних досијеа. ECRIS је децентрализован информациони систем ко-

⁷⁵ Видети прилог 1.

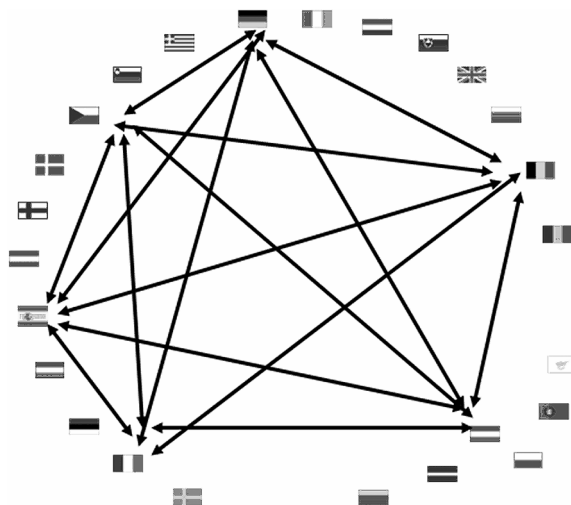
⁷⁶ Council Decision 2009/316/JHA of 6 April 2009 on the establishment of the of the European Criminal Records Information System (ECRIS) in application of Article 11 of Framework Decision 2009/315/JHA, Official Journal L 93 of 7. 4. 2009.

ји се заснива на базама података кривичних досије држава чланица; ECRIS се састоји од софтвера који омогућава размену података између националних база података и уобичајених комуникационих инфраструктура, који ће иницијално представљати Трансевропски сервис за телекомуникације из државних управа (S-TESTA) мрежа; – успостави стандардизован формат размене информација о осуђеним лицима; како би се ово успоставило, ECRIS садржи две референтне табеле категоризације кривичних дела и санкција, које ће омогућити аутоматско превозење и узајамно разумевање информација које се размењују, коришћењем система кодова. Државе чланице дужне су да позивају на ове табеле када достављају информације о кривичним делима за која је неко лице осуђено и када достављају информације о садржају осуђујуће пресуде.

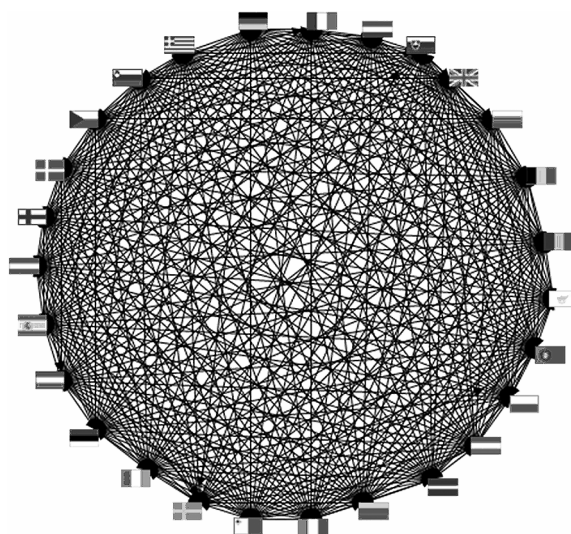
Пре успостављања ECRIS постојала је Мрежа правосудних регистара (Network of Judicial Registers – NJR). Мрежа се користила у Немачкој и Француској од 2003. године, да би се до 2007. године придружиле и Шпанија, Белгија, Чешка, Луксембург, Бугарска, Литванија, Холандија, Италија, Пољска, Португал, Словенија, Словачка, Шведска и Уједињено Краљевство.

Циљ успостављања Мреже правосудних регистара јесте стварање простора за дигиталну сарадњу, која ће скратити време потребно за добијање података из кривичних досијеа појединаца у државама чланицама Европске уније, као и обезбеђивање да свака држава има све податке о кривичним санкцијама изреченим њеним држављанима, те да ти подаци буду доступни другим државама чланицама.

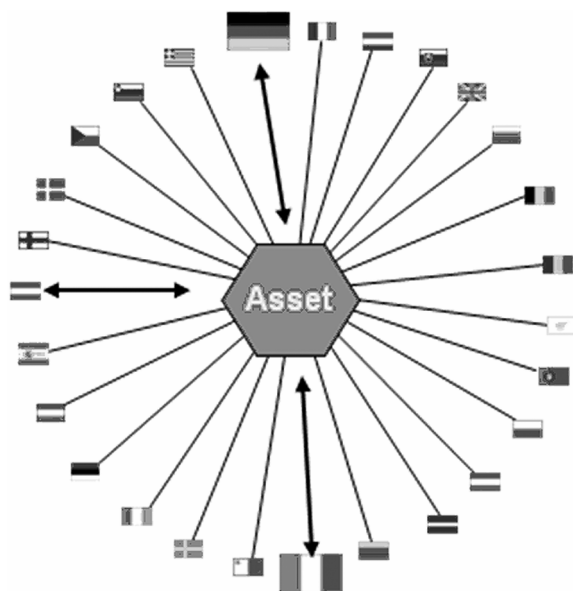
Правни основ за размену информација у оквиру Мреже представљају чланови 13. и 22. Европске конвенције о узајамној правној помоћи у кривичним стварима из 1959. године. Основна начела на којима је мрежа успостављена су: пуно поштовање домаћег законодавства сваке државе чланице о заштити података личности, аутоматизација и модернизација регистара држава чланица, стандардизована употреба технологија, посвећеност и воља држава чланица да омогуће размену података из кривичних досијеа.

Слика 1. Функционисање Мреже у почетку

Слика 2. Укупан број билатералних размена између 27 држава чланица: 702

Слика 3. Функционисање ECRIS

Прилог 1

Request for information extracted from the criminal record

**Members States are to consult the Manual of Procedures for assistance
in filling in this form correctly**

(a) Information on the requesting Member State:

Member State:

Central authority(ies):

Contact person:

Telephone (with STD code):

Fax (with STD code):

E-mail address:

Correspondence address:

File reference, if known:

(b) Information on the identity of the person concerned by the request (*):

Full name (forenames and all surnames)

Previous names:

Pseudonym and/or alias, if any:

Gender: M F

Nationality:

Date of birth (in figures: dd/mm/yyyy):

Place of birth (town and State):

Father's name:

Mother's name:

Residence or known address:

Person's identity number or type and number of the person's
identification document:

Fingerprints:

Other available identification information:

(b) Information on the identity of the person concerned by the request (*):

Full name (forenames and all surnames)

Previous names:

Pseudonym and/or alias, if any:

Gender: M F

Nationality:

Date of birth (in figures: dd/mm/yyyy):

Place of birth (town and State):

Father's name:

Mother's name:

Residence or known address:

Person's identity number or type and number of the person's identification document:

Fingerprints:

Other available identification information:

Contact person for any further information needed:

Name:

Telephone:

E-mail address:

Other information (e.g. urgency of the request):

Reply to the request

Information relating to the person concerned

Please tick the appropriate box

The undersigned authority confirms that:

- there is no information on convictions in the criminal record of the person concerned
- there is information on convictions entered in the criminal record of the person concerned; a list of convictions is attached
- there is other information entered in the criminal record of the person concerned; such information is attached (optional)
- there is information on convictions entered in the criminal record of the person concerned but the convicting Member State intimated that the information about these convictions may not be retransmitted for any purposes other than that of criminal proceedings. The request for more information may be sent directly to (please indicate the convicting Member State)
- in accordance with the national law of the requested Member State, requests made for any purposes other than that of criminal proceedings may not be dealt with.

Contact person for any further information needed:

Name:

Telephone:

E-mail address:

Other information (limitations of use of the data concerning requests outside the context of criminal proceedings):

Please indicate the number of pages attached to the reply form:

Done at

on

Signature and official stamp (if appropriate):

Name and position/organisation:

If appropriate, please attach a list of convictions and send the complete package to the requesting Member State. It is not necessary to translate the form or the list into the language of the requesting Member State.

VIII ПРЕПОРУКЕ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ КРИВИЧНОГ ЗАКОНОДАВСТВА СРБИЈЕ И УСАГЛАШАВАЊЕ СА ЕВРОПСКИМ ПРАВОМ И ДРУГИМ МЕЂУНАРОДНИМ ИНСТРУМЕНТИМА

1. Измене Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима, у циљу хармонизације са Европским налогом за хапшење и Европским налогом за достављање доказа

Европски налог за хапшење

Може се рећи да је нови закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима онолико усаглашен с прописима Европске уније колико је то за сада могуће урадити, из позиције државе која није чланица. Основне две замерке изнете и у претходним разматрањима тичу се даљег усаглашавања ове области у будућности, када чланство постане извесно и када буде потребно приступити великом броју инструмената који олакшавају сарадњу између држава чланица.

Један од два проблема који ће се јавити када се буде приступило Оквирној одлуци о Европском налогу за хапшење јесте процедура изручења. Вероватно најважније компаративне предности Европског налога за хапшење (даље у тексту: ЕАВ) у односу на процедуру екстрадиције јесу ефикасност поступка, тј. његово знатно краће трајање, и деполитизованост одлучивања. Обе ове предности стичу се управо путем поједностављених решења у вези с надлежношћу за извршење ЕАВ, тачније саме процедуре извршења налога. У овим питањима Србија за сада нема адекватно законско решење.

Најпре, размотримо члан 6. Закона, и то његове ставове 1. и 3. Њима се одређује да се замолница и друга писмена домаћег правосудног орга-

на достављају надлежном иностраном органу преко министарства надлежног за правосуђе, а на захтев замољене државе могу се доставити и дипломатским путем. У супротном правцу – замолница и друга писмена иностраног органа достављају се домаћем правосудном органу на исти начин – дакле, преко министарства надлежног за правосуђе или министарства надлежног за спољне послове. Овакво решење је класично и не може му се много приговорити када је реч о замолницама и другим писменима према државама које нису чланице Европске уније. Комуникација коју чланице ЕУ имају међусобно, а која се заснива на ЕАВ, међутим, знатно је ефикаснија и одвија се без учешћа министарстава, или било ког другог органа који није директно заинтересован за одашиљање и пријем и извршење ЕАВ. Ово се односи како на државу која издаје налог тако и на ону која га извршава. „Изопштавање“ органа извршне власти заснива се на претпоставци да је постигнута довољна интеграција између држава која омогућава доношење искључиво стручних одлука, лишених политичке процене. Такође, оно што је логична последица оваквог развоја ствари – државе приликом примене одредби о ЕАВ делују у *доброј вери*, и очекују од осталих држава истоврсно понашање. У том смислу, овај став није прихватљив са становишта извршења ЕАВ и сличних инструмената међународне правосудне сарадње. Због тога значајно охрабрује став 2. члана 6. Закона, који предвиђа да се под условима узајамности замолница и писмена могу достављати непосредно иностраном правосудном органу, или путем Интерпола. Ово је, чини се, веома елегантно решење које може представљати прелазну форму на путу ка чланству у Европској унији. Посебно је важно што се ово решење не мора ограничити на чланице ЕУ, тако да се може користити за све државе које имају интерес за лакшом и ефикаснијом сарадњом у кривичним стварима, као што су, на пример, остале државе западног Балкана.

Даље, Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима предвиђа одлуку министра надлежног за правосуђе којом се изручење или одбијање изручења финализују (чланови 31 – 35. Закона). Министар надлежан за правосуђе доноси решење којим дозвољава или не дозвољава изручење. Решење се доставља надлежном суду, лицу чије је изручење захтевано, министарству надлежном за унутрашње послове и држави молиљи. У решењу којим дозвољава изручење министар надлежан за правосуђе може поставити и друге услове за изручење.⁷⁷ Закон не наводи који су то услови, тако да је њихово конкретизовање остављено министру, у зависности од околности случаја. Потом, министар неће дозволити изру-

⁷⁷ Члан 31, став 2. и члан 32. Закона.

чење лица уколико се захтев за пружање међународне правне помоћи односи на политичко кривично дело или дело повезано с политичким кривичним делом, односно на кривично дело које се састоји искључиво у повреди војних дужности; да пружање међународне правне помоћи не би повредило суверенитет, безбедност, јавни поредак или друге интересе од суштинског значаја за Републику Србију.⁷⁸ У питању су превазиђена решења, тим пре што је одавно познато да није могуће неутрално и објективно дефинисати шта се све може сматрати под политичким кривичним делом. Овиме се оставља значајан простор за „политизацију“ случајева према потреби, то јест дискреционој оцени која ће ипак у највећој мери зависити од политичког тренутка и политичке воље за сарадњом са земљом која изручење тражи. Код ЕАВ, иако политика, као што је већ речено, може имати значајну улогу у пракси (не)извршења, бар формално нема оваквих препрека и опасности јер су искључени политички функционери и одлучивање припада посленицима правосуђа.

Конечно, мора се нагласити и моменат који се односи управо на поступак пред правосудним органима. Замолница, према српском закону⁷⁹, садржи и „сажет опис чињеничног стања“ у кривичном предмету у питању; уз замолницу се подноси и документација, на основу које је закључено да постоји основана сумња, тј. докази против лица чије се изручење тражи.⁸⁰ Један од услова за изручење јесте и да има „довољно доказа за основану сумњу односно да постоји правноснажна судска одлука да је лице чије се изручење тражи учинило кривично дело поводом којег се захтева изручење“⁸¹, о чему свој суд доноси – суд. Занимљиво је и решење из члана 22, став 1, тачка 2. Закона, према којем ће се лицу чије се изручење тражи одредити притвор до завршетка процедуре изручења ако „постоје околности које указују да ће лице чије се изручење захтева ометати прикупљање доказа у поступку изручења“. Овакво решење у потпуности је супротно начину извршења ЕАВ, који се, како је већ речено, заснива на међусобном поверењу правосудних органа двеју држава. Последица тога јесте да суд који одлучује о извршењу ЕАВ *не разматра доказе у њосиуку*, а још мање прикупља нове. Његов посао је формалне природе – он само (пр)оцењује да ли су испуњени формални захтеви за изручење лица, без улажења у суштину кривичног предмета, оцене доказа, саслушања сведока или вештака и сл. Суд једне државе

⁷⁸ Члан 33, у вези са чланом 7, став 1, тачке 4) и 5) Закона.

⁷⁹ Члан 5, став 2, тачка 4) Закона.

⁸⁰ Члан 15, тачка 4. Закона.

⁸¹ Члан 16, тачка 6. Закона.

према томе *има поверење* у правосуђе друге државе да ће права окривљеног бити заштићена у кривичном поступку који следи, и за то му нису потребни посебни докази. Окривљени може предочити суду доказе који би могли да га убеди у супротно, али само у смислу поткрепљивања аргументације да *људска права и процесна права* окривљеног неће бити поштована у земљи која тражи његово изручење, не и у смислу да ли има довољно доказа да се против њега води кривични поступак. Решења из Закона у том смислу нису ни на који начин компатибилна са Оквирном одлуком о ЕАВ, и заснивају се на старим (и застарелим) критеријумима екстрадиционе процедуре.

Мора се на крају још једном нагласити да су ови недостаци пре свега резултат тренутног положаја Србије, која нема могућности да користи предности Европског налога за хапшење, тако да ова неусклађеност не представља посебан проблем с тог аспекта. Ипак, требало би очекивати да ће се, како процес придруживања буде текао, и ова препрека отклонити а одредбе Закона се уподобити решењима из Оквирне одлуке о европском налогу за хапшење.

Други проблем тиче се изручења домаћих држављана.

Европски налог за достављање доказа

Европски налог за достављање доказа (даље у тексту: ЕЕВ) јесте инструмент новијег датума, који се наставља на идеју пласирану путем ЕАВ – идеју лакшег и деполитизованијег комуницирања правосудних органа држава чланица Европске уније. С обзиром на то да замолница, према члану 83. Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима, може садржати и молбу за достављање доказа, практично се спроводи иста процедура и важе исте генералне замерке које су изречене при анализи сагласности одредаба овог закона са Оквирном одлуком о ЕАВ. Према овом члану, могуће је да међународна правна помоћ обухвати и извршење процесних радњи, као што су позивање и достављање писмена, саслушање окривљеног, испитивање сведока и вештака, увиђај, претресање просторија и лица, привремено одузимање предмета; примену мера, као што су надзор и снимање телефонских и других разговора или комуникација и оптичка снимања лица, контролисана испорука, пружање симулованих пословних услуга, склапање симулованих правних послова, ангажовање прикривеног иследника, рачунарско претраживање и обрада података; размену обавештења и достављање писмена и предмета који су у вези с кривичним поступком у држави молиља, достављање података без замолнице; коришћење аудио и видео

конференцијске везе, формирање заједничких истражних тимова. Закон, надаље, не даје превише информација о томе како ће поједини облици међународне правне помоћи бити извршени. Претпоставке извршења садржане су у члановима 7. (опште претпоставке о којима је већ било речи) и 84. Закона (да су испуњени услови предвиђени Закоником о кривичном поступку, као и да се пред домаћим судом против истог лица не води кривични поступак због кривичног дела поводом којег се захтева пружање међународне правне помоћи).

С друге стране, у оквиру Европске уније последње две године функционише Европски налог за хапшење. Основна идеја увођења оваквог института било је јачање и унапређивање правосудне сарадње између држава чланица, применом принципа узајамног признавања одлуке о прибављању предмета, докумената или података у форми Европског налога. Домашај ЕЕВ је, међутим, веома ограничен. Према члану 4. Оквирне одлуке, налог се не може издати због:

- вршења испитивања, узимања изјава или било каквог другог облика саслушавања осумњичених, сведока, вештака или било ког другог лица;
- вршења телесних прегледа, укључујући узимање било каквих биометријских података, ДНК и других узорака, као и узимања отисака прстију;
- прикупљања података у реалном времену, као што је прислушкивање (пресретање комуникација), тајно надгледање, или праћење банковних рачуна;
- вршења анализе постојећих предмета, докумената и података;
- прибављања података од провајдера или друге јавно доступне мреже или сервиса електронске комуникације.

Даље, наведени подаци могу се тражити само ако су они већ у поседу државе од које се траже. Једини изузеци јесу изјаве које се могу узети од оних лица која су присутна при извршавању ЕЕВ, а чији се исказ може сматрати релевантним ако су директно повезане са издавањем налога, као и уколико се приликом извршења ЕЕВ дође до нових података, докумената или предмета који нису наведени у самом захтеву, али је очигледно да могу бити релевантни – тада ће их власти државе која спроводи ЕЕВ без посебне процедуре укључити у домашај издатог налога.⁸²

⁸² Наведено према: А. Чавошки, М. Рељановић, *Правосуђе и унутрашњи њослови у Европској унији*, Београд, 2009, стр. 164-165.

Ако би се решења из српског закона упоредила с релевантним одредбама Оквирне одлуке о европском налогу за достављање доказа⁸³, види се да је, с једне стране, члан 83. навео многе процесне радње које нису обухваћене Оквирном одлуком – у том смислу, компаративно гледано, решење у српском законодавству је боље јер пружа више могућности. Процедурално гледано, међутим, према Закону, важе иста она ограничења која важе за остале радње пружања међународне правне помоћи у кривичним стварима, о којима је детаљно било речи при анализирању Европског налога за хапшење – ту пре свега треба поново нагласити замјерке које се тичу споре, политизоване и бирократизоване процедуре извршења замолнице. Зато се мора рећи да је општи режим предвиђен Законом сасвим прихватљив, али да би се одредбе о ЕЕВ морале (у одговарајућем тренутку) инкорпорирати као *йосебан режим* који ће важити по начелу реципроцитета, према осталим државама чланицама Европске уније (ако је реч о хармонизацији ради уласка у пуноправно чланству у ЕУ).

2. Измене Законика о кривичном поступку, Кривичног законика и Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима у области сузбијања високотехнолошког криминала

Да би се постојеће кривично законодавство усагласило с Конвенцијом о високотехнолошком криминалу Савета Европе⁸⁴, која је најрелевантнији међународни инструмент у овој области, требало би пре свега изменити важећи законик о кривичном поступку⁸⁵. Наиме, док је материјално кривично законодавство углавном усаглашено са овом конвенцијом, пре свега изменама Кривичног законика, процесни део одредаба остао је у потпуности неимплементиран. Поједине одредбе ЗКП-а могу се интерпретирати тако да одговарају захтевима за процесуирање дела високотехнолошког криминала (даље у тексту: ВТК), док се нека реше-

⁸³ *Council Framework Decision 2008/978/JHA on the European evidence warrant for the purpose of obtaining object, documents and data for use in proceedings in criminal matters*, од 18. децембра 2008. године; Official Journal L350/72, од 30. децембра 2008. године.

⁸⁴ Закон о потврђивању конвенције о високотехнолошком криминалу, Службени гласник РС 19/09.

⁸⁵ У току израде ове анализе, ради се на припреми новог законика о кривичном поступку. Када ће тај посао бити завршен, није познато.

ња уопште не могу применити јер не постоји законски основ. Оваква ситуација је неприхватљива, пре свега зато што се дела ВТК врше на специфичан начин, и зато што њихово уочавање, и истраживање, као и процесуирање починилаца, није могуће без примене неких специфичних технологија, мера, истражних поступака и метода. Решење према којем се „класичне“ истражне радње широко интерпретирају тако да обухвате и дела ВТК није неуобичајено ни у упоредним законодавствима; ипак, оно носи како ограничења која су последица природе тих радњи тако и ризике да докази прикупљени на овај начин неће бити довољни – или још горе, неће бити прихваћени у кривичном поступку од стране суда.

У том смислу, најпре треба указати на недостатак одредница – основних термина који се везују за ВТК. ЗКП не садржи ниједну дефиницију појмова који су од значаја за ову област, али се могу аналогно примењивати оне које су дате у Кривичном законнику, који такође не садржи све потребне дефиниције. „С обзиром на чињеницу да важећи законик о кривичном поступку не предвиђа посебне доказне радње нити посебна овлашћења везана за откривање дела из области ВТК, за почетак, листа законских израза чије би значење требало дати у ЗКП-у, који је у изради, морала би да обухвати појмове/изразе као што су: рачунар, рачунарски податак, релевантан рачунарски податак, рачунарски програм, рачунарски систем, давалац интернет услуга, давалац услуге хостовања, подаци о претплатнику, интернет, податак о интернет саобраћају, време задржавања података, пресретања комуникације у реалном времену, мрежа 24/7 итд. Дужина листе законских израза чије би значење требало дати у ЗКП-у директно ће зависити од обима имплементираних законодавних решења понуђених Конвенцијом⁸⁶, при чему се мора водити рачуна о већ постојећим дефиницијама појмова у актуелном кривичном законнику.“⁸⁷

Нарочито је лоше што постоји недостатак дефиниције електронског доказа, као елементарног појма приликом процесуирања ове врсте дела. Основе за дефинисање електронског доказа постоје у неким другим прописима који су донети последњих година. Тако је доношењем Закона о електронском потпису⁸⁸ у Србији по први пут дефинисан електронски документ, као „документ у електронском облику који се користи у правним пословима и другим правним радњама, као и у управном, суд-

⁸⁶ Конвенција о високотехнолошком криминалу Савета Европе, *йрим.ауи*.

⁸⁷ Лидија Комлен Николић *et alia*, *Сузбијање високојтехнолошкој криминала*, Београд, 2010, стр. 272.

⁸⁸ Службени гласник РС 135/2004.

ском и другом поступку пред државним органом⁸⁹. Законом о електронској трговини⁹⁰ створене су претпоставке пружања услуга закључењем уговора у електронској форми.⁹¹ Електронски податак дефинисан је Кривичним закоником, који употребљава израз „рачунарски податак“ јер ограничава домет дефиниције на деловање рачунара и рачунарских мрежа: „Рачунарским податком се сматра представљена информација, знање, чињеница, концепт или наредба који се уноси, обрађује или памти, или је унет, обрађен или запамћен у рачунару или рачунарској мрежи.“⁹² Законом о електронском документу⁹³, електронски документ дефинише се као скуп података састављен од слова, бројева, симбола, графичких, звучних и видео записа садржаних у поднеску, писмену, решењу, исправи или било ком другом акту који сачине правна и физичка лица или органи власти ради коришћења у правном промету или у управном, судском или другом поступку пред органима власти, ако је електронски израђен, дигитализован, послат, примљен, сачуван или архивиран на електронском, магнетном, оптичком или другом медију.⁹⁴ Чланом 4. истог закона прописано је да се електронском документу не може оспорити пуноважност или *доказна снага* само зато што је у електронском облику. Низом других прописа такође је изједначена снага електронског записа, односно електронског документа, са „оригиналом“ у папирној форми.

Може се, према томе, рећи да је електронски доказ *сваки електронски запис који је настао на рачунару или сличном уређају, од створене човека, или је аутоматски генерисан, а који може служити у доказном поступку пред судом или другим државним органима*. Краће речено, то је *информација која има доказну снагу а која је похрањена или пренета*

⁸⁹ Члан 2. Закона о електронском потпису.

⁹⁰ Службени гласник РС 41/09.

⁹¹ Члан 9. Закона: Уговор може бити закључен електронским путем, односно у електронској форми. Понуда и прихват понуде могу се дати електронским путем, односно у електронској форми. Када се електронска порука, односно електронска форма користи приликом закључења уговора, таквом уговору се не може оспорити пуноважност само због тога што је сачињен у електронској форми.

⁹² Члан 112, став 17. Кривичног законика, Службени гласник РС 85/05, 72/09, 111/09. Слично је и у законодавствима низа других земаља, нпр. Финске, Румуније, Аустрије. Видети: Д. Прља, М. Рељановић, *Високоћехнолошки криминал – ујоредна искуства*, Страни правни живот 3/2009, стр. 163.

⁹³ Службени гласник РС 51/09.

⁹⁴ Члан 2. Закона о електронском документу.

у електронској форми.⁹⁵ Овако широко одређен појам електронског доказа логична је последица њихове могуће разноврсности, али у сваком случају не утиче на укупну перцепцију доказа, као ни на њихово разликовање од неких других врста доказа. Електронски докази специфични су по томе што суду или другом органу пред којим се води поступак могу бити представљени и у неелектронској форми. Нпр, *и-мејл* комуникација може се представити у „оригиналној“ форми, путем рачунара или носача или читача електронских података, али се такође може извести и у папирној форми – одштампана електронска пошта. Домаћа и страна доктрина заузела је став према којем електронски докази имају снагу једнаку било којој другој врсти доказних средстава.⁹⁶ Такође, електронски докази прихваћени су од српских судова равноправно са осталим врстама доказа.⁹⁷

ЗКП предвиђа могућност прикупљања електронских доказа, и поред тога што не даје њихову дефиницију и не служи се овим изразом. Према члану 82, став 2. ЗКП, под предметима који могу послужити као доказ у кривичном поступку сматрају се и уређаји за аутоматску обраду података и опрема на којој се чувају или се могу чувати електронски записи. Према овим предметима поступа се као према сваком другом доказном материјалу у поступку, тако да не постоји даље разликовање начина прикупљања и обраде, али ЗКП у поменутој одредби наводи и да ће орган у присуству стручног лица пре одузимања ових предмета извршити

⁹⁵ Scientific Working Group on Digital Evidence (SWGDE), *Digital Evidence: Standards and Principles*, Forensic Science Communications, Вол. 2, 2/2000, стр. 1.

⁹⁶ Видети нпр. Божидар Бановић, *Електронски докази*, Ревивија за криминологију и кривично право, бр. 3/2006, стр. 223-231. Прља и Савовић наводе и низ страних аутора који имају исти став према прихватљивости електронских доказа на суду: Paul R. Rice, *Electronic Evidence: Law and Practice*, ABA Section of Litigation 2005; Deanne C. Siemer, Frank D. Rothschild, Anthony J. Bocchino, and Donald H. Beskind, *Effective Use of Courtroom Technology: A Lawyer's Guide to Pretrial and Trial* (2002); *Developments in the Law: Electronic Discovery*, 38 Loyola L.A. L. Rev. 1745 (2005); G. Ross Anderson, Jr., *Computer Animation: Admissibility and Uses*, South Carolina Trial Lawyer Bulletin 9 (Fall 1995); J. Shane Givens, *Comment, The Admissibility of Electronic Evidence at Trial: Courtroom Admissibility Standards*, 34 Cumb. L. Rev. 95 (2003-2004); Andrew M. Grossman, *No, Don't IM Me—Instant Messaging, Authentication, and the Best Evidence Rule*, 13 Geo. Mason L. Rev. 1309 (2006); Gregory P. Joseph, *A Simplified Approach to Computer-Generated Evidence and Animations*, 156 F.R.D. 327, 335-37 (1994); Linda L. Listrom, Eric R. Harlan, Elizabeth H. Ferguson, Robert M. Redis, *The Next Frontier: Admissibility of Electronic Evidence* (ABA Summer 2007). Наведено према: Д. Прља, М. Савовић, *E-mail као доказно средство у ујоредном праву*, Страни правни живот 2/2009, стр. 82.

⁹⁷ Видети нпр. случајеве К 1930/05 пред Окружним судом у Београду и К 1782/07 пред Другим општинским судом у Београду.

њихов преглед и пописати садржину. Овакво решење има неколико недостатака, који проистичу из начина сакупљања електронских доказа, као и саме њихове природе. Најпре, „стручно лице“ које се помиње није ближе одређено, тако да се може узети да је у питању специјализована служба МУП-а, која је најпозванија да се бави прикупљањем електронских доказа. Потом, не улази се детаљно у поступак прикупљања ових доказа, као ни њихове анализе. Често се „предмети“ који су описани у члану 82, став 2. ЗКП-а неће одузети, него ће бити довољне њихове копије (копирани или клонирани подаци, у зависности од потребе случаја, врсте носача електронских података и других специфичних околности). Ово ће се, по правилу, десити ако се подаци налазе на неком јавном серверу, чије би уклањање нанело велику штету власнику, који није повезан са извршењем кривичног дела. Даље, требало би разликовати неколико врста електронских доказа, који се пре свега разврставају према својој функцији и природи, односно сврси и начину настанка: електронски подаци који представљају електронску комуникацију; електронски подаци настали као производ обављене електронске комуникације; електронски подаци у ужем смислу (електронски фајлови с подацима)⁹⁸; избрисани подаци. Ова подела нема директну правну последицу у смислу доказне снаге појединих електронских доказа – сви они могу се представити као доказ у кривичном поступку без обзира на врсту – али има значајне последице по систематику њиховог прикупљања. ЗКП ни ове разлике не препознаје.

У недостатку прецизнијих одредаба, постојећа решења из ЗКП-а користе се у следећим ситуацијама:

- при претресању стана и лица ради обезбеђивања доказа и привременог одузимања предмета – ове одредбе тумаче се и у смислу обезбеђивања електронских доказа, односно заплене носача електронских података;
- приликом увиђаја, када тумачи прегледају рачунар и друге носаче електронских података и опреме на лицу места;
- при вештачењу стручњака информатичке сврхе у кривичном поступку;
- приликом испуњавања обавеза државних органа, као и банкарских, финансијских или других организација да судовима и осталим органима који учествују у кривичном поступку доставе потребне по-

⁹⁸ „Записи који се архивирају на компјутеру а производи их човек.“ Д. Прља, М. Савовић, *ош. цпш*, стр. 82.

датке и пруже другу потребну помоћ, дакле, одредбе се протежу се и на ову врсту кривичних дела.⁹⁹

Надзор и снимање телефонских и других разговора, као и комуникације другим техничким средствима, који се могу вршити према члану 232. ЗКП-а, као и одредбе које се односе на остале специјалне истражне методе из Главе XXIXа ЗКП-а, односе се само на поједина, таксативно наведена кривична дела, међу којима нема дела ВТК. Резултат таквог уређења је поразан, јер се због оваквих ограничења никако не могу применити одредбе из чланова 20. и 21. Конвенције о високотехнолошком криминалу о пресретању и прикупљању рачунарских података у реалном времену. Конвенција при томе разликује две врсте података. Ту су најпре подаци о саобраћају: они се односе на техничке карактеристике нечије рачунарске активности (нпр. у које време, на којој локацији и са којом IP адресом је нека особа приступила интернет мрежи); ови подаци нису безлични, јер је сврха њиховог уочавања и прикупљања идентификација неке особе као могућег починиоца кривичног дела и они се могу прикупити аналогним коришћењем наведених одредаба ЗКП-а, али не у тренутку њиховог настанка, већ накнадно, када их доставе одговарајући провајдери услуга или се нађу на запленим рачунарима и другим уређајима. Друга група података односи се на садржај електронске комуникације – нпр. текст послатог *мејла*, или СМС порука, фотографија, визуелне и гласовне комуникације преко рачунара и сл. До њих се такође може доћи применом постојећих одредаба ЗКП-а, али не у тренутку одигравања комуникације, већ само уколико се накнадно заплене носачи на којима се налазе ови електронски подаци. Узгред, за прикупљање обе ове врсте података државе које су прихватиле Конвенцију увеле су исте критеријуме као и за прислушкивање и снимање других, „класичних“ видова комуникације, проширивши примену постојећих одредаба и на нова кривична дела, односно на (евентуалне) новоуведене органе истраживања кривичних дела ВТК и кривичног гоњења.

Измене ЗКП-а, односно његова допуна, морале би да садрже и следећа решења¹⁰⁰:

- одредбе које се тичу наредбе истражног судије интернет и хостинг провајдерима и другим правним и физичким лицима за хитну заштиту одређених рачунарских података који ће бити задржани и потом предати суду, како би се обезбедило да релевантни рачунарски

⁹⁹ Лидија Комлен Николић *et alia*, *ош.циви*, стр. 272-273. Одредбе које се наводе у даљем тексту односе се на ЗКП чија је примена одложена.

¹⁰⁰ Наведено у целини према: *ibidem*, стр. 274-278.

- подаци не буду избрисани пре него што надлежни органи буду имали прилику да их прикупе и обезбеде за потребе коришћења у кривичном поступку;
- одредбе које се тичу прикупљања података о оствареном саобраћању (пре свега, податке на основу којих се утврђују IP адресе);
 - одредбе које се тичу процедуре претреса стана и других просторија у којима су затечени рачунарска опрема или рачунарски подаци;
 - одредбе које се тичу IT вештачења од стране стручних лица и установа;
 - одредбе о раду на заплењеној рачунарској опреми и подацима;
 - одредбе које би прошириле могућности надзора и снимања комуникација и на пресретање електронских комуникација у реалном времену;
 - одредбе којима би се предвидело да се позивање учесника у поступку и обавештавање уопште може вршити и путем електронске поште и других облика електронске комуникације, под условом да је на такав начин могуће обезбедити повратни податак о пријему таквог обавештења;
 - одредбе о саслушању путем видео-конференцијске везе;
 - одредбе о месној надлежности судова када је кривично дело извршено уз помоћ рачунара и рачунарских мрежа.

Кривични законик мора се мењати у смислу предвиђања могућности извршења појединих кривичних дела путем рачунара или рачунарске мреже. Реч је о делима која не спадају у ВТК у ужем смислу, али начин извршења може бити повезан с високим технологијама. Најпре би се требало посветити одговарајућој измени дела из члана 317. КЗ-а, Изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости, како би се оно уподобило са Додатним протоколом уз Конвенцију у високотехнолошком криминалу¹⁰¹. Члан 3, став 1. Додатног протокола уводи обавезу државама потписницама да усвоје законодавне и друге мере, неопходне да би се као кривично дело у домаћем праву прописало ширење мржње доступно јавности *преко рачунарског система*, што важи и за расистички и ксенофобични материјал, када је дело противправно и учињено с

¹⁰¹ Закон о потврђивању додатног протокола уз Конвенцију о високотехнолошком криминалу који се односи на инкриминацију дела расистичке и ксенофобичне природе извршених преко рачунарских система, Службени гласник РС 19/09.

намером. Решење из члана 317. КЗ-а не садржи такву могућност: (1) Ко изазива или распирује националну, расну или верску мржњу, или нетрпељивост међу народима или етничким заједницама које живе у Србији, казниће се затвором од шест месеци до пет година. (2) Ако је дело из става 1. овог члана учињено принудом, злостављањем, угрожавањем сигурности, излагањем порузи националних, етничких или верских симбола, оштећењем туђих ствари, скрнављењем споменика, спомен-обележја или гробова, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година. (3) Ко дело из ст. 1. и 2. овог члана врши злоупотребом положаја или овлашћења или ако је услед тих дела дошло до нереди, насиља или других тешких последица за заједнички живот народа, националних мањина или етничких група које живе у Србији, казниће се за дело из става 1. затвором од једне до осам година, а за дело из става 2. затвором од две до десет година. У том смислу морао би се додати још један став у члану 317, који би садржао формулацију из Додатног протокола.

Када је реч о Закону о међународној правној помоћи у кривичним стварима, измене би требало да иду у правцу осавремењивања одредаба о комуникацији, односно предвиђања да у ситуацијама када хитност случаја то оправдава тзв. замолница може да се пошаље и електронском поштом или факсом, за чиме би следио и званичан захтев који би ишао редовном поштом, на начин који је прописан овим законом.¹⁰² Чини се да су ове примедбе у потпуности на месту, јер је код случајева ВТК време веома релевантно и по правилу се тражи хитност поступања замољене стране; ова врсту ефикасности, једноставно, не може се очекивати према застарелој процедури која укључује пут преко министарства надлежног за правосуђе, односно спољне послове, која не може ни у једном случају да траје краће од неколико дана, а најчешће је реч о недељама, па чак и месецима. То је интервал времена који је више него довољан да електронски подаци који могу бити коришћени као докази у кривичном поступку нестану, чак и ако код починиоца не постоји сазнање да се против њега води истрага.¹⁰³

¹⁰² Лидија Комлен Николић *et alia*, *ош. ции*, стр. 275.

¹⁰³ Ово се не односи само на податке које чува починилац, већ нарочито на оне који се складиште и чувају за одређени интервал времена код интернет провајдера, провајдера хостинга и других лица која учествују у процесу електронске комуникације као пружаоци услуга. Чак и у државама у којима је обавеза чувања таквих података јасно уређена (а то неће увек бити случај), таква обавеза је временски ограничена на неколико месеци (месец дана до шест месеци; у државама које не регулишу ову обавезу, период чувања зависи од техничких капацитета провајдера, али ретко прелази границу од три месеца, а брисање старих података зависи и од интензитета саобраћаја,

Такође, овај закон морао би да предвиди и специфичности које су нужне за функционисање мреже 24/7, такође установљене Конвенцијом о високотехнолошком криминалу, а чији је основни циљ управо перманентна, ефикаснија и лакша комуникација између надлежних полицијских и правосудних органа, који раде на откривању и процесуирању дела ВТК.

односно фреквентности стварања нових истоврсних података који се снимају преко старих), ређе на годину дана. Након тога, подаци се бришу како би се на њиховом месту складиштили нови, „свежији“ подаци исте врсте. На тај начин може се реално очекивати да замолница уопште не стигне до органа који је надлежан да прикупи овакву врсту података пре него што они буду трајно обрисани.

АНЕКСИ

Република Србија

ЈАВНО ТУЖИЛАШТВО

У _____

_____ бр. _____

_____ година

_____ (место)

(тачан назив иностраног органа коме се молба упућује)¹⁰⁴

На основу чл. 46. ст. 2. тач. 5. Законика о кривичном поступку и чл. 53. Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, достављам

МОЛБУ
за проналажење имовине проистекле из кривичног дела

У складу са _____ (навести назив међународног споразума или одредбу Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела), обраћам вам се за пружање међународне сарадње.

¹⁰⁴ Молба се иностраном органу доставља преко министарства надлежног за правосуђе. У хитним случајевима, под условом узјамности, молба за проналажење, забрану располагања, односно привремено одузимањер имовине може се доставити посредством организационе јединице Министарства унутрашњих послова надлежне за финансијску истрагу, тзв. Јединице.

_____ (назив јавног тужилаштва који подноси молбу) поступа у предмету _____ (ознака и број предмета) против _____ (име, датум и место рођења, држављанство и место где се налази лице на које се молба односи, односно седиште правног лица), због кривичног дела _____ (тачан назив кривичног дела, члан и закон) .

_____ (подаци о имовини у вези са којом се тражи сарадња и њеној повезаности са лицем на које се молба односи).

_____ (навести конкретне радње које би требало предузети, као и законске одредбе државе молиље које представљају основ за предузимање одређених мера принуде).

_____ (навести околности из којих прои-
зилазе основи сумње да имовина проистиче из кривичног дела).

У прологу вам достављамо _____.

ЗАМЕНИК ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

Република Србија

ЈАВНО ТУЖИЛАШТВО

У _____

_____ бр. _____

_____ година

_____ (место)

(тачан назив иностраног органа коме се молба упућује)¹⁰⁵

На основу чл. 46. ст. 2. тач. 5. Законика о кривичном поступку и чл. 53. Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, достављам

МОЛБУ

за забрану располагања, односно привремено одузимање имовине проистекле из кривичног дела

У складу са _____ (навести назив међународног споразума или одредбу Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела), обраћам вам се за пружање међународне сарадње.

¹⁰⁵ Молба се иностраном органу доставља преко министарства надлежног за правосуђе. У хитним случајевима, под условом узјамности, молба за проналажење, забрану располагања, односно привремено одузимање имовине може се доставити посредством организационе јединице Министарства унутрашњих послова надлежне за финансијску истрагу, то јест Јединице.

_____ (назив јавног тужилаштва који подноси молбу) поступа у предмету _____ (ознака и број предмета) против _____ (име, датум и место рођења, држављанство и место где се налази лице на које се молба односи, односно седиште правног лица), због кривичног дела _____ (тачан назив кривичног дела, члан и закон) .

_____ (подаци о имовини у вези са којом се тражи сарадња и њеној повезаности са лицем на које се молба односи).

_____ (навести конкретне радње које би требало предузети, као и законске одредбе државе молиље које представљају основ за предузимање одређених мера принуде).

_____ (навести одлуку о покретању кривичног поступка или захтев за покретање кривичног поступка за трајно одузимање имовине проистекле из кривичног дела од лица на које се молба односи).

У прологу вам достављамо _____.

ЗАМЕНИК ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

Република Србија

ЈАВНО ТУЖИЛАШТВО

У _____

_____ бр. _____

_____ година

_____ (место)

(тачан назив иностраног органа коме се молба упућује)¹⁰⁶

На основу чл. 46. ст. 2. тач. 5. Законика о кривичном поступку и чл. 53. Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, достављам

МОЛБУ

за трајно одузимање имовине проистекле из кривичног дела

У складу са _____ (навести назив међународног споразума или одредбу Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела), обраћам вам се за пружање међународне сарадње.

¹⁰⁶ Молба се иностраном органу доставља преко министарства надлежног за правосуђе. У хитним случајевима, под условом узјамности, молба за проналажење, забрану располагања, односно привремено одузимање имовине може се доставити посредством организационе јединице Министарства унутрашњих послова надлежне за финансијску истрагу, то јест Јединице.

_____ (назив јавног тужилаштва који подноси молбу) поступа у предмету _____ (ознака и број предмета) против _____ (име, датум и место рођења, држављанство и место где се налази лице на које се молба односи, односно седиште правног лица), због кривичног дела _____ (тачан назив кривичног дела, члан и закон) .

_____ (подаци о имовини у вези са којом се тражи сарадња и њеној повезаности са лицем на које се молба односи).

_____ (навести конкретне радње које би требало предузети, као и законске одредбе државе молиље које представљају основ за предузимање одређених мера принуде).

_____ (навести одлуку о трајном одузимању имовине проистекле из кривичног дела од лица на које се молба односи).

У прологу вам достављамо _____.

ЗАМЕНИК ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

ЛИТЕРАТУРА

1. Илић, Г. и др. (ед), (2009), „Јавнотужилачки приручник“, Београд, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца
2. Шкулић, М. (2005), „Међународни кривични суд – надлежност и поступак“, Београд, Правни факултет Универзитета у Београду
3. Касезе, А. (2005), „Међународно кривично право“, Београд, Београдски центар за људска права
4. Бејатовић, С. (2007), „Међународна кривичноправна помоћ и Међународни кривични суд“, Београд, Intermex
5. Димитријевић, В. и др. (2007), „Основи међународног јавног права“, Београд, Београдски центар за људска права
6. Крапац, Д. (2006), „Међународна казненоправна помоћ“, Загреб, „Народне новине“
7. Димитријевић, В. и др. (2007), „Међународно право људских права“, Београд, Београдски центар за људска права
8. Иванишевић, Б. (2008), „Водич кроз Хашки трибунал“, Београд, Мисија ОЕБС-а у Србији,
9. Стојановић, З. (2002), „Међународно кривично право“, Београд
10. Бејатовић, С. (2009), „Међународни правни стандарди у области кривичног просецног права и начин њихове имплементације у Законик о кривичном поступку“, у зборнику „Законодавни поступак и казнено законодавство“ (2009), Београд, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу
11. Ђурђић, В. и др. (2003), „Међународно кривично право“, Београд
12. Лопичић, Ђ. (прир.), (2006), „Међународно кривично право“, Београд, Службени гласник
13. Europol Information Management, Text Document Products and Services, Green–Booklet–Notepad
14. „EU Criminal law“, Modern studies in European law, Oxford and Portland, Oregon 2009.
15. „Corruption“ compedium of international legal instruments on corruption, United Nations, Office Drugs and Crime, New York 2005.
16. „Европска унија, процес придруживања, трећи стуб и значај за јавно тужилаштво у Републици Србији“, мр Марина Матић, мр Марио Рељановић, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужиоца Републике Србије, 2009. године.

17. Закон о потврђивању споразума о стратешкој сарадњи Републике Србије и Европске полицијске канцеларије, Сл. гласник 38–09
18. Споразум о сузбијању криминала потписан између Министарства унутрашњих послова, Министарства правде и Министарства финансија РС, 10. септембра 2010.
19. Прилог Министарства правде за годишњи извештај о напретку Републике Србије у процесу европских интеграција за период мај–септембар 2009.
20. „Билтен о питањима унутрашњих послова Европске уније и Србије“, бр. 11, фебруар 2010.
21. <http://translate.googleusercontent.com/translate//en.wikipedia.org/09/10/2010>
22. <http://www.muoj.gov.rs/cms-cir/ministarstvo.inf/ biro-za-medjunarodnu-saradnju-i-evropske-integracije>.
23. „Политика“ архив 11. септембар.